ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE
IURIDICA 3/1988/L

Květoslav Růžička

DIAGONÁLNÍ SMLOUVY V PROCESU SOCIALISTICKÉ EKONOMICKÉ INTEGRACE

UNIVERZITA KARLOVA, PRAHA

Recenzoval: JUDr. Alexej Kohout

© Univerzita Karlova, Praha 1988

OBSAH

Úvod 7

I. Význam smluvního zajištění socialistické ekonomické integrace 11
1. Realizace hospodářské a vědeckotechnické spolupráce . . 11
2. Mezinárodní dohody 15
3. Občanskoprávní smlouvy 17
4. Diagonální smlouvy 18

II. Vymezení pojmu „diagonální smlouva“ 23
1. Pojem „diagonální smlouva“ v právnické literatuře . . . 23
2. Druhy diagonálních smluv 28

III. Právní povaha diagonální smlouvy 33
1. Občanskoprávní povaha diagonální smlouvy 33
2. Jiné názory na právní povahu diagonální smlouvy . . . 37
3. Závěr 42

IV. Diagonální smlouvy jako důsledek rozvoje přímých vztahů . 45
1. Význam přímých vztahů 45
2. Možnosti a rozsah rozvoje přímých vztahů 50

V. Smluvní strany diagonálních smluv 57

VI. Obsah diagonálních smluv 61
1. Smlouvy o specializaci a kooperaci výroby 61
2. Smlouvy o vědeckotechnické spolupráci 62
3. Smlouvy o vědeckotechnické a výrobní spolupráci . . . 64

VII. Rozhodné právo diagonálních smluv 67
1. Určování obligačního statutu 67
2. Určení obligačního statutu volbou práva 67
3. Určení obligačního statutu mimo volbu práva 70
4. Rozhodné právo diagonálních smluv 72
5. Stanovení rozhodného práva v diagonálních smlouvách . 74
6. Závěr 77

VIII. Platnost diagonálních smluv 79
1. Vstup smlouvy v platnost 79
2. Tzv. „předběžné provádění“ smlouvy 80
3. Doba platnosti smlouvy 81
4. Přistoupení ke smlouvě 82
5. Závěr 83

Závěry 85
Resumé 89

СОДЕРЖАНИЕ

Введение 7

I. Значение договорного обеспечения социалистической экономической интеграции 11
1. Осуществление экономического и научно-технического сотрудничества 11
2. Международные соглашения 15
3. Гражданско-правовые договоры 17
4. Диагональные договоры 18

II. Определение понятия „диагональный договор" 23
1. Понятие „диагональный договор" в юридической литературе 23
2. Виды диагональных договоров 28

III. Правовая природа диагональных договоров 33
1. Гражданско-правовая природа диагональных договоров . . 33
2. Другие точки зрения по правовой природе диагональных договоров 37
3. Заключение 42

IV. Диагональные договоры как следствие развития прямых связей 45
1. Значение прямых связей 45
2. Возможности и объём развития прямых связей 50

V. Договаривающиеся стороны диагональных договоров . . . 57

VI. Содержание диагональных договоров 61
1. Договоры о специализации и кооперировании производства 61
2. Договоры о научно-техническом сотрудничестве 62
3. Договоры о научно-техническом и производственном сотрудничестве 64

VII. Применяемое право диагональных договоров 67
1. Определение облигационного статута 67
2. Определение облигационного статута выбором права . . 67
3. Определение облигационного статута кроме выбора права 70
4. Право, применимое к диагональным договорам . . . 72
5. Определение права, применимого к диагональным договорам 74
6. Заключение 77

VIII. Действительность диагональных договоров 79
1. Вступление в силу договора 79
2. Так называемое „временное применение" договора . . . 80
3. Время действительности договора 81
4. Присоединение к договору 82
5. Заключение 83

Заключения 85

Резюме 89

ÚVOD

Na sjezdech bratrských komunistických a dělnických stran (1984—1986), ekonomické poradě členských států RVHP na nejvyšší úrovni (1984) a při pracovním setkání generálních tajemníků bratrských stran členských států RVHP (1986) byly stanoveny nové perspektivy rozvoje a základní směry prohloubení socialistické ekonomické integrace.

Socialistické státy rozpracovaly komplex opatření, která jsou zaměřena na upevnění jejich národních hospodářství a prohloubení všestranné hospodářské a vědeckotechnické spolupráce. Na první místo byly postaveny úkoly urychlit přechod národního hospodářství na intenzívní cestu rozvoje, zdokonalit strukturu společenské výroby, racionálně využívat palivoenergetické a materiálové zdroje, základní fondy a vědeckotechnický potenciál. Důležité místo mezi opatřeními zaujímá bezprostřední vzájemná spolupráce mezi organizacemi členských států RVHP ve formě přímých vztahů, vytváření společných podniků a organizací.

Plnění závěrů sjezdů umožnilo již v roce 1986 zaměřit pozornost na urychlení sociálně ekonomického rozvoje. Tomu v mnohém napomáhá i další prohlubování a zdokonalování jejich vzájemné spolupráce. Obrat vzájemného zahraničního obchodu členských států RVHP vzrostl ze 198 miliard převoditelných rublů v roce 1985 na 210 miliard v roce 1986.

Dlouhodobá dohodnutá strategie členských států RVHP je zaměřena především na řešení těchto základních úkolů:

— přechod od pouhé výměny hotových výrobků k přímé výrobní specializaci a kooperaci prostřednictvím rozvoje přímých vztahů mezi jednotlivými hospodářskými organizacemi;

— realizace Komplexního programu vědeckotechnického pokroku členských zemí RVHP do roku 2000 (dále jen „KP VTP"), vzájemné využívání nahromaděných výrobních a vědeckotechnických poznatků a zkušeností;

— zvýšení efektivnosti hospodářské a vědeckotechnické pomoci Kubánské republice, Mongolské lidové republice a Vietnamské socialistické republice s cílem upevnit socialistickou ekonomiku v těchto zemích;

— rozšíření a upevnění spolupráce se socialistickými státy, které nejsou členskými státy RVHP;

— zabezpečení vytváření organizačních, právních a ekonomických podmínek pro rozvoj vzájemné hospodářské a vědeckotechnické spolupráce na základě zásady socialistického internacionalismu.

Pro zabezpečení realizace těchto úkolů je nezbytné vypracovat a v praxi

aplikovat systém reálných ekonomických podmínek, požadavků a nástrojů. Ve svém projevu na slavnostním shromáždění československo-sovětského přátelství dne 10. dubna 1987 soudruh Michal Gorbačov zdůraznil, že „. . . rezervy integrace spočívající ve výrobních a vědeckotechnických potenciálech našich zemí ještě nebyly zdaleka využity. A nelze je ani využívat postaru, extenzívním zvyšováním výměny zboží. Ekonomické styky vyžadují závažnou přestavbu a kvalitativní zlepšení.“[1])

Důležitou roli při prohlubování a zdokonalování socialistické ekonomické integrace hraje právo. Vztahy, vznikající při uskutečňování hospodářské a vědeckotechnické spolupráce mezi členskými státy RVHP a jejich hospodářskými organizacemi, jsou uskutečňovány na smluvním základě. Komplexní program dalšího prohlubování a zdokonalování spolupráce a rozvoje socialistické ekonomické integrace členských států RVHP (dále jen „Komplexní program“) i KP VTP zdůrazňují význam mnohostranných i dvoustranných mezinárodních dohod a občanskoprávních smluv jako nejdůležitějšího právního nástroje zabezpečení realizace vzájemných práv a povinností všech smluvních stran.

V posledním období můžeme ve smluvní praxi pozorovat nárůst počtu tzv. „diagonálních smluv“, tj. takových smluv, ve kterých jsou smluvními stranami jak subjekty mezinárodněprávní (členské státy RVHP), tak i subjekty občanskoprávní (hospodářské organizace členských států RVHP). Uzavírání diagonálních smluv bylo i nadále je jak právní teorií, tak i právní praxí považováno za zcela výjimečný a přechodný jev.

Podle oddílu 8 bodu 5 Komplexního programu se při uskutečňování přímých vztahů mezi kompetentními orgány a organizacemi a při zřizování mezinárodních ekonomických organizací budou členské státy RVHP řídit zásadami a ustanoveními o těchto otázkách, schválených XXIV. zasedáním Rady, dodržovat důsledně ustanovení bodu 5.2 „Zprávy o zásadách, způsobu, organizačních, ekonomických a právních předpokladech a zvyšování materiální zainteresovanosti a odpovědnosti při navazování přímých vztahů na smluvním základě . . .“),[2]) podle kterého, spadá-li právo řešit otázku v jedné nebo několika zemích do kompetence ministerstva nebo jiného ústředního orgánu státní správy a v jiné nebo v jiných zemích do kompetence hospodářských organizací, pak se zpravidla smlouva uzavírá mezi hospodářskými organizacemi, přičemž však hospodářské organizace, které nejsou oprávněny samostatně rozhodovat o příslušné otázce, si před uzavřením smlouvy opatří příslušné oprávnění nebo zmocnění k uzavření smlouvy v souladu s předpisy platnými v té které zemi.

Nerovnost subjektů diagonálních smluv přináší řadu právních problémů a odvozeně i problémů ekonomických. Mezi nejdůležitější můžeme zařadit:

---

[1]) Rudé právo z 11. dubna 1987.
[2]) Příloha 5 k protokolu XXIV. zasedání Rady.

— právní povahu diagonální smlouvy;
— postavení smluvních stran;
— odpovědnost smluvních stran včetně sankcí za porušení smluvních závazků;
— řešení sporů včetně problematiky imunity státu;
— výkon rozhodnutí;
— rozhodné právo.

Problémy spojené s výskytem diagonálních smluv v rámci RVHP se pohybují zatím jen v rovině teoretické, v praxi jejich provádění dosud nevyústilo v žádný spor, který by byl projednáván před rozhodčím soudem, popř. před obecným soudem v některém členském státě RVHP. Zcela výstižně jejich problematiku vyjádřil významný čs. internacionalista A. Kohout: „Problematika diagonálních smluv — i když se zde v praxi zatím neobjevily vážnější obtíže — je tudíž příkladem jedné z oblastí, která zasluhuje další pozornosti výzkumu.“[3])

Zmíněná problematika byla projednána na mnohostranné konzultaci expertů členských států RVHP o právních následcích uzavírání diagonálních dohod a smluv (dále jen „Konzultace expertů“), která se konala v dubnu 1987 a na které byl dohodnut okruh otázek, kterým je třeba věnovat pozornost a teoreticky je rozpracovat.

Cílem této práce je teoretické zkoumání některých otázek spojených s uzavíráním a prováděním diagonálních smluv a naznačení možností, které by mohly být využity ve smluvní praxi při uzavírání dohod a smluv o hospodářské a vědeckotechnické spolupráci v rámci RVHP.

Zkoumání problematiky diagonálních smluv je součástí realizace SPZV IX-5-5, a to konkrétně jeho dílčího úkolu 06 „Působení mezinárodního práva soukromého ke zvyšování efektivnosti národního hospodářství ČSSR“.

---

[3]) *Kohout A.:* Recenze knihy Problémy úpravy smluvních vztahů mezi hospodářskými organizacemi v socialistické ekonomické integraci, kolektiv pod vedením P. Kalenského. Právník 7/1981, s. 658.

I. VÝZNAM SMLUVNÍHO ZAJIŠTĚNÍ SOCIALISTICKÉ EKONOMICKÉ INTEGRACE

1. REALIZACE HOSPODÁŘSKÉ A VĚDECKOTECHNICKÉ SPOLUPRÁCE

Hospodářská a vědeckotechnická spolupráce mezi členskými státy RVHP se uskutečňuje prostřednictvím různých právních vztahů, týkajících se dodávek zboží, mezinárodní přepravy zboží, specializace a kooperace ve výrobě, vědeckotechnické a výrobní spolupráce, společné výstavby objektů atd.

Realizace hospodářské a vědeckotechnické spolupráce se uskutečňuje jak na úrovni samotných členských států RVHP (*na mezistátní úrovni*), tak na úrovni právnických osob — hospodářských organizací z jednotlivých členských států RVHP (*občanskoprávní úroveň*). Spolupráce se však neomezuje v obou právních úrovních vztahů jen na členské státy RVHP a jejich hospodářské organizace. Rada vzájemné hospodářské pomoci uzavřela dosud 10 dohod o spolupráci s třetími státy: v roce 1964 s SFRJ, v roce 1973 s Finskem, v roce 1975 s Irákem a Mexikem, v roce 1983 s Nikaraguou, v roce 1985 s Mosambikem, v roce 1986 s Angolou, Etiopií a JLDR a v roce 1987 s Afghanistánem. Jugoslávie na základě uzavřené dohody ze 17. září 1964[4]) spolupracuje s členskými státy RVHP při řešení otázek vzájemného zájmu ve vymezených oblastech. Jugoslávie se může přímo účastnit jednání orgánů RVHP na všech úrovních,[5]) jestliže projednávají otázky společného zájmu a její představitelé mohou předkládat své návrhy. V souladu s čl. III Dohody činí se souhlasem představitelů Jugoslávie orgány RVHP doporučení a rozhodnutí. Doporučení se zasílají členským státům RVHP a Jugoslávii k vnitrostátnímu projednání a schválení. Dnes se Jugoslávie účastní práce většiny oblastí činnosti.

Podle ustanovení ostatních dohod[6]) se nečlenské státy neúčastní přímo

---

[4]) Text Dohody: Osnovnyje dokumenty SEV. T. 2. Moskva 1977, s. 443 a násl. Český text in: Dohody RVHP s nečlenskými státy. Praha 1977.

[5]) V souladu s Dohodou mezi RVHP a Jugoslávií se 42. zasedání Rady zúčastnila delegace SFRJ vedená náměstkem předsedy svazové výkonné rady Janezem Zemljaričem. Srov. Komuniké 42. zasedání Rady. Rudé právo z 6. listopadu 1986.

[6]) Texty dohod s Finskem, Irákem a Mexikem in: Osnovnyje dokumenty SEV. T. 2. Moskva 1977, s. 450 a násl. České texty in: Dohody RVHP s nečlenskými státy. Praha 1977. Text dohody s Nikaraguou byl uveřejněn v překladu v Právním zpravodaji čs. zahraničního obchodu 2/1986. Texty ostatních dohod nebyly dosud v ČSSR uveřejněny.

práce orgánů RVHP, ale spolupracují s členskými státy RVHP prostřednictvím zvláštních společných komisí pro spolupráci. Komise mohou činit doporučení o otázkách hospodářské a vědeckotechnické spolupráce adresovaná členským státům RVHP a příslušnému nečlenskému státu. K učinění takového doporučení je zapotřebí souhlasu všech zainteresovaných států. Doporučení, která jimi byla poté vnitrostátně přijata, jsou obvykle realizována pomocí mnohostranných a dvoustranných dohod, které jsou pak mezi nimi sjednávány.[7])

Mnohostranná hospodářská a vědeckotechnická spolupráce se rozvíjí především s Jugoslávií a Finskem. Ve zprávě Výkonného výboru RVHP o činnosti RVHP mezi 40. a 42. zasedáním Rady se mimo jiné uvádí, že na základě Dohody mezi RVHP a Jugoslávií spolupracuje Jugoslávie ve 23 oblastech činnosti RVHP. Jugoslávská strana v roce 1985 potvrdila svou účast na 15 dohodách a smlouvách o specializaci a kooperaci ve výrobě a vědeckotechnické spolupráci v jednotlivých odvětvích. Tím celkový počet dohod a smluv v roce 1985 za účasti jugoslávské strany dosáhl 133. Na základě Dohody mezi RVHP a Finskem bylo za dobu její platnosti mezi organizacemi členských států RVHP a organizacemi a firmami Finska uzavřeno 94 mnohostranných smluv o spolupráci především v oblasti vědy a techniky.[8])

Důležité a nezastupitelné místo při úpravě právních vztahů při uskutečňování hospodářské a vědeckotechnické spolupráce zaujímají v obou úrovních *smlouvy*.[9]) Komplexní program obsahuje ustanovení o smluvním zabezpečení spolupráce zejména v oddílech 5, 8 a 15. Kooperace při provádění vědeckotechnických výzkumů se má provádět *na základě dohod a smluv* mezi ministerstvy, ústředními úřady, ústavy, podniky a jinými organizacemi. Při provádění konkrétních vědeckovýzkumných, projekčně konstrukčních, technologických a experimentálních prací se *na základě dohod a smluv* mohou při národních organizacích jednoho nebo několika států vytvářet dočasné mezinárodní vědeckovýzkumné kolektivy. Společné provádění vědeckých a technických výzkumů budou zainteresované státy uskutečňovat *na základě dohod* zřízenými mezinárodními vědeckovýzkumnými ústavy, projekčně konstrukčními organizacemi, společnými laboratořemi a odděleními, jakož i chozrasčotními mezinárodními vědeckovýrobními sdruženími.

Komplexní program považuje *smlouvu* za nejúčinnější formu stvrzení vzájemných svazků stran, uskutečňujících přímé vztahy. Smlouvy se

---

[7]) Blíže k otázce vztahů RVHP s třetími státy srov. *Kohout A.*: Vnější vztahy Rady vzájemné hospodářské pomoci. Zahraniční obchod 9/1979, s. 10 a násl.; *Danilov E. A.*: SEV i treťji strany. Moskva 1982.

[8]) Srov. Rudé právo ze 4. listopadu 1986.

[9]) Srov. Právní vztahy organizací v mezinárodním hospodářském styku členských států RVHP. Praha 1983, s. 13.

uzavírají v rámci těch oprávnění a zmocnění, kterými strany disponují podle soustavy řízení národního hospodářství té které země, jakož i podle jednotlivých zvláštních rozhodnutí. Podle charakteru a předmětu smlouvy mají strany pamatovat na účinné záruky a hmotnou odpovědnost stran za nesplnění nebo nenáležité plnění přijatých závazků.

Podle rozhodnutí ekonomické porady členských zemí RVHP na nejvyšší úrovni konané v roce 1984 a 38. (mimořádného) zasedání Rady byl vypracován KP VTP,[10]) jenž byl schválen na 41. (mimořádném) zasedání Rady v roce 1985. Členské státy RVHP se rozhodly neprodleně převést prioritní směry KP VTP do konkrétních *dohod a smluv,* které komplexně zahrnou celý cyklus, tj. vědu — techniku — výrobu — odbyt, popřípadě upřesní již platné dohody. Dále KP VTP stanoví, že členské státy RVHP budou rozvíjet přímé vztahy mezi podniky, sdruženími a vědeckovýzkumnými organizacemi států na základě ustanovení, která budou zakotvena v konkrétních *dvoustranných a mnohostranných dohodách a smlouvách,* což je považováno za efektivní cestu rozvoje spolupráce k jeho realizaci.

Smluvní formy umožňují zejména přesné vymezení práv a povinností jednotlivých smluvních stran, zabezpečují řádné splnění všech smluvních závazků a vedou též k dokonalejšímu uplatnění zásady odpovědnosti smluvních stran za jejich nesplnění nebo nenáležité plnění. Rovněž v případě porušení smluvních ustanovení a řešení sporů nečiní potíže zjistit jejich obsah.

Proto i čs. právní řád považuje za základní právní instrument při uskutečňování hospodářské a vědeckotechnické spolupráce se zahraničím na dvoustranném i mnohostranném základě *smlouvy.* Přímé vztahy mezi čs. organizacemi a organizacemi ostatních členských států RVHP se podle části I odst. 6 Rámcových pravidel pro navazování přímých vztahů socialistických organizací ČSSR s organizacemi členských států RVHP[11]) uskutečňuje *na základě smluv* uzavíraných bezprostředně mezi zainteresovanými organizacemi. Vědeckotechnická spolupráce a specializace a kooperace ve výrobě se zahraničím čs. právnických osob (hospodářských organizací) se může uskutečňovat *pouze na základě smluv.*[12]) Podle čl. 2 Dohody mezi vládou ČSSR a vládou SSSR o základních principech vytváření a činnosti společných podniků, mezinárodních sdružení a organizací[13]) společné podniky a mezinárodní sdružení budou zřizovány na základě mezinárodních smluv mezi ČSSR a SSSR.

---

[10]) Text viz Komplexní program vědeckotechnického pokroku členských zemí RVHP do roku 2000. Praha 1986.

[11]) Usnesení vlády ČSSR ze dne 17. dubna 1986 č. 106 o rámcových pravidlech pro navazování přímých vztahů socialistických organizací ČSSR s organizacemi členských států RVHP.

[12]) Srov. § 23 odst. 1 a § 31 odst. 1 zákona č. 42/1980 Sb., o hospodářských stycích se zahraničím.

[13]) Dohoda byla podepsána 4. listopadu 1986 v průběhu 42. zasedání Rady v Bukurešti.

Hospodářská a vědeckotechnická spolupráce v rámci RVHP se uskutečňuje buď na *základě mezinárodních dohod*,[14]) uzavřených mezi členskými státy RVHP, nebo na *základě občanskoprávních smluv*, uzavřených mezi oprávněnými organizacemi členských států RVHP, popř. z jiného státu. Organizace jugoslávské se účastní mnohostranné spolupráce zejména při specializaci a kooperaci ve výrobě, zatímco organizace finské jsou smluvními stranami především smluv o vědeckotechnické spolupráci. To ovšem neznamená, že by se organizace uvedených států neúčastnily i jiných oblastí spolupráce.

Spolupráce mezi členskými státy RVHP a mezi jejich hospodářskými organizacemi se uskutečňuje na dvoustranném nebo mnohostranném základě. Na dvoustranném základě se uskutečňuje především vzájemná výměna zboží a služeb. Dlouhodobé obchodní a platební dohody na úrovni států, kupní smlouvy (kontrakty) na dodávky zboží mezi oprávněnými organizacemi zahraničního obchodu jednotlivých členských států RVHP. Tato forma spolupráce existuje již od založení RVHP v roce 1949. Mnohostranná spolupráce je pozdějšího data a rozvíjí se především v oblastech mezinárodní přepravy, specializace a kooperace ve výrobě, vědeckotechnické spolupráce a společné výstavby objektů. Z údajů publikovaných sekretariátem RVHP dále vyplývá, že těžiště mnohostranné spolupráce je v současné době v úrovni občanskoprávní. Více než dvě třetiny ze všech uzavřených mnohostranných dohod a smluv bylo uzavřeno na úrovni hospodářských organizací členských států RVHP.

Za účelem odlišení mezinárodněprávní a občanskoprávní úrovně vztahů je doporučováno právní teorií a některými právními dokumenty RVHP nazývat *dohodami* (rusky soglašenijami) ujednání mezi státními orgány jednotlivých států a *smlouvami* (rusky dogovorami) ujednání mezi hospodářskými organizacemi členských států RVHP. Takové ustanovení obsahuje čl. 59 Organizačních, metodických, ekonomických a právních zásad vědeckotechnické spolupráce členských států RVHP a činnosti orgánů RVHP v této oblasti.[15]) V praxi se však toto ustanovení důsledně nedodržuje a občanskoprávní smlouvy jsou často nazývány dohodami a naopak.

---

[14]) Ve vztazích mezi členskými státy RVHP se vžilo označení „rámcová dohoda", např. Rámcová dohoda z 10. června 1982 o mnohostranné spolupráci při vývoji a organizaci specializované a kooperované výroby průmyslových robotů.

[15]) Schválených na 60. zasedání Výkonného výboru RVHP v říjnu 1972 a doplněných na 116. zasedání Výkonného výboru RVHP v září 1985. Text viz Organizacionno-metodičeskije, ekonomičeskije i pravovyje osnovy naučno-těchničeskogo sotrudničestva stran-členov SEV. Moskva 1985.

2. MEZINÁRODNÍ DOHODY

Mezinárodní dohody o hospodářské a vědeckotechnické spolupráci uzavírají subjekty mezinárodního práva. V rámci RVHP to mohou být jak jednotlivé členské státy, tak i mezistátní ekonomické organizace.[16]) V současné době jsou typickým subjektem těchto dohod státy.

Členský stát RVHP vystupuje jako subjekt dohod o hospodářské a vědeckotechnické spolupráci jako takový, i když při jejich uzavírání jedná prostřednictvím svých orgánů, subjektem je vždy jen on sám, jako celek, zcela nezávisle na tom, který orgán dohodu uzavřel. Vyplývá to z toho, že za stát jednající orgány nemají mezinárodněprávní subjektivitu a nemohou se stát smluvní stranou jako takové. Není rovněž důležité, který orgán dohodu uzavřel (vláda, ministerstvo, jiný ústřední orgán státní správy), všechny mají na mezinárodní úrovni stejnou právní sílu.

Při uskutečňování hospodářské a vědeckotechnické spolupráce v rámci RVHP se vyskytují dva druhy dohod, které s ohledem na subjekty, které je uzavírají, označujeme jako vládní a resortní.[17]) Čs. smluvní praxe (ale i praxe jiných států) za mezinárodní smlouvy považuje v prvé řadě smlouvy prezidentské, tj. takové, které vyžadují souhlasu Federálního shromáždění.[18])

Vládní dohody jsou ty smlouvy, které nevyžadují souhlasu Federálního shromáždění a jejichž sjednávání přenesl prezident ČSSR (podle rozhodnutí prezidenta republiky ze dne 24. března 1969 č. 31 Sb. podle čl. 61 odst. 1 písm a) ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci, o sjednávání mezinárodních smluv) na vládu ČSSR. Ve vládních dohodách jsou upraveny nejdůležitější otázky hospodářské a vědeckotechnické spolupráce mezi členskými státy RVHP, jako je společná výstavba důležitých objektů, poskytování hospodářské a vědeckotechnické pomoci členským státům RVHP s méně rozvinutou ekonomikou, otázky hospodářského mechanismu a zřizování mezinárodních hospodářských organizací.

Výše již bylo uvedeno, že v rámci RVHP se vžilo označovat vládní dohody jako „rámcové", protože tyto dohody vytyčují „určitý rámec" spolupráce, základní zásady a cíle a vlastní realizace smluvních závazků se pak realizuje na základě dvoustranných nebo mnohostranných resortních dohod nebo občanskoprávních smluv, které jsou poté uzavírány. Podle ustanovení Rámcové dohody z 28. června 1979 o rozšíření kapacit pro výrobu látek pro nábytkářský průmysl v ČSSR, BLR a RSR do roku

---

[16]) Není to jen RVHP, ale i ostatní mezistání ekonomické organizace členských států RVHP.

[17]) Srov. *Potočný M.:* Mezinárodní právo veřejné. Praha 1978, s. 284 a násl.

[18]) Jsou to: a) smlouvy politické, b) hospodářské smlouvy všeobecné povahy a c) smlouvy, k jejichž provedení je zapotřebí zákona.

1990 s cílem jejich exportu do MoLR, PLR a SSSR jsou objemy dodávek, základní struktura, technické a kvalitativní požadavky, termíny a podmínky dodávek látek dojednávány dvoustranně. Dodávky látek jsou uskutečňovány na základě kontraktů, také dvoustranných, které se uzavírají každoročně.

Resortní dohody jsou ty smlouvy, k jejichž sjednání je oprávněn příslušný člen vlády ČSSR a které upravují otázky spadající do výlučné působnosti ČSSR podle čl. 7 odst. 1 ústavního zákona o čs. federaci, jakož i smlouvy, které upravují otázky — především z oblasti hospodářské a vědeckotechnické spolupráce — spadající do společné působnosti federace a republik a podle čl. 8 odst. 1 téhož zákona, pokud svým významem nepřesahují rámec působnosti resortu řízeného členem vlády ČSSR, který tyto dohody sjednává. Jako resortní dohody mohou být dále za uvedených předpokladů sjednávány dvěma členy vlády ve formě jednoho společného smluvního dokumentu též dohody k provedení některých zásad platné rámcové dohody podle jejího výslovného ustanovení.[19])

Sovětská právní věda i praxe nazývá resortní dohody „mežvedomstvennymi dogovorami". V souladu se zákonem SSSR z 6. července 1978 „O uzavírání, provádění a vypovídání mezinárodních smluv SSSR" a usnesením rady ministrů SSSR z 26. srpna 1980 o uzavírání, provádění a vypovídání mezinárodních smluv SSSR resortního charakteru mezinárodní resortní dohody se uzavírají jménem ministerstva, státního výboru, jiného ústředního orgánu SSSR s příslušným státním orgánem cizího státu a s mezinárodními organizacemi. Ve výše uvedeném zákoně poprvé v historii sovětského práva byl zakotven pojem resortní dohoda. Zákon dále stanoví obecné zásady právní úpravy této kategorie dohod. Jsou to: uznání resortních dohod SSSR jako jednoho z prostředků uskutečňování leninské mírové politiky a široké mezinárodní spolupráce; jejich uzavírání a provádění vychází z ústavních zásad zahraniční politiky v souladu s obecně uznávanými zásadami a normami mezinárodního práva; přesné a poctivé zachovávání a plnění přijatých mezinárodních závazků.[20])

Polský internacionalista M. Lis ve své monografii definuje pojem resortní dohoda jako „mezinárodní ujednání mezi státy prostřednictvím ministrů (jiných než zahraničních věcí) nebo jiných orgánů těchto států, uzavřených v písemné formě, regulované mezinárodním právem, bez ohledu na název tohoto ujednání".[21]) Podle názoru sovětského internacionalisty N. V. Mironova jsou resortní dohody uzavírány jménem státu

---

[19]) Srov. čl. 2 odst. 3 písm. c) směrnice vlády ČSSR pro sjednávání, ústavní projednávání, provádění a vypovídání mezinárodních smluv, schválené jejím usnesením ze dne 28. ledna 1982, č. 31.

[20]) Srov. *Mironov N. V.:* Vněšnije svjazi ministerstv, objediněnij i predprijatij. Moskva 1986, s. 52.

[21]) *Lis M.:* Umowy resortowe w praktice traktatowe PRL. Wroclaw 1985, s. 23.

jako takového a zaujímají velmi významné místo v systému současné mezinárodněprávní úpravy uskutečňování socialistické ekonomické integrace.[22])

Vzhledem k tomu, že resortní dohody jsou uzavírány mezi jednotlivými ministerstvy či jinými ústředními orgány státní správy členských států RVHP, na rozdíl od vládních dohod upravují otázky hospodářské a vědeckotechnické spolupráce pouze odvětvového charakteru. Resortní dohody můžeme dále dělit na dohody o základním směrech spolupráce v určitém odvětví, o vědeckotechnické spolupráci a o zřízení mezinárodních hospodářských organizací.

3. OBČANSKOPRÁVNÍ SMLOUVY

Zvláštní místo při zajištění hospodářské a vědeckotechnické spolupráce zaujímají *občanskoprávní smlouvy*. Jak dvoustranná, tak i mnohostranná spolupráce se v rámci RVHP realizuje především na základě tohoto právního instrumentu, a to zejména v oblasti dodávek zboží, vědeckotechnické spolupráce a specializace a kooperace ve výrobě, jen výjimečně se na základě občanskoprávní smlouvy zřizují dočasné mezinárodní vědeckovýzkumné kolektivy.[23])

Občanskoprávní smlouvy jsou uzavírány mezi právnickými osobami — organizacemi jednotlivých členských států RVHP a v současné době i Jugoslávie a Finska v oblasti mnohostranné spolupráce. Subjekty občanskoprávních smluv mohou být organizace, které jsou oprávněny v souladu s vnitrostátními právními předpisy takové smlouvy uzavírat. V základních dokumentech RVHP se hovoří o těchto subjektech jako o hospodářských organizacích, jejichž společným cílem je plnění úkolů socialistické ekonomické integrace. Obecný pojem hospodářská organizace má zahrnout rozmanitost různých možných podob těchto subjektů nejen dnes, ale i v budoucnu. Podle oddílu 8 bodu 3.3 Komplexního programu v mezinárodních hospodářských sdruženích (organizacích) mohou být členy hospodářské organizace členských států (podniky, trusty, sdružení, kombináty, hlavní správy hospodařící podle chozrasčotu, vědeckovýzkumné ústavy, projekčně konstrukční kanceláře atd.), které jsou subjekty občanského práva. „Toto vymezení je, jak vidno, velmi široké a umožňuje pod ně zahrnout nejrozmanitější podoby subjektů — právnických osob.“[24])

---

[22]) Srov. *Mironov N. V.:* Pravovyje formy socialističeskoj integracii (Meždunarodnyje mežvedomstvennyje soglašenija). Moskva 1977, s. 45.

[23]) Jednou z výjimek je Smlouva z 13. prosince 1984 o vytvoření Dočasného mezinárodního vědeckotechnického kolektivu k provádění vědeckovýzkumných prací při vývoji metodologie boje proti malárii v oblastech jejího výskytu.

[24]) Problémy úpravy smluvních vztahů mezi hospodářskými organizacemi v socialistické ekonomické integraci. Praha 1979, s. 57.

Z hlediska zákonodárství jednotlivých členských států RVHP i v právní vědě jsou právní vztahy, které vznikají ze smluv mezi organizacemi členských států RVHP, různě kvalifikovány. Podle převládajícího názoru jde svou povahou o *občanskoprávní vztahy s mezinárodním prvkem,* podle jiného názoru o mezinárodně obchodní právní vztahy, podle dalšího názoru o mezinárodní hospodářské vztahy. Mezinárodní prvek v občanskoprávních vztazích jak dvoustranných, tak i mnohostranných při uskutečňování hospodářské a vědeckotechnické spolupráce je dán v prvé řadě subjekty těchto vztahů, jimiž jsou vždy organizace z různých států, dále předmětem těchto vztahů, tj. věcmi, službami a nehmotnými výsledky lidské činnosti, které se přemísťují z území jednoho státu na území jiného státu a v neposlední řadě i dalšími skutečnostmi právně významnými pro vznik a existenci právního vztahu,[25]) např. smlouva může být podepsána na území státu, aniž je organizace tohoto státu smluvní stranou.[26])

V zákoně SSSR o státním podniku (sdružení), který byl schválen 30. června 1987,[27]) jsou zakotveny všeobecné právní a ekonomické základy hospodářské činnosti podniků a sdružení. Podle čl. 19 odst. 2 podnik ve vztazích s podniky a organizacemi členských států RVHP navazuje přímé vztahy, řeší otázky výrobní a vědeckotechnické kooperace včetně určování ekonomických podmínek spolupráce a uzavírá *hospodářské smlouvy* a kontrakty (podle ruského textu „zaključaet chozjajstvennyje dogovory i kontrakty"). A v odst. 5 téhož článku je uvedeno, že při provádění vývozně dovozních operací podnik spolupracuje se zahraničními partnery na základě *hospodářských smluv.* Znamená to, že kromě občanskoprávních smluv se vytvoří další typ smlouvy, hospodářská smlouva? Podle našeho názoru termín použitý v textu zákona nic nemění na skutečnosti, že i tyto smlouvy uzavřené sovětskými podniky a sdruženími při uskutečňování hospodářské a vědeckotechnické spolupráce se zahraničím lze považovat za občanskoprávní smlouvy s mezinárodním prvkem.

4. DIAGONÁLNÍ SMLOUVY

Zvláštní kategorii při uskutečňování hospodářské a vědeckotechnické spolupráce v rámci RVHP představují *diagonální smlouvy,* ve kterých jsou smluvními stranami subjekty dvou právních systémů — mezinárodního a vnitrostátního (občanského), tj. státy — zastoupené ve

---

[25]) Podrobněji k otázce mezinárodního prvku v občanskoprávních vztazích srov. *Kučera Z.:* Mezinárodní právo soukromé. Praha 1980, s. 10 a násl.

[26]) Např. Dohoda z 23. září 1983 o vědeckotechnické spolupráci „Vývoj prototypů automatizovaných soustav řízení výroby papíru na základě mikroprocesorové techniky" byla sice podepsána ve Varně, ale žádná bulharská organizace není její smluvní stranou.

[27]) Jeho text byl zveřejněn Rudým právem 3. července 1987.

většině případů příslušnými ministerstvy a hospodářské organizace jednotlivých členských států RVHP.

Diagonální smlouvy se v rámci RVHP vyskytují ojediněle ve dvoustranných vztazích. V mnohostranných vztazích se ale nevyskytují ve všech oblastech spolupráce. Pouze několik diagonálních smluv existuje v oblasti specializace a kooperace ve výrobě (např. Smlouva z 22. září 1985 o mnohostranné specializaci při výrobě izotopových výrobků — smluvními stranami je 10 hospodářských organizací a jedno ministerstvo). Diagonální smlouvy jsou typickým jevem v oblasti vědeckotechnické spolupráce. Na základě údajů, publikovaných sekretariátem RVHP, je možno dovodit, že více než třetina všech uzavřených mnohostranných dohod a smluv o vědeckotechnické spolupráci je diagonálních. V posledním období při realizaci KP VTP jsou uzavírány dohody a smlouvy komplexně zahrnující všechny etapy procesu „věda — technika — výroba — odbyt", tzv. smlouvy na celý cyklus, z nichž je též značný počet diagonálních.

V této souvislosti je třeba položit si otázku, proč se diagonální smlouvy vyskytují právě v oblasti vědeckotechnické spolupráce?

Vztahy vznikající při uskutečňování vědeckotechnické spolupráce, vzhledem k jejich relativní novosti, nejsou dosud v rámci RVHP upraveny žádným souborem přímých norem, tak jako jiné oblasti hospodářské spolupráce (dodávky zboží, mezinárodní přeprava, specializace a kooperace výroby atd.). Rovněž tak hmotněprávní úprava těchto vztahů v jednotlivých členských státech RVHP dosud téměř neexistuje. Jedinou výjimkou je ustanovení o smlouvě o technických výkonech v §§ 82—87 zákona NDR o mezinárodních hospodářských smlouvách.[28]) Čs. zákoník mezinárodního obchodu, který by se použil v případě aplikace čs. práva na základě norem mezinárodního práva soukromého, výslovně neupravuje jako zvláštní typ smlouvu o vědeckotechnické spolupráci.

Orgány RVHP byla vypracována řada vzorových dohod a smluv pro jednotlivé formy vědeckotechnické spolupráce,[29]) které však mají fakultativní povahu a tak záleží na vůli organizací, které konkrétní smlouvu uzavírají, zda ustanovení vzorových dokumentů do návrhu textu smlouvy zařadí či nikoliv. A jak ukazuje smluvní praxe, využívání vzorových dokumentů není dosud na odpovídající úrovni.

Ale diagonální smlouvy se nevyskytují v oblasti vědeckotechnické spolupráce již od jejího zahájení mezi členskými státy RVHP, ale až v určité etapě jejího uskutečňování. Vědeckotechnická spolupráce, jako jedna

---

[28]) Gesetz über internationale Wirtschaftsverträge — GIW z 15. února 1976.

[29]) Texty vzorových dohod, smluv, podmínek a pravidel hmotné odpovědnosti, které byly vypracovány a schváleny do roku 1985, viz *Matějka K.:* Vzorové dohody a smlouvy o vědeckotechnické spolupráci. Praha 1980; *Matějka K.:* Vědeckotechnická spolupráce se socialistickými státy, II. díl. Praha 1985.

z nejdůležitějších a perspektivních oblastí vzájemné hospodářské spolupráce, se začala uskutečňovat vzápětí po vytvoření světové socialistické soustavy a sehrála významnou úlohu při přestavbě národního hospodářství socialistických států, při jejich industrializaci, při jejich přeměně z dříve hospodářsky zaostalých v průmyslově vyspělé socialistické státy v současnosti, při vyrovnávání úrovně jejich hospodářského rozvoje. Pro toto období je charakteristický dvoustranný základ spolupráce a výměna (v zásadě bezplatná) vědeckotechnické dokumentace.

V polovině padesátých let se začala uskutečňovat spolupráce mezi vědeckovýzkumnými organizacemi socialistických států společným řešením dohodnutých vědeckovýzkumných problémů a výměna zkušeností z výzkumné práce. V souladu s doporučeními XVI. a XVIII. zasedání Rady členské státy RVHP začaly vytvářet společné vědeckovýzkumné a projekčně konstrukční kolektivy a organizace pro řešení vědeckotechnických problémů.

V polovině šedesátých let členské státy RVHP začaly rozvíjet nové formy spolupráce, založené na zásadě chozrasčotu a podílové účasti na nákladech při provádění výzkumů, což umožnilo významně zvýšit jejich efektivnost a vzájemnou výhodnost. Počínaje rokem 1964 mnohostranná vědeckotechnická spolupráce členských států RVHP byla převedena na střednědobé plány, které umožnily určení nejdůležitějších problémů a témat, stanovení jejich řešitelů, určení programu prací a podílu účasti jednotlivých států. Vědeckotechnická spolupráce na mnohostranném základě prostřednictvím koordinace a společného provádění výzkumu se začala uskutečňovat též po linii Akademií věd socialistických států[30]) a v rámci mezistátních ekonomických organizací a mezinárodních vědeckotechnických organizací socialistických států. Nové formy pro jejich širokou efektivnost použití vyžadovaly využití smluvních vztahů mezi účastníky, změnu organizačně finančních zásad spolupráce, neboť se spolu s bezplatnými formami spolupráce začaly vyskytovat i placené formy vědeckotechnické výměny.

Přijetím Komplexního programu v roce 1971 začala nová etapa v rozvoji mezinárodní socialistické dělby práce. Přechod k integraci byl spojen s upevněním a institucionalizováním těch nových jevů ve vědeckotechnické spolupráci, které charakterizovaly její rozvoj v předcházejícím období, a rovněž zavedení do praxe řady nových efektivních forem společného provádění výzkumů a osvojování jejich výsledků.

A poslední etapou vědeckotechnické spolupráce je realizace KP VTP a splnění „vpravdě revolučního úkolu“[31]) dosažení nejvyšší úrovně vědy,

---

[30]) Např. Smlouva z 11. května 1969 o Mezinárodní laboratoři magnetických polí a nízkých teplot ve Wroclawi.

[31]) KP VTP, s. 8.

techniky a výroby v nejdůležitějších směrech vědeckotechnického pokroku.

Diagonální smlouvy, jež je možno považovat i za důsledek rozvoje přímých vztahů, se nám v oblasti vědeckotechnické spolupráce začínají objevovat v období, kdy vědeckotechnická spolupráce přechází na mnohostranný základ a do vztahů na smluvním základě vstupují organizace (většinou výzkumné a vývojové ústavy) jednotlivých členských států RVHP. To znamená, že se začínají objevovat ve druhé polovině šedesátých let. Nejstarší diagonální smlouva, která je dosud v platnosti, byla uzavřena v roce 1971. Jedná se o Dohodu z 28. dubna 1971 o vědeckotechnické spolupráci na téma „Výzkumy v oblasti biologické fyziky" a jejími smluvními stranami jsou výzkumné ústavy ČSSR a MLR a ministerstva BLR, MoLR, NDR, PLR, RSR a SSSR.

Diagonální smlouvy vznikají především proto, že v rámci RVHP neexistuje jednotná vnitrostátní právní úprava oprávnění subjektů vstupovat do vztahů při uskutečňování vědeckotechnické spolupráce se subjekty jiných členských států. Jinak řečeno, ne ve všech členských státech jsou oprávněny do těchto vztahů vstupovat organizace a tak konkrétní smlouvu, na jejíž realizaci má příslušný stát zájem se podílet, uzavře jeho příslušné ministerstvo. A naopak, ministerstva některých států nejsou oprávněna uzavírat s ministerstvy ostatních členských států RVHP resortní dohody o vědeckotechnické spolupráci a tak do smluvního vztahu s těmito ministerstvy vstupuje hospodářská organizace a místo resortní dohody vzniká smlouva diagonální.

Smlouvy na celý cyklus komplexně upravují zejména vztahy vznikající při vědeckotechnické spolupráci a specializaci a kooperaci výroby (výrobní spolupráci), proto jsou také většinou označeny jako „smlouvy o vědeckotechnické a výrobní spolupráci". Nejsou žádným novým smluvním typem, ale tyto smlouvy je možno považovat za smlouvy, které *komplexně upravují širší okruh vztahů.* Nelze je však řadit ani mezi smlouvy o vědeckotechnické spolupráci, ani mezi smlouvy o specializaci a kooperaci výroby, protože obsahují širší úpravu vztahů než uvedené smluvní typy. Podle našeho názoru tvoří samostatnou skupinu (a v budoucnu při realizaci KP VTP zákonitě velmi početnou) smluv v rámci ostatních občanskoprávních smluv s mezinárodním prvkem, uzavřených k realizaci hospodářské a vědeckotechnické spolupráce v rámci RVHP.

A proč se i zde vyskytují diagonální smlouvy? Ze stejných důvodů jako při vědeckotechnické spolupráci, jejíž úpravu mimo jiné též obsahují.

Právní teorie v socialistických státech uzavírání diagonálních smluv již od počátku jejich výskytu odmítala a tvrdila, že se budou vyskytovat pouze výjimečně a dočasně. S tímto názorem plně souhlasíme. Avšak smluvní praxe názor teorie nepotvrzuje a i v současné době se v nemalé

míře ubírá jinou cestou, diagonální smlouvy jsou uzavírány i nadále a v dosti značném počtu. Dále je třeba brát v úvahu, že řada diagonálních smluv má stanovenou dobu platnosti až do roku 2000, zejména v oblasti vědeckotechnické a výrobní spolupráce, jako příklad můžeme uvést Dohodu z 22. listopadu 1986 o mnohostranné vědeckotechnické a výrobní spolupráci v oblasti keramických hmot, která má podle čl. 16 odst. 2 stanovenu dobu platnosti do 31. prosince 2000.

Proto také na současný stav smluvní praxe reagovala i porada RVHP pro právní otázky a v souladu s jejím plánem práce na léta 1987—1988 se uskutečnila výše uvedená konzultace expertů k problematice diagonálních smluv.

II. VYMEZENÍ POJMU „DIAGONÁLNÍ SMLOUVA“

1. POJEM „DIAGONÁLNÍ SMLOUVA“ V PRÁVNICKÉ LITERATUŘE

Socialistická právní věda reagovala na výskyt diagonálních smluv počátkem sedmdesátých let, zejména po přijetí Komplexního programu, i když ten s jejich existencí vůbec nepočítal a ani se o nich nezmiňoval.

Sovětský internacionalista E. T. Usenko považoval diagonální smlouvy za dočasnou anomálii ve smluvních vztazích, která s postupem času by měla zaniknout, protože v procesu rozvoje socialistické ekonomické integrace bude docházet stále více k sjednocování a vyrovnávání organizačních a právních forem zahraničně ekonomických vztahů členských států RVHP.[32])

Podle názoru čs. internacionalisty O. Kunze se měly diagonální vztahy vyskytovat poměrně velmi zřídka, protože socialistické státy mají dostatek organizací nebo podniků, které mohou uzavírat takové dohody mezi sebou, takže stát bude skutečně jen v ojedinělých případech nucen vstoupit do takových vztahů, jejichž subjekty jsou právnické osoby, na místo těchto právnických osob.[33])

Ani v dalším období nebyla diagonálním smlouvám věnována právní vědou náležitá pozornost a tato situace vlastně trvá stále. Je však nutné souhlasit s názorem, který byl na jejich adresu vyslovován a který má stálou platnost, že diagonálním vztahům je nutno se zásadně v zájmu právní bezpečnosti a jistoty vyhnout[34]) a že je nezbytné zamezit, aby stát vystupoval jako subjekt v občanskoprávních vztazích.[35])

V čs. právnické literatuře v oblasti, která se zabývá zkoumáním problematiky právních otázek socialistické ekonomické integrace, neexistuje zatím žádná monografie, která by komplexně zkoumala problematiku

---

[32]) Srov. *Usenko E. T.:* Pravovaja priroda mežvedomstvennych svjazej stran-členov SEV. Sovetskoje gosudarstvo i pravo 6/1972, s. 48, a Mežvedomstvennyje svjazi v uslovijach socialističeskoj integracii — Pravovyje aspekty. Moskva 1973, s. 21.

[33]) Srov. *Kunz O.:* Některé otázky činnosti zemí RVHP v oblasti rozvoje techniky v rámci socialistické ekonomické integrace. Časopis pro mezinárodní právo 3/1971, s. 278.

[34]) Srov. např. Problémy úpravy . . ., s. 70.

[35]) Srov. Pravovyje formy organizacii sovmestnych prizvodstv stran-členov SEV pod red. E. T. Usenka. Moskva 1985, s. 76.

diagonálních smluv a všech právních důsledků, spojených s jejich výskytem. A když už se někteří autoři jejich problematiky dotýkají, činí tak pouze okrajově v souvislosti s jinými právními otázkami.

Autoři monografie „Problémy úpravy smluvních vztahů mezi hospodářskými organizacemi v socialistické ekonomické integraci", která byla vydána v roce 1979, se zabývají subjektivitou státu, který vstupuje do občanskoprávního vztahu, a právní povahou diagonálních vztahů. A. Kohout v recenzi této monografie se zamýšlí nad právní povahou diagonálních smluv, a to takových, ve kterých jsou smluvními stranami členské státy RVHP spolu s hospodářskou organizací nečlenského státu, který se podílí na spolupráci v rámci RVHP a dále nad dohodami o vědeckotechnické spolupráci, které uzavírají ústřední orgány státní správy některých členských států RVHP s významnými firmami kapitalistických států.[36])

M. Kotora ve své studii „Kolizní právo a úsilí o podrobení kapitálových investic tzv. „obecným zásadám právním"[37]) se zabývá sice diagonálními vztahy, ale předmětem jeho zkoumání jsou obecné zásady právní jako součást zásad vnitrostátního práva ve vztahu k některým kolizním normám v oblasti mezinárodní hospodářské spolupráce a nikoliv obecné zásady mezinárodního práva veřejného. Tato problematika je aktuální zejména v souvislosti s uzavíráním mezinárodních transakcí mezi státy a soukromými osobami. Autor zkoumá tyto vztahy u kapitálových investic v rozvojových zemích a jeho závěry nelze na vztahy v rámci RVHP aplikovat.

V poslední době jsme začali věnovat pozornost právním otázkám diagonálních vztahů, výsledkem čehož je i článek o pojmu diagonální smlouvy.[38]) Poslední prací, ve které je část věnována problematice uzavírání diagonálních smluv při uskutečňováním hospodářské a vědeckotechnické spolupráce v rámci RVHP, vymezení pojmu a právní povaze, je skriptum kolektivů autorů O. Kunze, Z. Kučery, J. Doškové a K. Růžičky „Vybrané otázky mezinárodního práva soukromého a obchodního", Univerzita Karlova 1987.

Značně odmítavý postoj k diagonálním smlouvám zaujímá L. Neustupná, která se řadu let věnuje problematice vědeckotechnické spolupráce v rámci RVHP a zejména smluvnímu zabezpečení této spolupráce. Při zkoumání otázky obligačního statutu smlouvy o kooperaci při provádění vědeckotechnických prací uvádí, že otázka, zda u těchto smluv existuje kolizněprávní problematika, je teoreticky sporná a blíže se již tímto nezabývá.[39]) Ve své monografii, ve které se zabývá právními otázkami vě-

---

[36]) Srov. *Kohout A.:* op. cit., v pozn. 3, s. 657 a násl.
[37]) Studie z mezinárodní práva 19/1985, s. 126 a násl.
[38]) *Růžička K.:* K pojmu „diagonální smlouva". Právník 2—3/1987, s. 131 a násl.
[39]) Srov. *Neustupná L.:* K otázce určení smluvního statutu smlouvy o kooperaci při provádění vědeckovýzkumných a vývojových prací. Právník 2/1979, s. 160.

deckotechnické spolupráce v rámci RVHP, i když komplexně zkoumá problematiku mezinárodních dohod (včetně resortních) a občanskoprávních smluv jako základního právního institutu zajišťujícího realizaci závazků smluvních stran, problematiku diagonálních smluv ponechává mimo pozornost, i když jsou tyto smlouvy právě v této oblasti jevem zcela typickým. Pouze uvádí, že rozdílná stanoviska se týkají v podstatě dvou okruhů otázek — diagonálních smluv a některých právních otázek využívání vědeckotechnických poznatků.[40]) V článku „Právní formy vědeckotechnické spolupráce Východ—Západ" L. Neustupná píše: „Velmi zajímavou, avšak složitou, je otázka právní povahy těchto smluv. Vzhledem k tomu, že v praxi socialistických států, jak ve vzájemných, tak i ve vnějších vztazích zaujímají tyto „diagonální" smlouvy stále významné místo, bylo by třeba se jimi podrobněji zabývat. To však přesahuje rámec našeho tématu."[41])

Většina čs. internacionalistů, kteří se zabývají problematikou smluvního zajištění socialistické ekonomické integrace, problematiku diagonálních smluv zcela opomíjejí a ani se o nich nezmiňují. V této souvislosti musíme uvést především kolektiv autorů skripta „Právní vztahy organizací v mezinárodním hospodářském styku členských států RVHP", vedoucí redaktoři M. Knappová, Z. Kučera, O. Kunz a J. Švestka. Rovněž i autoři celostátní učebnice „Mezinárodné obchodné právo" (J. Cúth, O. Kunz a Z. Kučera) se o této problematice vůbec nezmiňují.[42]) I V. Keselý, který zkoumá především úlohu mezinárodní dohody při zabezpečení socialistické ekonomické integrace, ale pozornost věnuje v této souvislosti i občanskoprávním smlouvám,[43]) avšak o diagonálních smlouvách v uvedené ani v pozdějších pracích nenajdeme ani zmínku.

Problematikou diagonálních vztahů se v sovětské právní vědě zabýval mezi prvými E. T. Usenko ve výše uvedených pracích, a to především z hlediska jejich právní povahy. O mnohostranných dohodách států a hospodářských organizací o specializaci a kooperaci ve výrobě, uzavřených v rámci RVHP, psal již v roce 1972 I. A. Gringolc.[44]) A. N. Talalajev zkoumal především právní povahu závazků, které z diagonálních vztahů vyplývají, a tím zkoumal i právní povahu diagonálních smluv.[45]) Z dalších

---

[40]) Srov. *Neustupná L.:* Právní aspekty vědeckotechnické spolupráce v RVHP. Praha 1986, s. 16 a násl.

[41]) Právní zpravodaj čs. zahraničního obchodu 2—3/1985, s. 13.

[42]) Srov. *Cúth J. a kol.:* Medzinárodné obchodné právo. Bratislava 1983.

[43]) Srov. *Keselý V.:* Medzinárodný zmluvný mechanizmus socialistickej ekonomickej integrácie. Bratislava 1982.

[44]) *Gringolc I. A.:* O dogovornych formach specializacii i kooperirovanii proizvodstva meždu stranami-členami SEV, in: Učenyje zapiski VNIISZ, výt. 27. Moskva 1972, s. 92 a násl.

[45]) *Talalajev A. N.:* Socialističeskaja ekonomičeskaja integracija i voprosy teorii meždunarodnogo dogovora, in: Mežvedomstvennyje svjazi v uslovijach socialističeskoj ekonomičeskoj integracii. Moskva 1973, s. 66 a násl. a Pravo meždunarodnych dogovorov. Moskva 1980, s. 94 a násl.

významných sovětských teoretiků je třeba jmenovat N. L. Platonovovou,[46]) G. M. Veljaminova,[47]) kolektiv autorů monografie o mezinárodní vědeckotechnické a výrobní kooperaci pod vedením M. M. Boguslavského[48]) a P. P. Vitkjavičjuse[49]) a M. I. Braginského.[50]) Poslední dva uvedení autoři sice zkoumají otázku právní subjektivity sovětského státu v občanskoprávních vztazích, ale diagonálním vztahům při uskutečňování hospodářské a vědeckotechnické spolupráce v rámci RVHP věnují též pozornost.

Z novějších prací sovětských internacionalistů je třeba se zmínit o monografii N. V. Mironova, která je věnována problematice vnějších vztahů sovětských ministerstev, sdružení a podniků, v níž si autor všímá diagonálních smluv především z hlediska jejich subjektů,[51]) o monografii V. S. Pozdňakova a O. N. Sadikova o právní úpravě v zahraničním obchodě SSSR, a to zejména v té části, ve které zkoumají otázku postavení sovětského státu jako subjektu zahraničně obchodních operací,[52]) a M. M. Boguslavském, který ve své monografii zkoumá povahu vztahu státu s právnickými osobami a zásady imunity státu.[53])

Poprvé použil termín „diagonální" pro označení vztahu mezi státem a právnickou osobou (tj. mezi subjektem mezinárodního práva a subjektem vnitrostátního práva) E. T. Usenko. Diagonální znamená „úhlopříčný" a má v zásadě vyjádřit, že ve vztahu se nacházejí subjekty dvou právních systémů — mezinárodního a vnitrostátního, suverénní státy a nesuverénní subjekty jiných států. Většina internacionalistů tyto vztahy nazývá diagonálními a smlouvy, které je upravují, diagonálními smlouvami.

Tento termín se nám jeví vhodnější než termíny jiné, používané též pro označení těchto vztahů. A. N. Talalajev je nazývá „smíšenými" nebo „složenými", protože jejich smluvními stranami jsou jak státy a jiné subjekty mezinárodního práva, tak i „nesubjekty mezinárodního práva".[54]) N. V. Mironov, i když používá termínu diagonální smlouva, hovoří o „me-

---

[46]) *Platonova N. L.:* O pravovoj prirodě mnogostoronnych dogovorov po meždunarodnoj specializacii i kooperirovanii proizvodstva stran-členov SEV, in: Pravovyje voprosy meždunarodnogo ekonomičeskogo i naučno-těchničeskogo sotrudničestva. Moskva 1979, s. 7 a násl.

[47]) *Veljaminov G. M.:* Socialističeskaja ekonomičeskaja integracija i meždunarodnoje pravo. Moskva 1982, s. 155 a násl.

[48]) Meždunarodnaja naučno-těchničeskaja i proizvodstvennaja kooperacija (pravovyje aspekty). Moskva 1982, s. 168 a násl.

[49]) *Vitkjavičjus P. P.:* Graždanskaja pravosubjektnosť Sovětskogo gosudarstva. Vilnius 1978.

[50]) *Braginskij M. I.:* Učastije Sovetskogo gosudarstva v graždanskich pravootnošenijach. Moskva 1981.

[51]) *Mironov N. V.:* Vněšnije svjazi ministerstv, objediněnij i predprijatij. Moskva 1986, s. 36 a násl.

[52]) *Pozdňakov V. S., Sadikov O. N.:* Pravovoje regulirovanije otnošenij po vněšněj torgovle SSSR. Časť 1. Moskva 1985, s. 55 a násl.

[53]) *Boguslavskij M. M.:* Meždunarodnoje ekonomičeskoje pravo. Moskva 1986, s. 124 a násl.

[54]) Srov. *Talalajev A. N.:* op. cit., s. 94.

zisystémových" vztazích mezi subjekty mezinárodního práva a občanského práva.[55])

Autoři monografie o mezinárodní vědeckotechnické a výrobní kooperaci doporučují nazývat diagonální smlouvy spíše smlouvami „rámcovými" („geněralnymi ili ramočnymi"), protože jde o smlouvy sui generis, jelikož se v nich předpokládá uzavření dalších, na nich založených smluv o spolupráci, konkrétněji stanovících použití různých forem spolupráce a kontraktů, včetně smluv o kooperaci.[56]) V monografii je věnována pozornost především těm diagonálním smlouvám, které uzavřela sovětská ministestva a jiné ústřední orgány státní správa (zejména Státní výbor SSSR pro vědu a techniku) s právnickými osobami (velkými firmami vyspělých kapitalistických států). Podle názoru autorů při realizaci spolupráce se vytvořil následující systém smluvních vztahů:

a) dohody Státního výboru SSSR pro vědu a techniku s firmami, které představují zvláštní typ rámcové dohody, jsou doplňovány dohodami a protokoly, které podepisují ministerstva a jiné ústřední orgány státní správy;

b) dohody s firmami, uzavírané Státním výborem SSSR pro vědu a techniku spolu s ministerstvy a jinými ústředními orgány státní správy;

c) dohody ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy s firmami obecné povahy (rámcové dohody);

d) dohody ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy s firmami o společném provádění prací na základě kooperace.[57])

V buržoazní právní vědě je věnována pozornost diagonálním vztahům, také jsou tak většinou nazývány, především v souvislosti s vývozem kapitálu do rozvojových zemí, koncesními smlouvami apod. Smlouvy, které jsou uzavírány nadnárodními společnostmi s rozvojovými zeměmi, jsou současnou buržoazní právní vědou označovány jako smlouvy o hospodářském rozvoji (accords de développement économique), což má umožnit lepší komplexní vyjádření práv a povinností smluvních stran.

Ve svém článku v Právníku jsme definovali diagonální smlouvu jako souhlasný projev vůle mezi státem (státy) a subjektem (subjekty) občanského práva,[58]) ale vzhledem k tomu, že stát může být i subjektem občanského práva, jak bude osvětleno v další kapitole, jeví se nezbytným tuto definici doplnit, a to „mezi státem a *jiným* subjektem občanského práva", aby tak nedocházelo k nejasnostem ohledně postavení státu. Pamětní zápis o Konzultaci expertů obsahuje dohodnuté vymezení pojmu diagonální smlouvy. Jde o případy, kdy stranami téže dohody nebo smlou-

---

[55]) Srov. *Mironov N. V.*: op. cit., v pozn. 51, s. 36.
[56]) Srov. op. cit., v pozn. 48, s. 165.
[57]) Tamtéž, s. 167.
[58]) *Růžička K.*: op. cit., s. 144.

vy jsou jak státní orgány (ministerstva, jiné ústřední úřady nebo jiné státní orgány), tak hospodářské organizace (podniky, sdružení nebo kombináty).

2. DRUHY DIAGONÁLNÍCH SMLUV

V závislosti na počtu smluvních stran můžeme dělit diagonální smlouvy na dvoustranné a mnohostranné.

a) Dvoustranné diagonální smlouvy v rámci RVHP se vyskytují ve zcela výjimečných případech, a to v případě dohod RVHP a jeho sekretariátu s mezinárodními hospodářskými organizacemi, které byly zřízeny členskými státy RVHP, o vzájemných vztazích, např. Protokol ze 17. listopadu 1981 o přímých stycích mezi sekretariátem RVHP a výkonným orgánem MHS Interatomenergo.[59])

b) Diagonální smlouvy by bylo možno dále dělit na vícestranné a mnohostranné tak, jak dělí mezinárodní smlouvy s větším počtem subjektů M. Potočný.[60]) Podle našeho názoru se nedá určit nějaké přesné kritérium pro toto jejich dělení. A navíc, smlouvy ve svém názvu uvádějí jen, že se jedná o smlouvy „mnohostranné".

Mnohostranné diagonální smlouvy můžeme dále podle subjektů, které jsou jejich smluvními stranami, dělit následovně:

ba) na smlouvy, ve kterých spolu s několika státy je smluvní stranou jedna (popř. dvě) hospodářské organizace;

bb) na smlouvy, ve kterých jsou smluvními stranami ve stejném počtu státy i hospodářské organizace;

bc) na smlouvy, ve kterých spolu s několika hospodářskými organizacemi je smluvní stranou jeden (popř. dva) stát;

bd) na smlouvy, ve kterých jsou smluvními stranami ministerstva i hospodářské organizace z jednoho státu;

bc) mohou existovat také diagonální vztahy, aniž byla uzavřena diagonální smlouva.

Ad ba) Tento typ diagonální smlouvy, kdy smluvními stranami bylo několik ministerstev členských států RVHP a jedna hospodářská organizace, se vyskytoval především v případě, kdy se do spolupráce s členskými státy RVHP zapojovaly příslušné jugoslávské organizace sdružené práce. Jako příklad je možno uvést Dohodu ze 14. května 1981 o vědecko-technické spolupráci na problému ropné geologie a geofyziky, jejímiž smluvními stranami jsou ministerstva BLR, MLR, NDR, Kuby, PLR, RSR, SSSR a ČSSR a jugoslávská organizace.

---

[59]) Texty těchto dohod in: Osnovnyje dokumenty SEV. T. 2. Moskva 1983, s. 583 a násl.

[60]) Srov. *Potočný M.*: op. cit., s. 285.

V poslední době však ve smluvní praxi můžeme pozorovat, že i ze strany BLR, MLR a RSR je snaha realizovat smluvní vztahy ne na úrovni ministerstev, ale jejich hospodářskými organizacemi, např. smluvními stranami Dohody z 19. června 1986 o mnohostranné spolupráci při vývoji a organizaci specializace a kooperace ve výrobě moderních výrobků lékařské techniky s využitím mikroelektroniky jsou příslušná ministerstva BLR, ČSSR, Kuby, NDR, PLR a SSSR a organizace MLR a RSR.

Značný počet resortních dohod, jejichž platnost skončila koncem roku 1985 a byly prodlužovány na další období, protokol o doplnění, změnách a prodloužení platnosti místo příslušného bulharského ministerstva, jež bylo původní smluvní stranou, podepsalo hospodářské sdružení. Tak např. hospodářské sdružení Energetika podepsalo místo příslušného ministerstva Protokol z 30. října 1986 o doplnění a změnách Dohody z 21. května 1981 o vědeckotechnické spolupráci na téma „Vývoj systému automatizovaného projektování uhelných šachet".

V BLR byla v roce 1986 provedena změna právní úpravy a došlo k vytvoření nového hospodářského mechanismu, jehož právní úprava byla zakotvena v nových Pravidlech pro hospodářskou činnost. Souběžně s tím byly provedeny značné změny ve vyšších správních strukturách — při vládě byly zřízeny funkční rady, byla zrušena některá odvětvová ministerstva, založeny nové hospodářské asociace, ve kterých je soustředěn vědeckotechnický a výrobní potenciál celých odvětví. Hospodářská sdružení vystupují ve vztazích s ostatními subjekty členských států RVHP jako občanskoprávní subjekty, a to i v těch odvětvích národního hospodářství, ve kterých byla zrušena odvětvová ministerstva. Ministerstva mohou uzavírat smlouvy se zahraničím pouze v případě, že k tomu budou zmocněna hospodářskými sdruženími. Proto všechny smlouvy, které uzavřou bulharská hospodářská sdružení s ministerstvy ostatních členských států RVHP, je třeba považovat za diagonální.

V textu „Vzorové dohody o vědeckotechnické a výrobní spolupráci na problému . . .", schválené na 25. zasedání Porady RVHP pro právní otázky,[61]) je k ustanovení „Smluvní strany (uvádějí se kompetentní orgány států)" uvedena poznámka: „Ze strany BLR, MLR a RSR se mohou této dohody v jednotlivých případech účastnit také příslušné organizace a ústavy. Strany Kubánské republiky, NDR, MoLR, PLR, SSSR a ČSSR vycházejí z toho, že Vzorová dohoda bude používána při uzavírání konkrétních dohod mezi ministerstvy a ústředními orgány států." Z citovaného textu vyplývá, že i některé dokumenty RVHP s uzavíráním diagonálních smluv nejen počítají, ale svými ustanoveními jejich uzavírání i podporují.

---

[61]) Příloha 5 k protokolu 25. zasedání Porady RVHP pro právní otázky.

Existují však i výjimky, že spolu s ministerstvy ostatních členských států RVHP vstoupila do smluvního vztahu hospodářská organizace jiného než tří výše uvedených států, např. ČSSR. Dohodu ze 6. května 1987 o vědeckotechnické a výrobní spolupráci na téma „Vývoj a výroba nových technických prostředků pro provádění geologickoprůzkumných prací" uzavřel za ČSSR n. p. Geofyzika Brno, ostatními smluvními stranami jsou ministerstva a ústřední orgány BLR, MLR, NDR, MoLR, PLR, RSR a SSSR.

Ad bb) Tento druh diagonální smlouvy se vyskytuje zřídka, a to zejména v případě, kdy je malý počet smluvních stran, např. smluvními stranami Dohody z 30. června 1986 o spolupráci na téma „Vývoj a zavedení progresivní technologie a zařízení pro snížení energetické a materiálové náročnosti při výrobě karbidu vápníku" jsou ministerstva PLR a SSSR a hospodářské organizace NDR a RSR.

Ad bc) V rámci RVHP se vyskytuje tento druh diagonální smlouvy nejčastěji. Spolu s několika hospodářskými organizacemi je smluvní stranou jedno (popř. dvě) ministerstvo. Např. smluvními stranami Dohody z 30. března 1980 o mnohostranné vědeckotechnické spolupráci při vývoji konstrukcí robotů a manipulátorů pro různé účely je spolu s jedním ministerstvem SSSR *23* hospodářských organizací BLR, MLR, NDR, PLR, RSR a ČSSR. Ve většině případů se jedná o ministerstvo SSSR a v menší míře o ministerstvo PLR.

Ad bd) V nepatrném počtu se vyskytují i diagonální smlouvy, ve kterých jsou smluvními stranami z jednoho státu jak ministerstvo, tak i hospodářská organizace, ve většině případů jde o sovětské organizace a ministerstva. Spolu s příslušným ministerstvem SSSR je smluvní stranou Dohody ze 13. června 1986 o mnohostranné vědeckotechnické spolupráci organizací členských států RVHP a Finska v oblasti automatizace teplofikačních systémů s cílem připravit obchodní a hospodářskou spolupráci jeden výzkumný ústav v Moskvě.

Ad be) V praxi může dojít ke vzniku diagonálních vztahů, aniž by byly založeny diagonální smlouvou, ale dohodou mezinárodní. Je to zajímavý jev, který by mohl nastat např. při zřízení společného podniku podle Dohody ze 4. listopadu 1986 mezi vládou ČSSR a vládou SSSR, jestliže by jedním z účastníků bylo sovětské ministerstvo (což podle čl. 3 Dohody je možné), protože společný podnik je podle této úpravy možno zřídit pouze na základě mezinárodní dohody.

V praxi i v právní teorii by bylo možné používat pro označení diagonálních smluv uvedených ad ba) termínu „diagonální dohoda" a v ostatních případech používat i nadále označení diagonální smlouva. Tak asi postupovala i Porada RVHP pro právní otázky, když zařazovala do plánu práce na období 1987/1988 zkoumání právních důsledků diagonálních

smluv. Použití obou označení by podle našeho názoru vedlo pouze k tomu, že by z názvu bylo zřejmé, jaké subjekty ve smluvním vztahu převládají, zda ministerstva či hospodářské organizace. Jiné právní důsledky rozdílné označení, jako je zařazení diagonálních dohod do kategorie mezinárodních dohod a diagonálních smluv do kategorie občanskoprávních smluv s mezinárodním prvkem, vzhledem k jejich právní povaze, nemůže mít.

III. PRÁVNÍ POVAHA DIAGONÁLNÍ SMLOUVY

1. OBČANSKOPRÁVNÍ POVAHA DIAGONÁLNÍ SMLOUVY

Problematikou právní povahy diagonálních smluv, tj. zda je řadit do kategorie mezinárodních dohod či do kategorie občanskoprávních smluv, se zabývala již v padesátých letech Komise OSN pro mezinárodní právo. V komentáři XI. zasedání Komise o této otázce je obsaženo následující stanovisko: „Smlouva, ve které pouze jediný z účastníků je stát (nebo jiný subjekt mezinárodního práva, který je oprávněn uzavírat mezinárodní dohody) — a druhým účastníkem je soukromá osoba (fyzická nebo právnická osoba), není nikdy mezinárodní dohodou, i když by jako mezinárodní dohoda vypadala.“[62]) Komise tak sama stanovila právní povahu diagonálních smluv, ale též se vší určitostí ukázala na nepřípustnost zařazovat do kategorie mezinárodních dohod smlouvy s účastí právnických osob, které nejsou subjekty mezinárodního práva. V rozsudku Mezinárodního soudního dvora OSN ze dne 22. června 1952 ve věci Angloíránské naftařské společnosti proti vládě Íránu nebyla uznána jejich vzájemná koncesní smlouva z roku 1933 za mezinárodní dohodu.[63])

Většina[64]) právních teoretiků ze socialistických států dochází ke stejnému závěru jako E. T. Usenko, a to, že „diagonální smlouva musí být a priori považována za občanskoprávní smlouvu“.[65]) Protože státy mohou být subjekty občanského práva, ale hospodářská organizace nemůže být v žádném případě subjektem mezinárodního práva, mohou být vztahy v rámci diagonální smlouvy upravovány pouze normami občanského práva a mezinárodního práva soukromého. Taková smlouva nemůže být považována za mezinárodní (mezistátní) ani v té její části, která se vztahuje k činnosti státních orgánů, protože právo uzavírat mezinárodní smlouvy se vztahuje k oblasti suverénního práva státu a nemůže být přeneseno na hospodářské organizace, které suverenitou disponovat nemohou.[66])

---

[62]) Doklad Komisii meždunarodnogo prava o jejo rabotě na XI sesii. New York 1959, s. 12.

[63]) Srov. *Krylov S. B.:* Meždunarodnyj Sud OON. Moskva 1958, s. 35.

[64]) Podle M. M. Boguslavského jsou to všichni teoretici ze socialistických států. Srov. *Boguslavskij M. M.:* op. cit., s. 127.

[65]) *Usenko E. T.:* Pravovaja priroda mežvedomstvennych svjazej stran-členov SEV. Sovetskoje gosudarstva i pravo 6/1972, s. 48.

[66]) Tamtéž, s. 48.

Autoři monografie „Problémy úpravy . . .“ souhlasí s pojetím E. T. Usenka, že vstupuje-li státní orgán do smluvního vztahu s občanskoprávním subjektem, charakter občanskoprávního vztahu se tím nemění, neboť zůstává stále občanskoprávním. Názor o občanskoprávní povaze diagonálních smluv tedy v zásadě přijímají, ale zároveň konstatují, že není dostatečně promítnut v oblasti procesněprávní,[67]) s čímž je možno souhlasit.

V souladu s právními předpisy jednotlivých členských států RVHP stát může vystupovat v občanskoprávních vztazích s mezinárodním prvkem. Čs. právní řád výslovně přiznává čs. státu občanskoprávní subjektivitu (§ 21 občanského zákoníku, § 8 odst. 3 zákoníku mezinárodního obchodu), jeho hospodářskoprávní subjektivitu lze vyvodit z § 72 hospodářského zákoníku. Čs. stát tudíž zásadně může uzavírat občanskoprávní smlouvy. V praxi se tak děje jen výjimečně a čs. právní řád neobsahuje v tomto směru zejména pro oblast hospodářské a vědeckotechnické spolupráce se zahraničím žádnou podrobnější úpravu. Uzavírání občanskoprávních smluv mezi čs. státem a hospodářskými organizacemi jiných států se pokládá v zásadě za nežádoucí a z tohoto důvodu není obecně upraveno a připouští se v praxi jen tam, kde pro to jsou zvláštní důvody.

Podle § 8 odst. 3 zákoníku mezinárodního obchodu „způsobilost k právům a povinnostem má i stát“. Čs. stát v těchto vztazích nevystupuje jako právnická osoba, ale jako stát. Čs. právnickými osobami jsou totiž podle odst. 2 téhož paragrafu zejména podniky pro zahraniční obchod a ostatní hospodářské organizace zapsané v podnikovém rejstříku. Zákon č. 42/1980 Sb., o hospodářských stycích se zahraničím, otázku postavení státu jako subjektu občanskoprávního vztahu s mezinárodním prvkem neupravuje.

Stranou smlouvy se zahraniční firmou nebo organizací, uzavřenou sovětským ministerstvem, státním výborem, obchodním zastupitelstvím nebo jiným státním orgánem je samotný sovětský stát, protože žádný státní orgán nemůže disponovat právy, které by nebyly právy samotného státu. „Ministerstvo — napsal E. T. Usenko — může na sebe přijímat jak mezinárodněprávní, tak i občanskoprávní odpovědnost, ale v každém případě je to odpovědnost samotného státu.“[68]) V čl. 6 Ustanovení o obchodních zastupitelstvích SSSR v cizině z 29. září 1982 je přímo stanoveno, že za jejich závazky nese odpovědnost sovětský stát.

Podle ustanovení čl. 11 odst. a) usnesení ÚV KSSS a rady ministrů SSSR č. 991 z 19. srpna 1986 o opatřeních ke zdokonalení řízení vnějších ekonomických styků ministerstva a ústřední orgány státní správy SSSR,

---

[67]) Srov. Problémy úpravy . . ., s. 60 a 71.

[68]) *Usenko E. T.:* O pravovoj prirodě něposredstvennych svjazej po linii ministěrstv i vedomstv stran-členov SEV, in: Meždvedomstvennyje svjazi v uslovijach socialističeskoj ekonomičeskoj integracii. Pravovoj aspekt. Moskva 1973, s. 30.

které jsou oprávněny provádět exportní a importní operace, jsou povinny při provádění této činnosti vycházet ze zásad chozrasčotu a samofinancování. Ještě přesněji je postavení státních orgánů SSSR vymezeno v dohodách o přímých vztazích SSSR s ostatními členskými státy RVHP, které byly podepsány v roce 1986. Podle čl. 3 Dohody ze 4. listopadu 1986 mezi vládou ČSSR a vládou SSSR o základních principech vytváření a činnosti společných podniků, mezinárodních sdružení a organizací „účastníky společných podniků a mezinárodních sdružení mohou být: ze sovětské strany — ministerstva a jiné ústřední orgány, podniky a další státní, družstevní a jiné společenské organizace, které jsou právnickými osobami", z čehož vyplývá, že ministerstva vystupují v těchto vztazích *jako právnické osoby*, avšak s určitými zvláštnostmi. Ze strany ČSSR mohou být účastníky společných podniků rovněž právnické osoby, kterými jsou podle citovaného ustanovení „... podniky a další státní, družstevní a jiné socialistické organizace ...". Čs. ministerstva na základě ustanovení Dohody nejsou oprávněna do takových vztahů vstupovat.

Právnické osoby podle právních řádů socialistických států nejsou subjekty mezinárodního práva a tak nejsou oprávněny uzavírat mezinárodní smlouvy. Rovněž tak i podle jugoslávské právní úpravy organizace sdružené práce ve smluvních vztazích s ministerstvy členských států RVHP mohou vystupovat pouze jako občanskoprávní subjekty a tyto smlouvy mají občanskoprávní povahu.

Co se týká diagonálních smluv, žádný právní řád uzavírání takových smluv výslovně nezakazuje. Podle čl. 2 již citovaného zákona SSSR ze 6. července 1978 mezinárodní smlouvy mohou uzavírat nejvyšší orgány státní moci a správy, ministerstva a státní výbory SSSR. Orgány středního článku řízení a také hospodářské organizace nejsou oprávněny uzavírat mezinárodní smlouvy. Účast ministerstev jednotlivých států spolu s hospodářskými organizacemi nedává zdůvodnění pro jejich zařazení do kategorie mezinárodních smluv.[69]) Rovněž podle názoru M. Potočného mezinárodními dohodami nejsou smlouvy, v nichž některá ze smluvních stran není státem (např. smlouva mezi vládou státu a cizí soukromou společností).[70])

Otázku, kam zařadit diagonální smlouvy, výslovně upravuje čs. právní řád, a to v § 2 odst. 2 Instrukce ministra zahraničních věcí k provádění Směrnice vlády ČSSR pro sjednávání, ústavní projednávání, provádění a vypovídání mezinárodních smluv, schválené jejím usnesením ze dne 28. ledna 1982 č. 31, podle kterého se za mezinárodní smlouvy nepovažují

---

[69]) Srov. *Platonova N. L.:* Mnogostoronnyje graždansko-pravovyje dogovory po meždunarodnoj specializacii i kooperirovanii proizvodstva, zaključennych v ramkach SEV. Autoreferát kandidátské disertační práce. Moskva 1980, s. 11.

[70]) Srov. *Potočný M.:* op. cit., s. 280.

též „diagonální smlouvy, tj. smlouvy sjednávané orgány čs. státu s právnickými osobami, které nejsou subjekty mezinárodního práva (například smlouvy s hospodářskými organizacemi apod.)".

Diagonální smlouvy, stejně tak jako ostatní mnohostranné občanskoprávní smlouvy o vědeckotechnické spolupráci, vědeckotechnické a výrobní spolupráci a kooperaci a specializaci výroby v rámci RVHP obsahují ustanovení o depozitáři smlouvy.[71]) Institut depozitáře je typickým institutem mezinárodního práva. Z minulosti jsou však známé i případy deponování a registrování občanskoprávních smluv u mezinárodních organizací a i jejich ratifikace. Jako příklad může sloužit smlouva mezi Rakouskem, Maďarskem a Jugoslávií na straně jedné a Společností jižních železnic (právnickou osobou) na straně druhé, podepsaná v Římě 29. března 1923, která byla ratifikována smluvními státy a zaregistrována u Společnosti národů.[72])

Depozitářem mnohostranných občanskoprávních smluv o hospodářské a vědeckotechnické spolupráci je určován vesměs sekretariát RVHP. Podle Řádu pro evidenci mnohostranných smluv uzavřených v průběhu hospodářské a vědeckotechnické spolupráce členských států RVHP, sledování jejich realizace a výměnu informací o dvoustranných smlouvách a o rozvoji hospodářských styků a spolupráce členských států RVHP (dále jen „Řád 1985"), který byl schválen v květnu 1985 na 114. zasedání Výkonného výboru RVHP, jsou evidovány formou registrace mnohostranné a dvoustranné mezinárodní dohody uzavřené v průběhu hospodářské a vědeckotechnické spolupráce členských států RVHP. Řád 1985 obsahuje též ustanovení, podle kterého se aplikuje i ohledně občanskoprávních smluv uzavřených v průběhu hospodářské a vědeckotechnické spolupráce mezi organizacemi členských států RVHP, u nichž sekretariát RVHP a mezinárodní ekonomické organizace, zřízené členskými státy RVHP, plní funkci depozitáře.

Deponování (registrace) občanskoprávní smlouvy u mezinárodní organizace nemůže v žádném případě znamenat, že by tato smlouva „nabyla" mezinárodněprávního charakteru (tzn. že by se přeměnila v mezinárodní dohodu). Smluvní strany mezinárodní dohody jsou spojeny s depozitářem vztahy, které mají mezinárodněprávní charakter, a takové vztahy nemohou být „založeny"[73]) občanskoprávní smlouvou. Na ustanovení o „depozitáři" v občanskoprávních smlouvách je třeba pohlížet v zásadě pouze jako na adresáta informace, kterou on je povinen sdělit smluvním stranám, např. že smlouva vstoupila v platnost, zaslat jim ověřené kopie

---

[71]) Podrobněji k této otázce srov. *Růžička K.:* K institutu „depositáře" občanskoprávní smlouvy. Právní zpravodaj čs. zahraničního obchodu 2—3/1985, s. 7 a násl.

[72]) Podrobněji srov. *Lachs M.:* Mnogostoronnyje dogovory. Moskva 1961, s. 79.

[73]) Srov. *Braginskij M. I.:* Juridičeskaja priroda dogovorov, reguliruemych OUSK SEV. Sovetskoje gosudarstvo i pravo 5/1981, s. 87.

smlouvy a všech příslušných protokolů k ní. Pro označení výkonu této funkce by měl být v praxi asi používán jiný termín (např. uschovatel, organizátor, registrátor), aby tak došlo k odlišení od institutu depozitáře podle mezinárodního práva.

2. JINÉ NÁZORY NA PRÁVNÍ POVAHU DIAGONÁLNÍ SMLOUVY

a) Odlišný názor na právní povahu mnohostranných diagonálních smluv zastává A. N. Talalajev, který vychází z komentáře Komise pro mezinárodní právo: „Jestliže v dohodě spolu s jednou nebo několika právnickými osobami se účastní několik států, taková dohoda může platit jako mezinárodněprávní, jen co se týká vzájemných vztahů mezi účastnickými státy."[74])

Takový přístup umožnil A. N. Talalajevovi štěpit obligační statut na mezinárodněprávní a občanskoprávní s tím, že diagonální smlouva má *„smíšenou povahu"*. Diagonální smlouvy mohou obsahovat dva druhy závazků:

— mezi státy a dalšími subjekty mezinárodního práva — mezinárodněprávní závazky;

— mezi státy a nesubjekty mezinárodního práva — občanskoprávní a jiné závazky, které nejsou mezinárodněprávními.[75])

Znamená to, že jiným právem se mají řídit vztahy mezi státy, tj. právem mezinárodním, a jiným vztahy mezi státy a hospodářskými organizacemi a hospodářskými organizacemi samotnými, tj. právem občanským některého státu? Je možno připustit rozštěpení obligačního statutu diagonální smlouvy? Pokud jde o myšlenku štěpeného obligačního statutu, je nepochybně svůdná a sama se nabízí. Má však prakticky řadu úskalí, neboť k její realizaci by zpravidla bylo potřebné, aby ve smlouvě byly odděleně a rozdílně formulovány závazky podle mezinárodního práva a závazky občanskoprávní. Ale jestliže pozorně prozkoumáme texty existujících diagonálních smluv, tak zjistíme, že ani v jediné diagonální smlouvě nedošlo k oddělenému zakotvení práv a povinností smluvních stran. Na problematičnost štěpeného statutu je třeba poukázat i v souvislosti s některými právními důsledky, jež mohou vzniknout při provádění diagonální smlouvy, jako je realizace odpovědnosti a řešení vzniklých sporů.

b) Podle názoru M. M. Boguslavského jde o zvláštní smlouvy, které nelze zařadit do kategorie mezinárodních dohod, ani do kategorie občan-

---

[74]) Doklad Komisii meždunarodnogo prava . . ., s. 12.
[75]) Srov. *Talalajev A. N.*: op. cit., s. 95.

skoprávních smluv.[76]) V recenzi knihy V. S. Pozdňakova a O. N. Sadikova Boguslavskij k názorům autorů o právní povaze diagonálních smluv uvádí: „Pro vyjasnění otázky o diagonálních smlouvách by bylo potřebné více se zajímat o jejich obsah a ukázat, že ve většině případů se jedná o smlouvy rámcové, organizačního charakteru.“[77]) Do současné doby, a v tom má Boguslavskij pravdu, nikdo neprovedl analýzu obsahu ustanovení diagonálních smluv a následné zobecnění, zda tyto smlouvy obsahují závazky pro všechny smluvní strany, tedy i pro ministerstva, nebo obsahují pouze ustanovení organizačního charakteru, podle kterých se má smlouva realizovat na základě uzavření dalších smluv.

c) V buržoazní právní vědě můžeme sledovat snahy o ztotožňování mezinárodních a občanskoprávních smluv s cílem rozšíření subjektů mezinárodního práva a začlenění do něj mezinárodních nevládních a jiných organizací (nadnárodních monopolů, koncernů apod.). Již v září 1946 představitelé USA navrhli, aby v rámci OSN byla zkoumána otázka o poskytnutí mezinárodněprávní subjektivity koncernům. Tento návrh v OSN však nezískal širší podporu. Řada buržoazních teoretiků rozvíjí teorii o „internacionalizaci“ vnitrostátního práva, zejména koncesních smluv, a hovoří o právu, smluvním právu a o smluvní způsobilosti obecně. To jim dává možnost na jedné straně rozšířit zásady občanského a správního práva a jiných vnitrostátních právních odvětví jednotlivých států na mezinárodní dohody, na druhé straně používají tam, kde to považují za výhodné, zásady mezinárodního práva na občanskoprávní smlouvy. Rozšiřují tak pojem „mezinárodní dohoda“, okruh subjektů mezinárodního práva a snaží se nějakým způsobem zakotvit v normách mezinárodního práva mezinárodněprávní subjektivitu nadnárodních monopolů.

Těmito otázkami se též zabývají P. Fischer[78]) a H. J. Gutike.[79]) Fischer podrobuje kritice buržoazní teorie o „omezené mezinárodní dohodě“ (to je dohodě s účastí fyzických a právnických osob a státu) a teorii o „mezinárodním právu soukromých osob“ (Privatvölkerrecht), ale v podstatě se připojuje k těm teoretikům, kteří řadí koncesní smlouvy a jim podobné smlouvy do kategorie mezinárodních dohod. Vychází přitom z teorie, že jednotlivec je subjektem mezinárodního práva. „Přijetí funkčního vyrovnání jednotlivých osob se státem je nezbytné v zájmu mezinárodní hospodářské spolupráce . . .“[80]) V novém mezinárodním právu, tzv. Privat-

---

[76]) Srov. Pravovyje formy naučno-těchničeskogo i promyšlenno-ekonomičeskogo sotrudničestva SSSR s kapitalističeskimi stranami, pod red. M. M. Boguslavského. Moskva 1986, s. 59.

[77]) *Boguslavskij M. M.:* Pravovoje regulirovanije otnošenij po vněšněj torgovle SSSR. Vněšňaja torgovlja 12/1986, vložená příloha s. III.

[78]) *Fischer P.:* Die Privatperson als völkerrechtlicher Vertragspartner des Staates. Österreichische Zeitschrift für öffentliches Recht, 1973. Bd. 24, H. 3—4.

[79]) *Gutige H. J.:* Völkerrechtliche Verträge als Grundlage von Rechten und Pflichten der Individuen. Esslingen 1973.

[80]) *Fischer P.:* op. cit., s. 366.

völkerrecht, jako subjekty mezinárodních dohod mohou vystupovat vedle států i fyzické a právnické osoby. „Ve všech funkcích, které stát nemůže nebo nechce uskutečňovat, vystupuje jednotlivec zastupující stát a musí být na něj funkčně pohlíženo jako na alter ego v této oblasti, jako objektivně ztotožněného se státem.“[81])

H. J. Gutike ve své práci dospěl k závěru, že jednotlivec podle současného pozitivního mezinárodního práva a doktrinálního výkladu ještě nemůže mít smluvní způsobilost v mezinárodním právu. Gutike podrobuje kritice názory buržoazních teoretiků o „omezených mezinárodních dohodách“, kterých se mohou účastnit i jednotlivci. „Mezinárodní dohody mohou uzavírat pouze státy a jim podobné subjekty, ale ne jednotlivci. Státy jsou původními subjekty mezinárodního práva a toto právo vytvořily. Ostatní subjekty mohou tvořit normy mezinárodního práva (včetně mít právo uzavírat mezinárodní dohody) jen tehdy, jsou-li k tomu zmocněny. Na rozdíl od státům podobným subjektům jednotlivci takovéto zmocnění nemají.“ Zároveň však Gutike připouští, že za určitých podmínek mezinárodní dohody jednotlivcům zabezpečují stanovená práva.[82])

Právní povaha závazků, které vyplývají ze smluv, uzavřených zahraničními společnostmi s rozvojovými státy, je podle M. Kotory následující:

— smlouva je v řadě svých ustanovení podřízena vnitrostátnímu právu státu, který je smluvní stranou;

— v některých otázkách je podřízena mezinárodnímu právu veřejnému;

— současně je z právního hlediska vytvářen systém sui generis;

— právu nadnárodnímu, které není upraveno ani právem vnitrostátním, ani právem mezinárodním.[83])

Aplikaci této koncepce na diagonální smlouvy uzavírané v rámci RVHP nelze připustit, protože jejich právní regulace musí mít základ v určitém právním řádu určitého státu, a to proto, že se jedná o vztahy občanskoprávní s mezinárodním prvkem.

d) V právní praxi i teorii nevzniká v zásadě problém se zařazením a právní povahou těch diagonálních smluv, ve kterých je smluvní stranou spolu s několika organizacemi jeden (popř. dva) subjekt mezinárodního práva. V tomto případě jsou řazeny do kategorie občanskoprávních smluv a je jim přiznávána občanskoprávní povaha.

Jiné je to však případě, kdy smluvní stranou spolu s několika subjekty mezinárodního práva je jedna (popř. dvě) hospodářská organizace ať již členského či nečlenského státu RVHP. Na tuto skutečnost upozorňuje A. Kohout ve výše zmíněné recenzi monografie „Problémy úpravy . . .“. V zásadě souhlasí s tím, že právní povaha diagonálních smluv, ve kterých

---

[81]) Tamtéž, s. 363.
[82]) *Gutike H. J.:* op. cit., s. 70, 75 a 125.
[83]) Srov. *Kotora M.:* op. cit., s. 127.

jsou smluvními stranami jednak hospodářské organizace, jednak státy, je občanskoprávní. Dále uvádí, že „vedle diagonálních smluv, ve kterých jsou stranami převážně hospodářské organizace a pouze jeden až dva státní orgány (a kde tudíž převažuje zřetelně prvek občanskoprávní) setkáváme se ovšem v praxi též se smlouvami, kde stranami ze společenství RVHP jsou pouze členské státy (které tyto smlouvy považují mimo jakoukoliv pochybnost za veřejnoprávní a zacházejí také tak s nimi), zatímco ze strany nečlenského státu podílejícího se na činnosti příslušného orgánu RVHP je stranou smlouvy nesuverénní subjekt (tj. hospodářská organizace), což bývá odůvodněno ratione materiae, resp. ratione potestatis."[84])

A. Kohout má zřejmě na mysli případy, kdy spolu s příslušnými ministerstvy členských států RVHP byla smluvní stranou jugoslávská organizace sdružené práce. Ovšem v posledním období můžeme pozorovat, že tou jednou hospodářskou organizací ve smluvním vztahu s ministerstvy nemusí být jen organizace nečlenského státu, tzn. jugoslávská.[85]) Jsou to především organizace *rumunské, maďarské* (smluvními stranami Dohody z 19. června 1986 o mnohostranné spolupráci při vývoji a organizaci specializace a kooperace při výrobě moderních výrobků lékařské techniky s využitím mikroelektroniky jsou hospodářské organizace MLR a RSR a ministerstva BLR, NDR, Kuby, PLR, SSSR a ČSSR), *československé* (Tesla Praha a ministerstva BLR a SSSR jsou smluvními stranami Smlouvy z 18. března 1983 o vědeckotechnické spolupráci při vývoji nové generace unifikovaného souboru televizních retlanslačních stanic o malém výkonu — 1, 10 W) a vzhledem k nové právní úpravě i *bulharské* (organizace bulharská a jugoslávská a ministerstva PLR, SSSR a ČSSR jsou smluvními stranami Dohody z 13. října 1986 o základních směrech hospodářské a vědeckotechnické spolupráce při rozvoji energetického strojírenství členských států RVHP a SFRJ).

N. V. Mironov považuje takové smlouvy za resortní (mežvedomstvennyje) a jako příklad uvádí Dohodu z 27. dubna 1974 o rozvoji výroby cementu a zařízení pro cementárny, jejímiž smluvními stranami jsou příslušná ministerstva BLR, MLR, MoLR, NDR, PLR, RSR, SSSR a ČSSR a jugoslávská organizace Rudnap.[86])

V praxi států se setkáváme s nejednotným pohledem na zařazování takovéhoto typu diagonální smlouvy. Jako příklad rozdílného přístupu můžeme dokumentovat na příkladu dvou následujících diagonálních smluv:

— Smluvními stranami Dohody z 29. května 1976 o vědeckotechnické spolupráci v oblasti hydraulického zařízení jsou ministerstva BLR, MLR,

---

[84]) *Kohout A.:* op. cit., s. 657.

[85]) Finské organizace, i když jsou smluvními stranami několika diagonálních smluv, takovýchto typů diagonálních smluv se neúčastní.

[86]) Srov. *Mironov N. V.:* Pravovyje formy socialističeskoj integracii (meždunarodnyje mežvedomstvennyje soglašenija). Moskva 1977, s. 18.

NDR, RSR, SSSR, ČSSR a dvě polské organizace. Sekretariát RVHP řadí tuto dohodu mezi občanskoprávní smlouvy, ale FMZV ji řadí do kategorie mezinárodních dohod.[87])

— Smluvními stranami Dohody z 10. března 1983 o vytvoření mezinárodního vědeckého kolektivu pro výzkum problému „Koroze a tropikalizace" jsou ministerstva a státní orgány BLR, SSSR a VSR a Akademie věd Republiky Kuba. Sekretariát RVHP řadí tuto dohodu mezi mezinárodní dohody, ale podle § 2 odst. 2 Instrukce ministra zahraničních věcí k provádění Směrnice vlády ČSSR pro sjednávání, ústavní projednávání, provádění a vypovídání mezinárodních smluv, schválené jejím usnesením ze dne 28. ledna 1982 č. 31, nelze považovat takovou smlouvu, ve které je smluvní stranou akademie věd, za mezinárodněprávní.

Sekretariát RVHP na základě ustanovení Řádu 1985 zasílá členským státům RVHP čtvrtletně „Výpis z rejstříku dohod, uzavřených mezi členskými státy RVHP a zaregistrovaných v sekretariátu RVHP", který v prvé části obsahuje mezinárodní dohody a v části druhé „dohody (smlouvy) občanskoprávního charakteru, uzavřené příslušnými hospodářskými organizacemi členských států RVHP", v praxi však jsou v této části uvedeny i smlouvy, uzavřené s organizacemi z nečlenských států RVHP.

V červenci každého roku zasílá sekretariát RVHP členským státům přehled platných mnohostranných dohod a smluv, registrovaných sekretariátem RVHP, se stručnou charakteristikou každé z těchto smluv. Přehled z května 1984 není ještě rozdělen na část mezinárodněprávní a občanskoprávní, ale podle obsahu bez ohledu na jejich právní povahu na část, obsahující dohody a smlouvy o specializaci a kooperaci výroby, o vědeckotechnické spolupráci atd. Přehled z července 1985 je již rozdělen do dvou dílů, první díl obsahuje mezivládní (rámcové) a resortní dohody, díl druhý občanskoprávní dohody a smlouvy *(včetně diagonálních)* a dohody, uzavřené s finskými organizacemi. Přehled z července 1986 obsahuje stejné dělení, jen v označení dílu druhého není uvedeno „včetně diagonálních", i když prakticky obsahuje stejné diagonální smlouvy jako díl druhý Přehledu z roku 1985.

I v samotném sekretariátu RVHP podle našeho názoru nepanuje jednotný názor na zařazování diagonálních smluv, některé jsou zařazeny do kategorie mezinárodních dohod, jiné do kategorie občanskoprávních smluv. V zásadě mezi mezinárodní smlouvy jsou zařazovány všechny ty diagonální smlouvy, ve kterých spolu s ministerstvy členských států RVHP jsou smluvními stranami jugoslávské organizace. Ale účast organizace z jakéhokoliv členského státu RVHP spolu s ministerstvy jiných členských států RVHP je již důvodem pro jejich zařazení do kategorie

---

[87]) Seznam FMZV platných smluv k 1. 1. 1980.

občanskoprávních smluv. Můžeme to dokumentovat následujícími smlouvami, které byly takto zařazeny: Dohoda z 2. prosince 1984 o vědeckotechnické spolupráci při vývoji a přípravě specializace a kooperace ve výrobě speciálních přístrojů a aparatury pro elektrárny a energetické systémy, smluvními stranami jsou ministerstva BLR, NDR, Kuby, PLR, SSSR a ČSSR a hospodářská organizace MLR a Dohoda z 11. listopadu 1982 o vědeckotechnické spolupráci v oblasti vývoje technologie a technické dokumentace pro procesy hlubinného zpracování ropy, smluvními stranami jsou ministerstva BLR, NDR, PLR a SSSR a hospodářská organizace RSR.

Srovnáme-li obsah ustanovení diagonálních smluv, ve kterých jsou smluvní stranou spolu s ministerstvy členských států RVHP organizace jugoslávské a obdobné s účastí organizace kteréhokoliv členského státu RVHP, nezjistíme žádný podstatný rozdíl, který by odůvodňoval jejich rozdílné zařazování, prvních mezi mezinárodněprávní dohody, druhých mezi občanskoprávní smlouvy.

3. ZÁVĚR

Podle našeho názoru je nutné souhlasit se závěrem E. T. Usenka, že *diagonální smlouvy mají a priori občanskoprávní povahu,* a to proto, že státy mohou být subjekty jak mezinárodního, tak i občanského práva, zatímco hospodářské organizace mohou být subjekty jen občanského práva, tedy práva vnitrostátního, a v žádném případě nemohou být subjekty mezinárodněprávními.

Jestliže bychom připustili, aby právnické osoby v diagonálních vztazích byly smluvními stranami mezinárodní dohody, neúměrně a neodůvodněně bychom rozšiřovali okruh subjektů mezinárodního práva a tím vlastně souhlasili s různými buržoazními teoriemi o „internacionalizaci" diagonálních vztahů. Státy, zastupované v těchto vztazích různými státními orgány, nevystupují v tomto případě jako vykonavatelé státní moci, ale jako subjekty občanského práva. A proto i ve vztazích s právnickými osobami jiných států nemůže být uplatňován vztah nadřízenosti a podřízenosti, tak jako ve vztazích vnitrostátních při realizaci úkolů národního hospodářství. Rovněž štěpení obligačního statutu na závazky mezinárodněprávní a závazky občanskoprávní je nutno odmítnout a jak dokazují ustanovení diagonálních smluv, právní praxe se touto cestou neubírá a dosud v žádné diagonální smlouvě neexistuje ustanovení, ve kterém by smluvní závazky byly takto odděleny, takže by došlo k rozštěpení obligačního statutu.

Nesdílíme názor, že u diagonálních smluv vzhledem k jejich organizač-

nímu charakteru chybí jakákoliv úprava práv a povinností smluvních stran, protože vytyčují jen rámec pro uzavření dalších smluv k jejich provedení, neboť i porušení těchto rámcových (organizačních) závazků může vyvolat dalekosáhlé ekonomické důsledky.

Diagonální smlouvy musí mít právní základ v určitém právním řádu určitého státu (občanském právu) a z tohoto důvodu nelze připustit aplikaci norem, např. obecných zásad právních, které nemají základ v určitém vnitrostátním právním řádu.

IV. DIAGONÁLNÍ SMLOUVY JAKO DŮSLEDEK ROZVOJE PŘÍMÝCH VZTAHŮ

1. VÝZNAM PŘÍMÝCH VZTAHŮ

V procesu zdokonalování a prohlubování dvoustranné a mnohostranné hospodářské a vědeckotechnické spolupráce členských států RVHP se stal zvláště aktuálním problém efektivnosti organizace *přímých vztahů* mezi hospodářskými organizacemi, sdruženími a podniky členských států RVHP a také zřizování a činnost hospodářských organizací, zřízených na území těchto států.

Původní koncepce uplatňovaná v rámci RVHP do roku 1967 vycházela ze smluvního zajištění závazků zejména v oblasti specializace a kooperace ve výrobě na úrovni mezinárodněprávní, kdy do smluvního vztahu vstupovala ministerstva a kdy resortní dohody vázaly vždy celé odvětví národního hospodářství. Tyto dohody měly za cíl dosažení monopolního postavení celé země a vlastně byly vyjádřením jednostranné tendence ke koncentraci určité výroby v určitém členském státu RVHP. Základem této koncepce bylo tvrzení, že hospodářské organizace nemají celostátní působnost. S novými mechanismy řízení národního hospodářství vyvstala otázka, jak překlenout tento nedostatek a zda je nutná monopolizace určité výroby v jednom státě. Proto rozvoj přímých vztahů je novou cestou rozvoje socialistické ekonomické integrace nejen mezi přímými výrobci a vykonavateli závazků, ale i mezi ústředními orgány státní správy, tzn. mezi ministerstvy, členských států RVHP. Nové úkoly v této oblasti lze očekávat i od 43. zasedání Rady, které se konalo v podzimních měsících 1987.

Problematika přímých vztahů při uskutečňování socialistické ekonomické integrace není novým jevem ve smluvní praxi ani v právní teorii. V současné době však vzniká naléhavá potřeba vytvářet ekonomické, organizační a právní předpoklady pro jejich širší a intenzívnější uplatňování především na úrovni občanskoprávní, tj. mezi hospodářskými organizacemi členských států RVHP.[88])

Jak bylo uvedeno ve zprávě předsednictva ÚV KSČ o plnění závěrů 8. zasedání ÚV KSČ z června 1983 a XVII. sjezdu KSČ k urychlení vě-

[88]) Srov. *Tóth L.:* Zmluvy o špecializácii a kooperácii výroby v rámci RVHP. Bratislava 1986, s. 28.

deckotechnického rozvoje a dalších úkolech, přednesené na 5. zasedání ÚV KSČ ze dne 18. března 1987, „... intenzívněji je třeba využívat přímé vztahy mezi čs. organizacemi a organizacemi dalších členských států RVHP, zejména sovětskými. Přijatá Pravidla pro navazování přímých vztahů otevírají našim organizacím prostor pro bezprostřední efektivní spolupráci.“[89]) V usnesení 5. zasedání ÚV KSČ je uloženo „... rozhodněji postupovat při rozšiřování nových forem spolupráce, využívání přímých vztahů od výzkumu, vývoje až do specializace a kooperace výroby včetně vytváření společných podniků ...“.[90])

Za přímé vztahy jsou považovány vzájemné vztahy uskutečňované ministerstvy a jinými ústředními orgány státní správy, zahraničně obchodními, výrobními, vědeckovýzkumnými, vývojovými, investičními a jinými organizacemi členských států RVHP za účelem využití možností mezinárodní hospodářské a vědeckotechnické spolupráce pro plnění uložených úkolů. Přímé vztahy jsou někdy chápány i v širším smyslu slova a jsou mezi ně řazeny i vztahy, které jsou navazovány v rámci družebních dohod mezi závody (např. mezi pracujícími závodů Škoda Plzeň a Uralmaš Sverdlovsk — „ot stanka k stanku“), výměna zboží mezi velkými obchodními domy apod.[91])

Podle J. Nykryna podstatu přímých vztahů je možno definovat jako „... bezprostřední výzkumně vývojovou a výrobně technickou součinnost výrobních podniků dvou nebo několika zemí RVHP, organizovanou na chozrasčotním základě a zaměřenou na plnění národohospodářských záměrů v procesu socialistické ekonomické integrace. Přímé vztahy si postupně prosadí své uplatnění v celkovém mechanismu integrace.“[92]) Přímé vztahy, to je „... cesta maximální hospodárnosti společensky nezbytných nákladů při vývoji a výrobě specializovanými stranami dohodnutých výrobků ...“.[93]) O. D. Bakoveckij a V. S. Griněv definují přímé vztahy jako „... prostředek uskutečňování bezprostřední výrobní a vědeckotechnické spolupráce mezi socialistickými státy, které umožňuje operativně řešit otázky: zabezpečení splnění úkolů státních plánů, závazky, které vyplývají z mezinárodní socialistické spolupráce, opatření ke zdokonalování organizace výrobních procesů a také otázky výměny pokrokových výrobních a vědeckotechnických zkušeností“.[94])

---

[89]) Rudé právo z 20. března 1987, s. 3.

[90]) Rudé právo z 20. března 1987, s. 1.

[91]) Takto široce jsou chápány přímé vztahy v publikaci SEV: realnosti i perspektivy sotrudničestva. Moskva 1985, s. 13.

[92]) *Nykryn J.:* Progresivní forma spolupráce. Přímé vztahy kvalitativně novou etapou součinnosti zemí RVHP. Rudé právo ze 14. února 1985.

[93]) *Boroch N. V., Glagolev V. S.:* Strategičeskoje napravlenije sotrudničestva. Meždunarodnaja specializacija i kooperirovanije proizvodstva stran-členov SEV. Moskva 1984, s. 51.

[94]) *Bakoveckij O. D., Griněv V. S.:* Razvitije prjamych proizvodstvennych svjazej v sotrudničestve SEV. Moskva 1984, s. 70.

Přímými vztahy mezi čs. organizacemi a organizacemi ostatních členských států RVHP jsou podle čl. I odst. 1 Rámcových pravidel pro navazování přímých vztahů čs. socialistických organizací s organizacemi členských států RVHP „všechny formy spolupráce těchto organizací, založené na bezprostřední, smluvně dohodnuté vzájemné dělbě práce v oblasti výzkumu, vývoje, výroby, případně i odbytu".

Přímé vztahy je možno považovat za specifickou kategorii právních vztahů, tyto vztahy, existující na základě určité smlouvy, se v oblasti hospodářské a vědeckotechnické spolupráce realizují bezprostředními vykonavateli smluvních závazků, že vztahy nejsou zprostředkovány prostřednictvím třetí osoby, např. podniku zahraničního obchodu. „Přímé vztahy se musí uskutečňovat na základě hospodářských smluv, které stanoví záruky pro splnění přijatých závazků."[95]) Je však možné konstatovat, že v právnické literatuře, včetně československé, není problematice přímých vztahů věnována náležitá pozornost.[96]) Některé otázky přímých vztahů zkoumá ve studii „K některým otázkám přímých vztahů mezi hospodářskými organizacemi a dalšího rozvoje obecného právního režimu socialistické ekonomické integrace"[97]) A. Wagner.

Hlavní cíle a úkoly, jakož i metody a organizační formy přímých vztahů jsou podrobně vyloženy v oddílu 8 Komplexního programu. Komplexní program sám „přímé vztahy" ve svých ustanoveních nedefinuje. Za důležitá ustanovení citovaného oddílu považujeme čl. 1 odst. 4 a 5, podle kterých bude mezi členskými státy RVHP organizována pravidelná informace o tom, která ministerstva a jiné ústřední orgány státní správy, jakož i hospodářské a jiné organizace jsou oprávněny navazovat přímé vztahy a uzavírat příslušné smlouvy. Dohoda dosažená v rámci přímých vztahů se potvrzuje v různých dokumentech v souladu se zásadou, že smluvními stranami mohou být takové orgány nebo hospodářské organizace, které v souladu s vnitřní soustavou řízení národního hospodářství svých států jsou ke sjednání příslušné dohody oprávněny. Smlouvy se uzavírají v rámci těch oprávnění a zmocnění, kterými strany disponují podle soustavy řízení národního hospodářství té které země, jakož i podle jednotlivých zvláštních vnitrostátních rozhodnutí.

Orgány RVHP schválily řadu dokumentů zaměřených na pomoc navazování přímých vztahů mezi organizacemi členských států RVHP a vytváření příznivých ekonomických, organizačních a právních podmínek pro jejich plánovitý rozvoj. V „Základních směrech dalšího zdokonalování

---

[95]) *Bakoveckij O. D., Griněv V. S.:* op. cit., s. 169; srov. též *Bär H., Rüster L.:* Höhere Anforderungen an die rechtliche Gestaltung der Beziehungen der Staatsorgane und Wirtschaftsorganisationen in der neuen Etappe der sozialistischen ökonomischen Integration. Staat und Recht 2/1986, s. 137.

[96]) Viz např. Právní vztahy organizací v mezinárodním hospodářském styku členských států RVHP. Praha 1983, termín „přímé vztahy" vůbec nepoužívají.

[97]) Studie z mezinárodního práva 19/1985, s. 39 a násl.

organizace mnohostranné spolupráce členských států RVHP a činnosti Rady"[98]) jsou obsaženy úkoly pro orgány RVHP, které orientují jejich činnost na rozvoj přímých vztahů. XXXV. zasedání Rady doporučilo členským státům RVHP, aby učinily opatření k dalšímu rozvoji a prohloubení přímých vztahů na smluvním základě mezi ministerstvy, sdruženími, kombináty a podniky, které se podílejí na vzájemné spolupráci, především při kooperaci, mezi jiným v ekonomicky zdůvodněných případech zřizováním společných chozrasčotních výrobních, obchodních a jiných sdružení, podniků a firem a aplikací jiných forem sjednocení úsilí a zdrojů členských států RVHP. Zároveň s tím bylo doporučeno pokračovat mezi zainteresovanými státy v práci na sbližování a zdokonalování právních, ekonomických, měnových, finančních a jiných podmínek, jež jsou potřebné pro rozvoj a prohlubování přímých vztahů, jakož i pro zřizování a činnost společných organizací včetně podmínek jejich hospodářské činnosti na území členských států RVHP.[99]) Za účelem širšího rozvoje přímých vztahů v oblasti vědy a techniky na smluvním základě učinilo XXXVII. zasedání Rady rozhodnutí o zkoumání možnosti sblížení ustanovení, která v členských státech RVHP stanoví podmínky aplikace uvedených forem spolupráce. Řadu opatření pro rozvoj přímých vztahů stanovil též Výkonný výbor RVHP.[100])

V „Prohlášení o hlavních směrech dalšího rozvoje a prohlubování hospodářské a vědeckotechnické spolupráce členských zemí RVHP", které bylo schváleno 14. června 1984 ekonomickou poradou členských států RVHP na nejvyšší úrovni, je stanoveno: „Za důležitý směr zdokonalování ekonomického mechanismu spolupráce a zvyšování její efektivnosti účastníci porady považují široký rozvoj výrobní kooperace a navazování přímých styků mezi sdruženími, podniky a organizacemi. Proto budou členské státy RVHP uskutečňovat opatření, aby jim poskytly potřebná oprávnění a vytvořily odpovídající podmínky k tomu, aby se na chozrasčotním základě zřizovaly společné firmy, podniky a jiné mezinárodní hospodářské organizace."[101])

Na základě ustanovení KP VTP členské státy RVHP v průběhu jeho realizace budou aktivně využívat předností vzájemné spolupráce, socialistické ekonomické integrace na základě dalšího rozvoje a prohlubování specializace a kooperace v oblasti vědy, techniky a výroby, plnějšího a efektivnějšího využívání existujících vědeckotechnických poznatků jednotlivých států, rovněž budou zajišťovat odpovídající podmínky pro široký

---

[98]) Příloha 7 k protokolu XXXII. zasedání Rady.

[99]) Bod 1.15 protokolu XXXV. zasedání Rady.

[100]) Viz např. bod II. 14 protokolu 100. zasedání nebo bod 34 přílohy 3 k protokolu 106. zasedání Výkonného výboru RVHP.

[101]) Ekonomičeskoje soveščanije stran-členov SEV na vysšem urovně, Moskva 1984, s. 21.

rozvoj přímých vztahů mezi organizacemi a podniky na smluvním základě. Členské státy RVHP budou rozvíjet přímé vztahy mezi podniky, sdruženími a vědeckotechnickými organizacemi států na základě ustanovení, která by byla zakotvena v konkrétních dvoustranných dohodách a smlouvách, což je efektivní cesta rozvoje spolupráce k realizaci KP VTP.[102]) KP VTP orientuje vytváření přímých vztahů na základě dvoustranných a mnohostranných smluv na smluvní základ.[103]) „Mechanismus realizace KP VTP — píše V. Zajcev — se obohatil o novou formu: systém »golovnych« organizací. Jeho podstatou je provádění dohodnuté, a v některých případech i jednotné vědeckotechnické politiky na základě přímých vztahů mezi spolupracujícími organizacemi a podniky."[104]) Z výše uvedeného vyplývá, že KP VTP upřednostňuje rozvoj přímých vztahů na občanskoprávní úrovni — tj. mezi výzkumnými a vývojovými a výrobními organizacemi (mezi bezprostředními realizátory smluvních závazků) členských států RVHP.

Důležitou roli při realizaci KP VTP pomocí přímých vztahů sehrává podle názoru V. Gavrilova „hospodářská" smlouva. „Hospodářská smlouva je právně zakotvený plán práce vzájemné pomoci přímo kooperujících stran při řešení toho nebo onoho výrobního úkolu . . ., to jim pomáhá uzavírat mezi sebou hospodářské smlouvy, stvrzující vzájemné povinnosti, ekonomické podmínky, stanovit sankce a záruky bez zprostředkovatelské činnosti jiných ústředních orgánů a organizací."[105])

O používání pojmu „hospodářská smlouva" jsme hovořili již výše. Sám KP VTP tohoto pojmu ve svých ustanoveních nepoužívá, hovoří jen o „konkrétních dvoustranných a mnohostranných dohodách a smlouvách". Tento pojem nemá podporu ani v jiných dokumentech RVHP, protože ty používají výslovně pojmu „občanskoprávní smlouva" (např. § 1 odst. 1 VPSK RVHP, čl. I odst. 1 Moskevské úmluvy atd.). Tohoto pojmu se používá nejen v sovětské odborné literatuře, ale i v NDR, jak je zřejmé z uvedených citací. Znovu podtrhujeme, že nejde o nový typ smlouvy v procesu socialistické ekonomické integrace, ale o občanskoprávní smlouvu s mezinárodním prvkem, uzavřenou mezi organizacemi členských států RVHP.

---

[102]) Srov. oddíl III odst. 4 a 5 KP VTP.

[103]) Srov. *Rüster L.:* Juristische Aspekte des Komplexprogramms der Mitgliedsländer des RGW für den wissenschaftlich-technische Fortschrift. Staat und Recht 7/1986, s. 532.

[104]) *Zajcev V.:* Kompleksnaja programma: mechanizm realizacii. Vněšňaja torgovlja 11/1986, s. 8.

[105]) *Gavrilov V.:* Chozjajstvennyj dogovor — instrument upravlenija kooperacijej. Ekonomičeskoje sotrudničestvo stran-členov SEV 3/1986, s. 67 a 68.

2. MOŽNOSTI A ROZSAH ROZVOJE PŘÍMÝCH VZTAHŮ

Možnosti a rozsah rozvoje přímých vztahů závisejí jak na hospodářských mechanismech, které platí v členských státech RVHP, na rozsahu oprávnění poskytnutých ministerstvům, jiným ústředním orgánům státní správy, sdružením, podnikům a zařízením k navazování a uskutečňování přímých vztahů, tak na stavu mnohostranné mezinárodní úpravy těchto otázek.

Přímé vztahy mezi hospodářskými organizacemi členských států RVHP se navazují a realizují za řízení příslušných státních orgánů. V mechanismu navazování a fungování přímých vztahů se odrážejí rozdíly v oprávněních a povinnostech jak ústředních orgánů hospodářského řízení, tak i hospodářských organizací, které vyplývají z různosti jejich funkcí a oprávnění v systémech plánování a řízení, platných v jednotlivých členských státech RVHP. Nehledě na specifiku, která existuje v jednotlivých státech, formy a podmínky realizace přímých vztahů, které mohou navazovat hospodářské organizace, jež jsou k tomu oprávněny, stanoví příslušné státní orgány. „Vývoj přímých vztahů je v počáteční etapě podmíněn řadou opatření v národních mechanismech ekonomického řízení i v mezinárodním mechanismu socialistické ekonomické integrace. Jedním z opatření je rovněž delegování určitých oprávnění z ekonomického centra na podnikovou sféru.“[106])

Nutnou podmínkou uskutečňování přímých vztahů mezi hospodářskými organizacemi členských států RVHP je to, že každý stát právně zajistí svým hospodářským organizacím možnost navazovat a realizovat takové vztahy v souladu se systémem řízení národního hospodářství, který v daném státě existuje.

Ve zprávě Výkonného výboru o činnosti RVHP mezi 40. a 42. zasedáním Rady se uvádí: „K širšímu rozvoji vědeckotechnické a výrobní kooperace a navazování přímých vztahů na smluvním základě mezi sdruženími, podniky a organizacemi členských států RVHP se v orgánech Rady vypracovávají návrhy na zdokonalení ekonomického mechanismu spolupráce. Členské státy RVHP uskutečnily a uskutečňují opatření k tomu, aby jejich hospodářským a vědeckotechnickým organizacím byla udělena potřebná opatření a vytvořeny podmínky stimulující rozvoj kooperace a přímých vztahů. V souladu s usnesením Výkonného výboru RVHP pokračuje vypracovávání komplexních návrhů praktického charakteru na vytvoření plánovacích, organizačních, devizově finančních a právních podmínek, stimulujících rozvoj výrobní a vědeckotechnické kooperace a přímých

---

[106]) *Nykryn J.:* op. cit.

vztahů v rámci RVHP s přihlédnutím k existujícím zkušenostem dvoustranné a mnohostranné spolupráce."[107]) Předseda vlády ČSSR soudruh Lubomír Štrougal ve svém projevu na 42. zasedání Rady k této otázce řekl: „Uvědomujeme si, že k tomu musíme v jednotlivých našich zemích vytvořit potřebný prostor v hospodářském mechanismu, neboť bez těchto konkrétních opatření se např. ani přímé vztahy hospodářských organizací nemohou plně rozvinout."[108])

V současné době v souladu s vnitrostátním právem členských států RVHP kromě MoLR a VSR se přímých vztahů s obdobnými organizacemi ostatních členských států RVHP mohou účastnit jejich hospodářské organizace. Je však potřebné připomenout, že v řešení otázek právní úpravy a forem přímých vztahů existuje jak určitá shoda, tak i některé odlišnosti, což v minulosti a i nyní vede k uzavírání diagonálních smluv. Přestavba hospodářského mechanismu i řízení vnějších ekonomických vztahů v jednotlivých členských státech RVHP by jejich uzavírání v budoucnu mohla výrazně ovlivnit.

Podle čl. II odst. 6 a 7 Rámcových pravidel pro navazování přímých vztahů socialistických organizací ČSSR s organizacemi členských států RVHP se přímé vztahy v oblasti vědeckotechnické spolupráce, výrobní kooperace a výrobní specializace uskutečňuje na základě smlouvy.

Povolení k uzavření smlouvy se nevyžaduje u smluv o výrobní specializaci a kooperaci se zahraničím, uzavíraných k provedení mezinárodní smlouvy, kterou je ČSSR vázána, pokud z této mezinárodní smlouvy vyplývá rozsah a obsah výrobní specializace a kooperace. Povolení se též nevyžaduje podle vládního nařízení č. 21/1987 Sb. u smlouvy, při jejímž provádění se předpokládá, že souhrn ročního objemu vývozu z ČSSR a dovozu do ČSSR nepřesáhne celkem částku 10 mil. Kčs, jestliže návrh na uzavření smlouvy schválí generální ředitel příslušné VHJ.

Smlouvy o vědeckotechnické spolupráci uzavírají organizace na základě a v mezích povolení, které jim udělil věcně příslušný orgán státní správy.

Toto povolení se nevyžaduje:

— jestliže vědeckotechnická spolupráce má být uskutečňována na základě mezinárodní smlouvy, kterou je ČSSR vázána, za takovou se považuje i KP VTP;

— pokud smlouvy obsahují závazky k zabezpečení úkolů oborového, podnikového nebo ústavního plánu rozvoje vědy a techniky;

— jde-li o vývoj nových technologií, strojů, zařízení, výpočetní techniky, materiálů a jiných výrobků v rámci přímých vztahů, zajišťujících KP VTP.

Podle čl. V odst. 2 budou Rámcová pravidla aplikována s přihlédnutím

---

[107]) Rudé právo ze 4. listopadu 1986.
[108]) Tamtéž.

k vzájemně vytvářeným podmínkám pro přímou spolupráci organizací v jednotlivých členských státech RVHP s ohledem na konkrétní formy realizace přímých vztahů.

Uzavírání smluv o specializaci a kooperaci výroby a o vědeckotechnické spolupráci upravuje též zákon č. 42/1980 Sb., o hospodářských stycích se zahraničím, v hlavě 4 a 5 a příslušné prováděcí předpisy.

Pozornost přímým vztahům organizací v rámci RVHP je věnována i v „Zásadách přebudování hospodářského mechanismu ČSSR", schválených předsednictvem ÚV KSČ a vládou ČSSR, a to zejména v zásadách pod č. 4, 7, 11 a 37. Úměrně zvýšení odpovědnosti je nutno posílit pravomoc organizací při tvorbě a realizaci hospodářských plánů, při užití vlastních zdrojů, při zdokonalování organizačních struktur, při volbě odbytových, zásobovacích a kooperačních cest, včetně navazování přímých vztahů s organizacemi členských států RVHP.[109])

V SSSR udělení oprávnění k uzavření smlouvy o specializaci a kooperaci výroby bylo v kompetenci řídícího ministerstva nebo jiného ústředního orgánu státní správy. Podniky (sdružení), které byly oprávněny takové smlouvy uzavírat, je uzavíraly při povinné účasti organizací zahraničního obchodu. Právo uzavírat smlouvy v oblasti vědeckotechnické spolupráce měla „Vněštěchnika", která patří do systému Státního výboru SSSR pro vědu a techniku a realizovala toto právo na příkaz příslušných odvětvových orgánů. Ze strany SSSR do mnohostranných vztahů při uskutečňování vědeckotechnické spolupráce s organizacemi ostatních členských států RVHP vstupovala dosud ve většině případů příslušná odvětvová ministerstva nebo jiné ústřední orgány státní správy.

Na základě Usnesení ÚV KSSS a rady ministrů SSSR z 19. srpna 1986 o opatřeních ke zdokonalování řízení vnějších ekonomických vztahů a o opatřeních ke zdokonalování řízení hospodářské a vědeckotechnické spolupráce se socialistickými státy bylo více než 20 ministerstvům a ústředním orgánům státní správy SSSR a rovněž 70 velkým sdružením a podnikům[110]) poskytnuto právo bezprostředně uskutečňovat exportní a importní operace (rovněž i na trzích kapitalistických států a rozvojových zemí). V jejich organizační struktuře mají být vytvořeny chozrasčotní zahraničně obchodní firmy.

Sovětským sdružením a podnikům tak byla poskytnuta široká oprávnění při rozvoji přímých vztahů s podniky a organizacemi ostatních členských států RVHP. Samostatně tak budou rozhodovat všechny otázky vědeckotechnické a výrobní spolupráce, budou si určovat zaměření a konkrétní cíle spolupráce, vybírat partnery v členských státech RVHP, usku-

---

[109]) Srov. Rudé právo z 9. ledna 1987.

[110]) Seznam těchto orgánů a organizací je uveden na vložené příloze, s. III a IV. v časopise Vněšňaja torgovlja 2/1987.

tečňovat dodávky kooperovaných výrobků včetně uzavírání hospodářských smluv a kontraktů[111]) na dodávky zboží a poskytování služeb, spojených s kooperací a rozvojem výroby, určení ekonomických podmínek spolupráce, dohodnutí cen kooperovaných kompletujících výrobků a poskytovaných služeb. „Zvýšení ekonomické zainteresovanosti výrobních organizací je základní otázkou při zdokonalování řízení zahraničně obchodní činnosti a při rozvoji vnějších ekonomických vztahů sovětského státu. Tento úkol se řeší cestou vytváření v podnicích a organizacích devizových a jiných fondů hospodářské činnosti."[112]) Uvedená úprava neupouští od zásady státního monopolu zahraničního obchodu, ale rozšiřuje se i na některá další ministerstva a ústřední orgány státní správy (např. Státní výbor SSSR pro tělovýchovu a sport) a výrobní organizace.

Usnesení rady ministrů SSSR z 13. ledna 1987 o způsobu vytváření a činnosti společných podniků, mezinárodních sdružení a organizací sovětských organizací a dalších členských států RVHP na území SSSR je zaměřeno na další prohlubování socialistické ekonomické integrace a nejtěsnější sepětí vědeckotechnického a výrobního potenciálu členských států RVHP. Mezinárodní sdružení určená ke koordinaci výrobní, vědecké a další hospodářské činnosti se budou vytvářet na zásadách zachování národního vlastnictví i majetku členů a budou uskutečňovat svoji činnost na základě koordinovaných plánů členů a společných plánů mezinárodního sdružení. Společné podniky, mezinárodní sdružení a organizace budou v souladu se sovětskými zákony držet, využívat a spravovat svůj majetek podle cílů své činnosti a cílů, k nimž má být majetek využíván. Uvedené organizace budou zřizovány na základě mezinárodní smlouvy.[113])

Podle ustanovení čl. 19 odst. 2 zákona SSSR o státním podniku (sdružení) prvořadý význam v zahraničně hospodářské činnosti podniku má spolupráce s podniky socialistických zemí, rozšiřování a prohlubování socialistické ekonomické integrace a rozvoj účinné kooperace. Ve vztazích s podniky a organizacemi členských zemí RVHP podnik navazuje přímé vztahy, řeší otázky výrobní a vědeckotechnické kooperace, sjednává nomenklaturu a objem vývozních a dovozních dodávek výrobků na základě kooperace a poskytování služeb, vykonává výzkumné, vývojové a zkušební práce, vytváří pro tyto účely společné kolektivy vědců a odborníků, vyměňuje si vědeckotechnickou dokumentaci, účastní se činnosti společných podniků, mezinárodních sdružení a organizací, které se zřizují na základě mezinárodních smluv SSSR.[114])

---

[111]) „...vključaja podpisanije chozjajstvennych dogovorov i kontraktov...", čl. 11 Usnesení o opatřeních ke zdokonalování řízení vnějších ekonomických vztahů.

[112]) *Burenin V., Murin V.:* Napravlenije intensifikacii vněšněekonomičeskoj dějatělnosťju. Vněšňaja torgovlja 1/1987, s. 6.

[113]) Srov. Rudé právo ze 14. ledna 1987.

[114]) Srov. Rudé právo z 3. července 1987.

V poslední době můžeme sledovat podstatné prohlubování přímých vztahů čs. hospodářských organizací především s organizacemi sovětskými. Jak uvádí Rudé právo, dne 25. března 1987 skončila pracovní návštěva sovětské delegace vedené Jurijem Konyševem. Výsledkem třídenního jednání byla kokretizace dohod o založení 26 společných podniků, organizací, sdružení a o přímých vztazích. Podle dohod budou pracovat 3 společné kolektivy. Byla podepsána rovněž dohoda o spolupráci ve výrobě normálií tvářením a navázáno dvacet přímých výrobních a vědeckotechnických vztahů mezi československými a sovětskými podniky.[115])

Jedním ze společných podniků, které byly vytvořeny, je podnik „Škoda — Uralmaš". Jde o podnik inženýsko-dodavatelského typu a předmětem jeho činnosti je řízení vývoje, projekce a realizace dodávek technologických zařízení pro válcování ocelí a neželezných kovů za studena včetně opravárenských linek.

Na základě mezivládní dohody mezi ČSSR a SSSR uvedené dohody o zřizování společných podniků jsou uzavírány na úrovni resortů. Ale jak k navazování přímých vztahů konstatuje Rudé právo, „... základem však musí být přímá vazba závodu na závod, ředitele na ředitele, výzkumníka s výzkumníkem. Právní a legislativní bariéry nepomůže odstranit lamentování, ale jen konkrétní dohoda dvou zatinteresovaných stran...".[116]) „Bez přímých vztahů není intenzifikace a bez intenzifikace — zdůrazňuje M. Voráček — by byla možná ohrožena samotná existence socialistického společenství. Přímé vztahy se objektivně prosadí. Na nás je, aby se prosadily co nejdříve. Bez praktických kroků by zůstaly přímé vztahy teorií."[117])

Ustanovení o přímých vztazích obsahuje i jedna diagonální smlouva, a to Smlouva z 20. listopadu 1986 o vědeckotechnické spolupráci na téma „Vývoj složení pájek a různých druhů automatického pájení včetně montáže" v čl. 11.[118])

„Smluvní strany budou uskutečňovat mezi sebou přímé vědeckotechnické vztahy pro vyřešení základních úkolů:

— operativní řešení otázek, spojených s plněním vzájemných závazků podle Smlouvy;

— vývoj nových druhů výrobků a technologie na špičkové světové úrovni;

— organizace společných výzkumů a účast při zavádění do výroby nových druhů výrobků a technologie;

— vypracování a schválení nových norem, určujících vysokou technickou úroveň vyvíjených výrobků;

---

115) Rudé právo z 26. března 1987.
116) Rudé právo z 27. března 1987.
117) *Voráček M.:* Přímé vztahy v RVHP. Rudé právo ze 7. března 1987.
118) ČSSR není smluvní stranou.

— využití stávajících rezerv, hospodárnost materiálových zdrojů, zvýšení produktivity práce při provádění výzkumu a vývoje.

Při uskutečňování přímých vědeckotechnických vztahů smluvní strany budou provádět následující opatření:

— vstupovat do kontaktů a vyměňovat si písemně informace o vědeckých a technických otázkách;

— vyměňovat si zkušenosti o provádění prací;

— vysílat své odborníky k účasti na provádění prací a opatření stanovených Smlouvou;

— připravovat dohodnuté návrhy pro příslušné orgány svých států k využití získaných vědeckotechnických výsledků.

Za účelem dohodnutí otázek realizace přímých vědeckotechnických vztahů smluvní strany budou nejméně jednou za rok svolávat poradu svých zplnomocněných zástupců."

42. zasedání Rady zdůraznilo, že „... jedním z nejdůležitějších úkolů spolupráce je v nynější etapě další prohlubování specializace a kooperace výroby na základě rozvoje takových progresívních forem spolupráce, jakými jsou přímé styky ve vědě a výrobě mezi hospodářskými organizacemi členských zemí RVHP, vytvoření společných sdružení, podniků, konstrukčních kanceláří, vědeckých organizací a dalších mezinárodních kolektivů na základě chozrasčotu zainteresovaných zemí".[119])

Rozvoj přímých vztahů, vytváření společných podniků a sdružení na dvoustranném i mnohostranném základě přináší sebou celou řadu složitých otázek, jako jsou ekonomické, organizační a právní podmínky uskutečňování těchto forem vzájemné spolupráce atd. „Činnost RVHP nesmí být orientována pouze na mnohostrannou spolupráci, ale i na pomoc rozvoji dvoustranných vztahů, bez využití zkušeností při nich získaných by se těžko rozvíjela i spolupráce na mnohostranném základě."[120])

V řadě členských států RVHP se realizují opatření ke splnění tohoto cíle. Rozšiřuje se pravomoc hospodářských a vědeckotechnických organizací navazovat přímé vztahy s organizacemi ostatních členských států RVHP, vytvářejí se ekonomické, organizační a právní podmínky pro jejich bezprostřední vzájemnou součinnost, jejichž cílem je především urychlit realizaci KP VTP.

Za hlavní příčinu uzavírání diagonálních smluv lze považovat asymetrii oprávnění, především faktických ekonomických dispozičních možností hospodářských organizací na straně jedné a státních orgánů (ministerstev) na straně druhé v jednotlivých členských státech RVHP při vstupování do přímých vztahů při uskutečňování hospodářské a vědeckotechnické

---

[119]) Komuniké 42. zasedání Rady. Rudé právo z 6. listopadu 1986.

[120]) *Bautina N., Širjajev J.:* Problemy soveršenstvovanija ekonomičeskogo mechanizma vzaimnogo sotrudničestva. Planovoje chozjajstvo 2/1987, s. 112, s. 3 a násl. *Tóth L.:* op. cit., s. 130 a násl.

spolupráce. Tato asymetrie má negativní důsledky i pro rozvoj přímých vztahů mezi hospodářskými organizacemi. A postupný rozvoj přímých vztahů měl za následek uzavírání diagonálních smluv vzhledem k tomu, že ne ve všech členských státech RVHP mohly do nich vstupovat hospodářské organizace.

A další postupné sbližování a konečná unifikace vnitrostátní právní úpravy ekonomických, organizačních a právních podmínek navazování přímých vztahů při uskutečňování vědeckotechnické a výrobní spolupráce jejími bezprostředními vykonavateli, tzn. bez účasti ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy v budoucnu může zcela zamezit výskytu diagonálních smluv v rámci RVHP.

V. SMLUVNÍ STRANY DIAGONÁLNÍCH SMLUV

V předcházejících kapitolách bylo několikrát řečeno, že počet mnohostranných diagonálních smluv uzavřených v oblasti hospodářské a vědeckotechnické spolupráce v rámci RVHP neustále vzrůstá.

Podle našeho zjištění k 15. dubnu 1984 v oblasti vědeckotechnické spolupráce existovala *71 platná diagonální smlouva* a v oblasti specializace a kooperace výroby existovaly *tři platné diagonální smlouvy.*

Sekretariát RVHP uveřejnil pouze v jediném dokumentu údaje o počtu existujících diagonálních smluv, a to v „Seznamu platných mnohostranných diagonálních dohod (smluv), zaregistrovaných sekretariátem RVHP, podle stavu k červenci 1986", jež byl určen pro jednání konzultace expertů. V seznamu je uvedeno *81 smluv* (jak platných, tak i takových, které byly podepsány, ale k 1. červenci 1986 nevstoupily v platnost). Je však nutné konstatovat, že Seznam neobsahuje všechny v té době platné diagonální smlouvy, jde především o takové, které nazýváme „skrytými" diagonálními smlouvami. Podle Seznamu existovalo v červenci 1986 *76* diagonálních smluv o vědeckotechnické spolupráci, *tři* o specializaci a kooperaci výroby a *dvě* o vědeckotechnické a výrobní spolupráci.

Podle evidence mnohostranných dohod a smluv o hospodářské a vědeckotechnické spolupráci v rámci RVHP, která je vedena odborem mezinárodních ekonomických vztahů ÚPV ČSSR, k 15. červenci 1987 existovalo *125 mnohostranných diagonálních smluv,* uzavřených v rámci RVHP. Z tohoto počtu k uvedenému datu 19 smluv nevstoupilo v platnost, ale většina z nich obsahovala ustanovení o jejich předběžném provádění. Tento počet však není zcela přesný, protože smlouvy po jejich podepsání jsou v řadě případů opožděně zasílány sekretariátu RVHP, jehož prostřednictvím jsou pak jejich kopie rozesílány jednotlivým členským státům RVHP. Dále je třeba poznamenat, že ještě v roce 1987 dochází k prodlužování platnosti diagonálních smluv, jež skončila koncem roku 1985, např. platnost Dohody ze 7. dubna 1981 o mnohostranné spolupráci ve výzkumu a vývoji stavby lodí a loďařského strojírenství byla stanovena do 31. prosince 1985, Protokol č. 1 o prodloužení doby její platnosti, doplnění a změnách na léta 1986—1990 byl podepsán teprve 30. března 1987.

V letech 1985 a 1986 *skončila platnost 42 diagonálních smluv.* Vezmeme-li tuto skutečnost v úvahu, tak počet diagonálních smluv se ve srovnání s rokem 1984 více než zdvojnásobil. Ze 125 diagonálních smluv bylo uza-

vřeno *sedm smluv* v oblasti specializace a kooperace výroby, *95 smluv* v oblasti vědeckotechnické spolupráce a *23 smluv* v oblasti vědeckotechnické a výrobní spolupráce, z čehož vyplývá, že k největšímu nárůstu došlo u smluv na celý cyklus, což je důsledkem realizace v praxi ustanovení KP VTP.

Pro srovnání ještě uvádíme přehled o době podepsání všech v současné době platných (i dosud v platnost nevstoupivších) diagonálních smluv:

Rok podpisu	Počet	Rok podpisu	Počet	Rok podpisu	Počet
1971	1	1977	0	1983	6
1972	1	1978	3	1984	9
1973	3	1979	4	1985	19
1974	1	1980	8	1986	42
1975	3	1981	17	1987	7
1976	1	1982	4	(I. pololetí)	

Z přehledu vyplývá, že největší počet mnohostranných diagonálních smluv (ale i jiných mnohostranných dohod a smluv) je podepisován v prvním roce pětiletek.

Podle druhů a počtů jednotlivých subjektů můžeme diagonální smlouvy dále rozdělit na:

a) smlouvy, ve kterých spolu s hospodářskými organizacemi jsou jedno až dvě ministerstva — je jich *šedesát jedna*;

b) smlouvy, ve kterých spolu s ministerstvy jsou jedna až dvě hospodářské organizace — *čtyřicet sedm*;

c) smlouvy, ve kterých převládajícími smluvními stranami jsou ministerstva (jsou zde ovšem více než dvě hospodářské organizace) — *šest*;

d) smlouvy, ve kterých převládajícími smluvními stranami jsou hospodářské organizace (jsou zde ovšem více než dvě ministerstva) — *šest*;

e) smlouvy, ve kterých je stejný počet ministerstev a hospodářských organizací — *pět*.

Ad a) V tomto typu diagonálních smluv, který v současné době převládá, nejčastějšími ministerstvy členských států RVHP, jež jsou smluvními stranami, jsou ministerstva SSSR — 52× a PLR — 14×. V daleko menší míře se na vzniku tohoto typu diagonálních smluv podílejí i ministerstva ostatních členských států RVHP (kromě VSR): 4× BLR a MoLR, 3× RSR, 2× Kuby, MLR a NDR a 1× ČSSR. Sovětská ministerstva vstupují do smluvních vztahů s hospodářskými organizacemi ostatních členských států RVHP i v roce 1987, např. příslušné ministerstvo SSSR a hospodářské organizace BLR, Kuby, PLR, RSR, ČSSR a SFRJ jsou smluvními stranami Dohody z 29. května 1987 o mnohostranné vědeckotechnické spolupráci orgánů a organizací členských států RVHP a SFRJ

při vývoji systémů automatizovaného projektování (SAPR) v oblasti energetického strojírenství.

V roce 1987 můžeme však pozorovat i jev opačný, a to, že místo původní sovětské strany — ministerstva je právním nástupcem v diagonální smlouvě hospodářská organizace, což má za následek změnu charakteru smlouvy, diagonální smlouva se mění na smlouvu „čistě" občanskoprávní. Děje se tak sice zatím ve výjimečných případech, ale podle našeho názoru vzhledem k nové sovětské právní úpravě oprávnění pro vstup do přímých vztahů je možné počítat s tím, že tento jev bude mít vzrůstající tendenci. Jako příklad můžeme uvést Smlouvu z 26. března 1985 o vědeckotechnické spolupráci při vývoji a vytvoření na základě mikroprocesorů systémů řízení automobilů a prostředků jejich technické diagnostiky. Původní smluvní stranou bylo příslušné ministerstvo SSSR, ale Protokol z 27. března 1987 o přístupu nových smluvních stran, upřesnění a doplnění už podepsalo vědeckovýrobní sdružení Avtoelektronika Moskva.

Ad b) Tento typ diagonálních smluv převládal v minulosti, především v sedmdesátých letech. Na jejich vysokém počtu se podílejí nejen organizace sdružené práce SFRJ, ale v poslední době v důsledku změn v systému řízení národního hospodářství i hospodářské organizace BLR, proto také řada původně resortních dohod se změnou smluvních stran ze strany BLR přeměnila na diagonální. V tomto typu smluv nejsou smluvními stranami vůbec organizace MoLR a VSR. Organizace ostatních členských států RVHP a SFRJ se podílejí na vzniku diagonálních smluv následovně: 15× SFRJ, 14× BLR, 12× RSR, 7× MLR, 6× Kuby, 5× ČSSR, 2× NDR a 1× SSSR.

V současné době existuje i deset diagonálních smluv, ve kterých spolu s ministerstvem (popř. ministerstvy) jednoho státu jsou smluvními stranami i hospodářské organizace téhož státu. Jde v šesti případech o SSSR a ve dvou případech o PLR a Kubu.

ČSSR se podílí na vzniku a provádění diagonálních smluv jak ministerstvy a jinými ústředními orgány státní správy, tak i hospodářskými organizacemi. Ministerstva jsou smluvními stranami 43 diagonálních smluv, ale neexistuje žádná diagonální smlouva, ve které by čs. ministerstvo bylo jediným mezinárodněprávním subjektem a tak by způsobilo vznik diagonální smlouvy. Čs. hospodářské organizace jsou smluvními stranami 56 diagonálních smluv a v několika případech jsou jediným občanskoprávním subjektem, a tak způsobují vznik diagonální smlouvy, např. smluvní stranou Dohody z 15. listopadu 1985 o provádění vědeckotechnické spolupráce při vývoji komplexního automatizovaného systému meteorologického zabezpečení leteckého provozu a řešení jiných národohospodářských úkolů spolu s ministerstvy SSSR a PLR je ZAVT Praha.

Malý počet diagonálních smluv, vykázaný za I. pololetí 1987, nemusí

ještě prokazovat tendenci k omezení jejich uzavírání; je zřejmě ovlivněn jednak celkově nižším rozsahem smluvní činnosti (ve druhém roce pětiletky se neuzavírá tak velký počet dohod a smluv o hospodářské a vědeckotechnické spolupráci jako v roce prvním), jednak zpožďováním jejich evidence. Závěry v tomto směru mohou být proto učiněny až s delším časovým odstupem.

VI. OBSAH DIAGONÁLNÍCH SMLUV

1. SMLOUVY O SPECIALIZACI A KOOPERACI VÝROBY

Tyto mnohostranné smlouvy, i když ve svém názvu mají uvedenu jak specializaci, tak i kooperaci výroby, v zásadě upravují pouze vztahy při specializaci výroby. V současné době neexistuje žádná diagonální smlouva upravující výlučně kooperační vztahy. Čs. delegace v Poradě RVHP pro právní otázky prováděla počátkem roku 1987 průzkum úpravy kooperačních vztahů v mnohostranných občanskoprávních smlouvách, při kterém bylo zjištěno, že k 15. březnu 1987 pouze v 6,35 % mnohostranných občanskoprávních (včetně diagonálních) smlouvách o specializaci a kooperaci výroby jsou upraveny vedle specializačních i kooperační vztahy.

Text smlouvy o specializaci a kooperaci výroby má následující koncepci:

— předmět smlouvy;

— práva a povinnosti specializovaných a nespecializovaných stran, obsahující některá specifika, která VPSK RVHP neupravují;

— ceny;

— spolupráci v oblasti zahraničního obchodu;

— odpovědnost stran;

— řešení sporů;

— ostatní podmínky, např. vstup v platnost, doba platnosti, rozhodné právo, porady zástupců smluvních stran atd.[121])

Nejobsáhlejší ustanovení smlouvy jsou ta ustanovení, která obsahují úpravu práv a povinností specializovaných a nespecializovaných stran bez ohledu na to, zda jde o ministerstva či hospodářské organizace.

Smluvní strany, které se specializují na výrobu „specializovaných výrobků", jsou povinny zejména:

— zajišťovat výrobu specializovaných výrobků pro uspokojování potřeb nespecializovaných stran;

— soustavně zdokonalovat specializované výrobky zajišťováním zvyšování jejich jakosti a technické úrovně na základě výsledků a pokrokových směrů rozvoje světové vědy a techniky v dané oblasti a informovat o tom ostatní smluvní strany;

— zajistit právní nezávadnost specializovaných výrobků;

— zajistit, aby specializované výrobky odpovídaly všem závazným

bezpečnostním předpisům, platným ve státech nespecializované strany;
— zajišťovat nespecializovaným stranám nezbytnou technickou pomoc;
— zajišťovat nezbytnou výrobu náhradních dílů.

Nespecializované strany jsou povinny zejména:

— zajišťovat uspokojování svých potřeb specializovaných výrobků jejich dovozem ze států specializovaných stran;

— zastavit a po dobu platnosti smlouvy nezahajovat výrobu specializovaných výrobků za podmínky, že specializované strany plně uspokojí jejich potřeby v těchto výrobcích;

— informovat specializované strany o zkušenostech s používáním specializovaných výrobků a o navrhovaných zdokonaleních;

— informovat specializované strany o vlastních výlučných právech či právech jiných organizací svého státu, týkajících se specializovaných výrobků.

Nedílnou součástí smlouvy je řada příloh: o specializaci ve výrobě specializovaných výrobků, objemech a lhůtách dodávek, technickoekonomických parametrech a jakostních charakteristikách atd.

Na základě provedené analýzy obsahu mnohostranných občanskoprávních (včetně diagonálních) smluv o specializaci a kooperaci výroby můžeme konstatovat, že obsah diagonálních smluv se neliší od úpravy v ostatních občanskoprávních smlouvách o specializaci a kooperaci výroby a obsahuje konkrétní úpravu práv a povinností všech smluvních stran, ministerstev i hospodářských organizací.

2. SMLOUVY O VĚDECKOTECHNICKÉ SPOLUPRÁCI

V oblasti vědeckotechnické spolupráce má vzájemná spolupráce různé formy, kterým odpovídá i příslušné smluvní zakotvení: provádění výzkumných, vývojových a experimentálních prací v kooperaci či na objednávku, zřízení dočasného mezinárodního vědeckého kolektivu nebo zřízení společné laboratoře atd. Diagonální smlouvy v oblasti vědeckotechnické spolupráce upravují v zásadě vztahy při společném provádění vědeckovýzkumných prací v kooperaci.

Text smlouvy o vědeckotechnické spolupráci má následující koncepci:

— předmět smlouvy;
— termíny splnění prací;
— financování, způsob zúčtování a placení;
— podmínky provádění prací;
— zajištění utajení;
— předávání, přejímání a využívání vědeckotechnických výsledků;

— právní ochrana výsledků prací;
— odpovědnost stran;
— řešení sporů;
— ostatní podmínky, např. vstup v platnost, podmínky přístupu nových stran atd.[122])

Smluvní strany jsou povinny zejména:
— zabezpečit provádění výzkumných, vývojových a experimentálních prací v souladu s programem prací;
— předávat ostatním smluvním stranám informační materiály a informace o průběhu prací;
— předávat ostatním smluvním stranám technickou dokumentaci, modely (prototypy) výrobků a materiálů;
— provádět vzájemné konzultace o prováděných pracích;
— informovat ostatní smluvní strany o vzniku těžkostí;
— vysílat a přijímat odborníky k řešení problémů spojených s prováděním prací.

Nedílnou součástí těchto smluv je příloha obsahující program prací, ve kterém jsou stanoveny konkrétní názvy úkolů a etap prací, které budou provádět jednotlivé smluvní strany, termíny zahájení a ukončení prací, formy ukončení prací, zainteresovanost na výsledcích.

Smluvní strany jsou oprávněny zapojit do provádění prací v souladu s programem prací organizace svého státu, většinou výzkumné nebo vývojové ústavy, které jsou označovány jako řešitelské organizace. Tato skutečnost vede některé právní teoretiky k závěru, že diagonální smlouvy mají pouze rámcový charakter, že neobsahují úpravu práv a povinností smluvních stran, ale že vytyčují určitý rámec, na jehož základě pak řešitelské organizace provádějí výzkumné a vývojové práce.[123]) Obsah diagonálních smluv je přirovnáván k obsahu resortních smluv, protože v nich závazky smluvních stran (ministerstev) zajišťují vnitrostátní organizace.

Je pravdou, že tomuto pojetí se blíží velká část diagonálních smluv, ve kterých s ministerstvy je smluvní stranou jedna nebo dvě hospodářské organizace. Ale stejnou úpravu najdeme i v některých diagonálních smlouvách, ve kterých je smluvní stranou spolu s hospodářskými organizacemi pouze jedno ministerstvo a i ve značném počtu ostatních občanskoprávních smluv o vědeckotechnické spolupráci.

Je samozřejmé, že zúčastněná ministerstva asi nebudou přímo provádět práce, které jsou stanoveny v programu a které se zavázaly provádět, ale že zajistí jejich provádění příslušnými organizacemi jejich státu. Jakým

---

[122]) Podrobněji k obsahu těchto smluv srov. *Popoudin A.:* Primeněnije dogovornoj formy v naučno-těchničeskoj kooperacii stran-členov SEV (Informacionno-analitičeskij matěrial MIEPMSS). Moskva 1987, s. 21.

[123]) Srov. např. *Boguslavskij M. M.:* Pravovoje regulirovanije otnošenij po vněšněj torgovle. Vněšňaja torgovlja 12/1986, vložená příloha, s. III.

způsobem to zajistí, není záležitostí smluvní úpravy, ale otázkou vnitrostátního řízení národního hospodářství. V diagonální smlouvě jsou však účastníky i výzkumné a vývojové ústavy, které zpravidla asi sotva — odhlédneme-li od možnosti „subdodavatelské" kooperace — budou přenášet provádění prací na další organizace, jinak řečeno, budou své smluvní závazky plnit samy. Smluvní stranou Dohody z 1. října 1982 o mnohostranné vědeckotechnické spolupráci na problému „Zvýšení výroby živočišných výrobků průmyslovým způsobem" z ČSSR je Výzkumný ústav živočišné výroby v Praze-Uhříněvsi, u kterého nelze předpokládat, že by práce, které se zavázal provádět, zajišťoval prostřednictvím jiného čs. výzkumného ústavu či podobné instituce (a i kdyby tak učinil, bude sám odpovídat v plném rozsahu i za činnost této třetí osoby).

Naprostá většina diagonálních smluv o vědeckotechnické spolupráci obsahuje úpravu práv a povinností všech smluvních stran. K zabezpečení právní jistoty všech smluvních stran musí ze smlouvy vyplývat závazky pro všechny tyto smluvní strany.

3. SMLOUVY O VĚDECKOTECHNICKÉ A VÝROBNÍ SPOLUPRÁCI

Mnohostranné smlouvy o vědeckotechnické a výrobní spolupráci, tj. smlouvy na celý cyklus, našly výraznější uplatnění až při realizaci KP VTP, proto jejich obsah nebyl právní vědou dosud náležitě prozkoumám a výsledky zobecněny. „Nadcházející období pětiletých plánů na léta 1986—1990 — píše V. Paul — přinese nepochybně další zkušenosti praxe, podnítí k novým teoretickým úvahám o právním obsahu těchto smluv a o dosahu jejich ustanovení."[124])

Text smlouvy o vědeckotechnické a výrobní spolupráci má následující koncepci:

— předmět smlouvy;

— práva a povinnosti smluvních stran v oblasti vědeckotechnické spolupráce;

— práva a povinnosti specializovaných a nespecializovaných stran;

— práva a povinnosti kooperujících stran;

— ceny;

— spolupráce v oblasti zahraničního obchodu;

— odpovědnost stran;

— řešení sporů;

— ostatní podmínky, např. vstup v platnost, doba platnosti, kontrola provádění jednotlivých ustanovení smlouvy, rozhodné právo atd.

---

[124]) *Paul V.:* op. cit., s. 5.

Tato smlouva je vlastně smlouvou, která v sobě zahrnuje komplexně (proto se o ní hovoří též jako o komplexní smlouvě) předchozí dva smluvní typy, tzn. o vědeckotechnické spolupráci i o specializaci a kooperaci výroby. Podrobně jsou ve smlouvách upraveny otázky vědeckotechnické spolupráce, zatímco otázky výrobní spolupráce jsou upraveny rozdílně, někdy pouze obecně a v jiných případech zcela konkrétně. Na rozdíl od smluv o specializaci a kooperaci výroby je v 95 % těchto smluv upravena i problematika kooperace výroby.[125]) Poměrně často se při smluvní úpravě této problematiky a otázek specializace výroby objevují ustanovení, že smluvní strany budou napomáhat, popř. zabezpečí uzavření smluv o specializaci a kooperaci výroby a dále též smluv (kontraktů) na dodávky specializovaných a kooperovaných výrobků.

Tyto smlouvy obsahují více příloh než předchozí dva typy, a to: program prací při vědeckotechnické spolupráci, specializaci ve výrobě specializovaných výrobků, kooperaci ve výrobě specializovaných výrobků, objemy a lhůty dodávek, technickoekonomické parametry a jakostní charakteristiky atd.

Další přílohou, kterou obsahuje každá smlouva všech tří typů, představují „právní adresy" smluvních stran.

Rovněž diagonální smlouvy o vědeckotechnické a výrobní spolupráci obsahují úpravu práv a povinností všech smluvních stran. Svým obsahem i strukturou odpovídají ostatním mnohostranným občanskoprávním smlouvám, které též upravují spolupráci v celém cyklu.

---

[125]) Údaje podle výše uvedeného materiálu z průzkumu čs. delegace v Poradě RVHP pro právní otázky.

VII. ROZHODNÉ PRÁVO DIAGONÁLNÍCH SMLUV

1. URČOVÁNÍ OBLIGAČNÍHO STATUTU

Kolizněprávní problematika se může vyskytovat pouze u smluv občanskoprávních. Občanskoprávní vztahy s mezinárodním prvkem musí být upraveny podle právního řádu některého státu a tento právní řád se označuje jako jejich *obligační statut.* V právních řádech jednotlivých států v současné době rozeznáváme dva základní způsoby úpravy občanskoprávních vztahů s mezinárodním prvkem, *metodu kolizní a metodu přímou.*

Otázka určení obligačního statutu se zdá být jednoduchou v případě, kdy existuje přímá úprava určitého okruhu společenských vztahů. Ale ani přímá úprava nemůže obsahovat úpravu všech otázek, které se mohou ve smluvní praxi vyskytnout, a tak i zde může vzniknout kolizněprávní problematika, proto všechny všeobecné podmínky obsahují kolizní normu.[126]) Rovněž tak sebedokonalejší a sebedetailnější smlouva nemůže obsahovat úpravu všech otázek spojených s jejím prováděním. V případě, kdy přímá úprava nebude existovat a smluvní strany si na základě autonomie vůle žádné právo nevyberou, což je ve smluvní praxi jev docela běžný,[127]) vzniká složitá otázka, na základě jakých kritérií se má stanovit obligační statut. A u mnohostranných smluv to bude ještě složitější než u smluv dvoustranných. V této souvislosti souhlasíme s názorem P. Kalenského, že zvláštního významu nabývají v současné době otázky určení obligačního statutu mnohostranných občanskoprávních smluv o vědeckotechnické spolupráci a o specializaci a kooperaci výroby, uzavřených mezi hospodářskými organizacemi členských států RVHP.[128])

2. URČENÍ OBLIGAČNÍHO STATUTU VOLBOU PRÁVA

Jedním z důležitých hraničních určovatelů v oblasti závazkových vztahů občanskoprávní povahy je *volba práva.* Smluvní strany si

---

[126]) Viz § 110 VDP RVHP, § 54 VPSK RVHP, § 68 VMP RVHP, § 39 VSP RVHP.

[127]) Tento závěr jsme učinili na základě analýzy ustanovení mnohostranných občanskoprávních smluv a je potvrzen i právní teorií, srov. např. *Minakov A. I.:* Arbitražnyje soglašenija i praktika rassmotrenija vněšněekonomičeskich sporov. Moskva 1985, s. 86 a násl.

[128]) Srov. *Kalenský P.:* Mezinárodní právo soukromé v socialistické hospodářské a vědeckotechnické spolupráci. Studie z mezinárodního práva 18/1984, s. 80.

mohou upravit vzájemná práva a povinnosti podle právního řádu státu, který považují pro úpravu smluvních vztahů za nejvýhodnější. Právní řády jednotlivých členských států RVHP volbu práva v závazkových vztazích (tj. ve vztazích vědeckotechnické a výrobní spolupráce a specializace a kooperace výroby) umožňují.[129]) Jde jak o neomezenou volbu práva (kdy volba práva závazkového vztahu není ničím omezena)[130]) nebo o omezenou volbu práva (kdy zvolené právo musí mít určitý vztah k danému právnímu poměru).[131])

Vzorové smlouvy o jednotlivých typech vědeckotechnické spolupráce doporučují přímo v textu smlouvy stanovit právo státu, které bude použito v případě řešení otázek, které nejsou upraveny nebo jsou upraveny ve smlouvě jen částečně. Podle čl. 11 odst. 3 Vzorových podmínek smluv o provádění výzkumných, vývojových a experimentálních prací na základě kooperace „smluvní strany se musí dohodnout o tom, právo kterého státu se bude používat... (právo státu jedné ze smluvních stran, právo státu místa podepsání smlouvy a jiné)". Podle § 10 Vzorové smlouvy o provedení výzkumných, vývojových a experimentálních prací na objednávku to má být hmotné právo státu řešitele, v poznámce k tomuto paragrafu je uvedeno, že ve smlouvě může být tato otázka upravena jinak. A jak ukazuje smluvní praxe, mnohostranná občanskoprávní smlouva o vědeckotechnické spolupráci s výslovným uvedením práva konkrétního státu jako práva rozhodného, dosud nebyla uzavřena.

Podle čl. 20 odst. 3 Vzorové smlouvy o vědeckotechnické a výrobní spolupráci „ke vztahům stran, které vyplývají z této smlouvy, se použije hmotné právo... (uvede se stát)". Dosud ale žádná mnohostranná občanskoprávní smlouva o vědeckotechnické a výrobní spolupráci s takovýmto ustanovením neexistuje.

Rovněž tak i podle ustanovení § 54 odst. 1 VPSK RVHP je možné v případě, kdy smlouva nebo VPSK RVHP některou otázku neupravují nebo upravují neúplně, aby si strany zvolily pro její úpravu rozhodné právo. A opět nezbývá nic jiného než konstatovat, že dosud žádná mnohostranná občanskoprávní smlouva o specializaci a kooperaci výroby s takovým ustanovením nebyla dosud uzavřena.

Volba práva by měla být vyjádřena výslovně a zakotvena v textu smlouvy. Podle některých právních řádů je možné provést volbu práva i mlčky.

U mnohostranných občanskoprávních smluv je volba práva mlčky velmi

---

[129]) Podrobněji k této problematice srov. *Kalenský P.:* op. cit., s. 86 a násl., a *Neustupná L.:* Právní aspekty vědeckotechnické spolupráce v RVHP. Praha 1986, s. 126 a násl.

[130]) Srov. např. § 9 ZMPS.

[131]) Srov. např. čl. 25 § 1 polského zákona o mezinárodním právu soukromém.

problematická, budeme-li na ni usuzovat z několika dalších okolností, jako je volba rozhodčího soudu, jazyk smlouvy nebo místo podpisu smlouvy.

Smluvní strany provádějí zcela výjimečně volbu rozhodčího soudu, který by rozhodoval případně vzniklé spory, i když podle názoru L. Neustupné „... není nám zato dosud znám případ, že by strany neprovedly ve smlouvě volbu sudiště (rozhodčí doložku)...".[132]) Je to v podstatě jen několik smluv o vědeckotechnické spolupráci s účastí finských organizací, kdy je dohodnut pro řešení sporů rozhodčí soud při Obchodní komoře ve Stockholmu, zároveň je také dohodnuta aplikace švédského procesního a hmotného práva při řešení sporu (např. čl. 10 odst. 3 Dohody z 21. února 1985 o mnohostranné mezinárodní spolupráci v oblasti zdokonalování sortimentu povrchově aktivních látek na základě derivátů lignitu k zabezpečení výrobních forem organických barviv s cílem připravit obchodní a ekonomickou spolupráci).

Rovněž tak je možné pochybovat o názoru, že na volbu práva lze usuzovat z jazyka smlouvy.[133]) Naprostá většina mnohostranných smluv je vyhotovena v ruštině, a to i v případě, že orgán SSSR či jeho organizace není smluvní stranou (např. smluvními stranami Dohody z 18. března 1983 o provádění vědeckotechnické spolupráce při vývoji přístrojů pro individuální příjem televizních signálů z družic jsou ministerstva a organizace BLR, MLR, NDR a ČSSR a přesto byla vyhotovena v ruském jazyce). Některé smlouvy, ve kterých je smluvní stranou i finská organizace, se vyhotovují v jazyce ruském a jazyce finskem (např. Dohoda z 22. srpna 1980 o vědeckotechnické spolupráci na téma „Pevnostní ukazatelé konstrukčního řeziva, včetně vlivu vad na tyto ukazatele, a mechanizované třídění řeziva podle pevnosti").

Též není možné souhlasit s názorem o možnosti volby práva stranami podle místa podpisu smlouvy, protože místo podpisu může být vybráno zcela náhodně a smluvní stranou ani nemusí být vůbec organizace státu, na jehož území byla smlouva podepsána.

U mnohostranných smluv o vědeckotechnické spolupráci a o vědeckotechnické a výrobní spolupráci při volbě práva mlčky mohou připadat v úvahu ještě další skutečnosti, a to sídlo společné laboratoře nebo dočasného vědeckého kolektivu nebo vůbec sídlo určitého organizačního útvaru, který byl zřízen na základě smluvních ustanovení.

---

[132]) *Neustupná L.:* op. cit., s. 127.
[133]) Stejné pochybnosti má i *Kučera Z.*, srov. op. cit., s. 84.

3. URČENÍ OBLIGAČNÍHO STATUTU MIMO VOLBU PRÁVA

V případě, že smluvní strany neprovedou volbu práva nebo volba práva není platná, je třeba určit rozhodné právo na základě jiných hraničních ukazatelů.

Podle ustanovení § 54 odst. 1 VPSK RVHP se na otázky ve smlouvě neupravené bude aplikovat *právo státu specializované strany*. K uvedené úpravě je vyslovována řada kritických připomínek, se kterými je možno souhlasit. Vezmeme-li v úvahu, že v případě mnohostranné smlouvy je více specializovaných stran, zpravidla všechny smluvní strany, vede takové ustanovení vlastně ke štěpení obligačního statutu. Citované ustanovení „... je v praxi při synallagmatických obligacích málo jasné a proto bylo nutno možnost jiného určení rozhodného práva stranami výslovně ve znění příslušného ustanovení naznačit".[134])

Některé smlouvy o vědeckotechnické spolupráci je možno s ohledem na jejich obsah více či méně subsumovat pod právem upravené smluvní typy, jako např. smlouva kupní, smlouva o dílo, smlouva příkazní atd. Ovšem některé smlouvy mají tak specifický obsah, že je nelze subsumovat pod žádné smluvní typy právem upravené a třeba na ně pohlížet jako na smlouvy nepojmenované. Určení, zda se jedná o pojmenované smluvní typy či nikoliv, je velmi složité. Stanovená kolizní kritéria mohou platit pro všechny smluvní typy bez výjimky (např. lex loci contractus) nebo se hledá rozhodné právo pro konkrétní smlouvu na základě sídla smluvní strany, která vykonává pro smlouvu charakteristickou činnost. V tomto případě jsou pak odlišná kolizní kritéria u různých smluvních typů smluv.

Hledání rozhodného práva podle kolizního kritéria lex loci contractus (např. podle sovětské právní úpravy) se zdá na první pohled jednoduché, ale na jeho používání s ohledem na komplikace, které přináší kvalifikace místa uzavření smlouvy, je vyslovován kritický názor,[135]) s nímž je třeba v oblasti mnohostranné vědeckotechnické spolupráce souhlasit.

Rovněž tak i používání kolizního kritéria místa plnění smlouvy je v případě mnohostranné smlouvy nežádoucí, neboť by zcela určitě vedlo ke štěpení obligačního statutu a bylo by zcela neurčité.

Pro nevhodnost používání výše uvedených kolizních kritérií pro smlouvy o vědeckotechnické spolupráci je třeba hledat těžiště právních vztahů podle sídla smluvní strany, která vykonává charakteristickou činnost. Ovšem v mnohostranné smlouvě o kooperaci při provádění vědeckotechnických výzkumů lze jen stěží hovořit o tom, že by jedna nebo více smluv-

---

[134]) *Kalenský P.*: op. cit., s. 92.

[135]) Srov. např. *Kalenský P.*: Ke kolizní problematice vzniku obligačních smluv. Studie z mezinárodního práva 6/1961, s. 192.

ních stran vykonávaly činnost pro smlouvu typickou a ostatní smluvní strany nikoliv nebo jejichž účast na provádění prací podle programu prací lze považovat za charakteristickou. Zde se nám jeví jako nejvhodnější kolizní kritérium, na rozdíl od L. Neustupné, která považuje pro tento případ za optimální aplikaci práva místa uzavření smlouvy,[136]) právo státu smluvní strany-koordinátora.

I toto kolizní kritérium ovšem přináší řadu úskalí. Jednak nemusí být ve smlouvě koordinátor vůbec určen, nebo může být za koordinátora určeno více smluvních stran. Koordinátoři jsou uváděni v plánech práce, které tvoří přílohy ke smlouvám. Zcela výjimečně jsou uvedeni přímo v textu smlouvy, např. podle čl. 8 odst. 3 Dohody z 1. února 1984 o spolupráci při vypracování a realizaci návrhu na částečnou náhradu přírodních paliv druhotnými hořlavinami a úspory paliv využíváním odpadního tepla v celulózovém průmyslu se smluvní strany dohodly, že funkci koordinátorů budou vykonávat SSSR (téma 1 a 3) a MLR (téma 2).

Rovněž se stává, že koordinátorem je stanovena určitá organizace, která však není smluvní stranou. Příslušné ministerstvo SSSR je smluvní stranou Dohody z 1. října 1982 o mnohostranné vědeckotechnické spolupráci na problému „Zvýšení výroby živočišných produktů průmyslovým způsobem". Podle čl. 10 odst. 1 funkcí organizátora a koordinátora („golovnoj organizacijej") opatření, nezbytných při provádění dohody, byl pověřen Všesvazový vědeckovýzkumný ústav živočišné výroby Dubrovica.

Smluvní strany sice zřizují na základě smluvních ustanovení určitý orgán (radu zplnomocněných zástupců, poradu zástupců apod.), který má za úkol řešit otázky spojené s prováděním smlouvy. Tento orgán není v žádném případě právnickou osobou, nemá sídlo na území žádného státu smluvních stran, schází se pravidelně nebo nepravidelně postupně na území států všech smluvních stran. Proto kolizní kritérium „sídlo tohoto orgánu" nepřichází vůbec v úvahu.

V současné době existuje zatím jenom pět mnohostranných občanskoprávních smluv o společném provádění vědeckovýzkumných prací, na jejichž základě byly zřízeny dočasné mezinárodní vědeckotechnické kolektivy. Smlouvy sice obsahují kolizní ustanovení, ale ta se týkají pouze pracovněprávních vztahů pracovníků těchto kolektivů, jak pracovníků státu sídla kolektivu, tak i cizinců. Tyto kolektivy podle smluvních ustanovení nejsou právnickými osobami,[137]) proto není třeba řešit otázku jejich osobního statutu. Obligační statut takové smlouvy by se měl řídit právem státu, na jehož území byl kolektiv vytvořen. Při realizaci KP VTP

---

[136]) *Neustupná L.:* op. cit., s. 138.

[137]) Např. podle § 3 Dohody ze 17. září 1982 o zřízení Dočasného mezinárodního vědeckotechnického kolektivu pro vědeckovýzkumné práce při vývoji technologie výroby různých druhů papíru a kartonu s maximálním obsahem polotovarů z listnáčů.

by měl počet takových smluv nepochybně vzrůstat. Měly by být vytvářeny nejen dočasné mezinárodní vědeckotechnické kolektivy, ale i „dočasné vědeckotechnické brigády a firmy“[138]) jako nejprogresívnější formy sjednocení vědeckotechnického potenciálu členských států RVHP.

U mnohostranných občanskoprávních smluv o vědeckotechnické a výrobní spolupráci vzhledem k okruhu otázek, které upravují, dochází podle našeho názoru ke *dvojímu štěpení obligačního statutu,* které můžeme nazvat *prvotní a druhotné*:

a) protože tyto smlouvy upravují především dva okruhy právních vztahů — při vědeckotechnické spolupráci a při specializaci a kooperaci výroby — a dochází k prvotnímu štěpení obligačního statutu, který se nám štěpí na obligační statut, kterým jsou upraveny otázky vědeckotechnické spolupráce, a na obligační statut, kterým jsou upraveny otázky specializace a kooperace výroby;

ba) v případě, že ve smlouvě o vědeckotechnické spolupráci nebude některá otázka upravena, dojde k druhotnému štěpení obligačního statutu a bude se aplikovat právo státu organizace-koordinátora;

bb) v případě smlouvy o specializaci a kooperaci výroby může dojít k druhotnému štěpení obligačního statutu a k uplatnění práva státu specializované strany;

bc) a bude-li smlouva upravovat i otázky dodávek specializovaných výrobků, je možná aplikace i práva státu prodávajícího.

Vyřešení otázky kolizního kritéria by bylo jednoduché v případě, že by ve smlouvě byla určena jediná organizace, která by vykonávala funkci koordinátora při provádění smlouvy, tzn. jak při vědeckotechnické spolupráci, tak i při specializaci a kooperaci výroby. Podle V. Zajceva funkci koordinátorů („golovnych organizacij“) vykonávají u všech 93 problémů KP VTP sovětské organizace.[139]) I když podle preambule Dohody ze dne 29. května 1987 o mnohostranné vědeckotechnické spolupráci orgánů a organizací členských států RVHP a SFRJ při vývoji systémů automatizovaného projektování (SAPR) v oblasti energetického strojírenství je dohoda uzavřena k realizaci KP VTP, neobsahuje žádné ustanovení o tom, že by některá z organizací byla pověřena výkonem funkce koordinátora, a to ani v textu Dohody, ani v programu provádění prací.

4. ROZHODNÉ PRÁVO DIAGONÁLNÍCH SMLUV

Kolizněprávní problematika diagonálních smluv nebyla právní vědou v socialistických státech náležitě prozkoumána. L. Neustupná k to-

[138]) Srov. *Vlaskin G. A., Chačaturjan A. A.:* Naučno-těchničeskoje issledovanije i razrabotki v evropejskich stranach SEV: Opyt organizacii i upravlenija. Moskva 1986, s. 157.

[139]) Srov. *Zajcev V.:* op. cit., s. 8.

muto píše: „Otázka, zda u těchto smluv existuje kolizněprávní problematika, je teoreticky sporná. Podle obecně přijímaného názoru jsou tyto vztahy kvalifikovány jako občanskoprávní formy. Problematické však je, zda u nich přichází v úvahu normální hledání rozhodného práva na základě kolizních norem, nebo zda se občanskoprávní subjekt, který vstupuje do smluvních vztahů se státem fakticky podřizuje právu svého partnera, jímž je stát."[140])

L. A. Lunc spojuje problematiku rozhodného práva smluvního vztahu, kterého se účastní i stát, s otázkou imunity státu. Podle jeho názoru se občanskoprávní úkony státu podřizují v zásadě jeho vlastnímu právu. Aby se tyto úkony mohly podřizovat i právu jiného státu, požaduje Lunc „... aby s tím stát vyslovil souhlas, vyjádřený expressis verbis příslušným státním orgánem ...".[141]) Se stejným názorem, že občanskoprávní úkony státu se podřizují jeho vlastnímu právu, vystupují i V. S. Pozdňakov a O. N. Sadikov.[142]) M. M. Boguslavskij v recenzi monografie uvedených autorů v podstatě souhlasí s jejich stanoviskem ohledně této problematiky.[143]) Ve své vlastní poslední monografii, i když věnuje značnou pozornost otázce postavení státu ve vztazích s občanskoprávními subjekty cizích států, otázkou rozhodného práva v těchto vztazích se vůbec nezabývá.[144])

Domníváme se, že odkaz na imunitu státu v případě aplikace práva cizího státu na vztah mezi státem a občanskoprávním subjektem neodpovídá obsahu institutu imunity státu tak, jak je obecně chápána, tzn. že stát si nemůže přisvojovat pravomoc nad druhým státem. Stát v diagonálních vztazích vystupuje jako občanskoprávní subjekt a připustíme-li, že na tento vztah se má a priori aplikovat jeho vlastní právo, připustíme tím zároveň nerovnost účastníků tohoto občanskoprávního vztahu.

Smluvními stranami Smlouvy z 26. dubna 1985 o mnohostranné mezinárodní spolupráci při vědeckovýzkumných a projekčně konstrukčních prací v oblasti malé mechanizace je 10 výzkumných a výrobních organizací z BLR, MLR, NDR, PLR, RSR, SSSR a ČSSR a příslušné ministerstvo Kuby. Smlouva neobsahuje žádné kolizní kritérium. Budeme-li vycházet ze zásady, že obligačním statutem je právo účastnického státu, bude jím kubánské právo. Tím by však došlo k porušení zásady skutečné rovnosti subjektů občanskoprávního vztahu. Smluvní strany mají i tak možnost zvolit si kubánské právo jako právo rozhodné tím, že provedou jeho výslovnou volbu přímo v textu smlouvy. To však neučinily. V případě, že

---

[140]) *Neustupná L.:* K otázce určení smluvního statutu smlouvy o kooperaci při provádění vědeckovýzkumných a vývojových prací. Právník 2/1979, s. 160.

[141]) *Lunc L. A.:* op. cit., s. 75.

[142]) *Pozdňakov V. S., Sadikov O. N.:* op. cit., s. 57.

[143]) Srov. *Boguslavskij M. M.:* op. cit. v pozn. 123.

[144]) Srov. *Boguslavskij M. M.:* Meždunarodnoje ekonomičeskoje pravo. Moskva 1986, s. 119 a násl.

by smluvními stranami diagonální smlouvy bylo více států, pak uvedenou zásadu nelze vůbec aplikovat, protože by tím došlo k rozštěpení obligačního statutu a rozhodným právem by vlastně bylo právo všech států — účastníků smlouvy.

I pro diagonální vztahy musí platit stejná kritéria pro určení rozhodného práva jako u ostatních občanskoprávních smluv s mezinárodním prvkem bez účasti státu. Rovněž tak je třeba odmítnout aplikaci „obecných zásad právních"[145]) na diagonální smlouvy.

5. STANOVENÍ ROZHODNÉHO PRÁVA V DIAGONÁLNÍCH SMLOUVÁCH

Konkrétní kolizní kritéria tak, jak jsou obsažena v diagonálních smlouvách, můžeme rozdělit následovně:

a) ve smlouvě tato otázka není vůbec upravena;

b) na otázky ve smlouvě neupravené se má aplikovat právo státu organizace — koordinátora;

c) na otázky ve smlouvě neupravené se má aplikovat právo státu té smluvní strany, která je povinna provádět práce;

d) na otázky ve smlouvě neupravené se má aplikovat právo státu strany žalované (odpůrce);

e) na otázky ve smlouvě neupravené se mají aplikovat VPSK RVHP, popř. právo státu specializované strany;

f) na otázky ve smlouvě neupravené, týkající se specializace a kooperace výroby, se mají aplikovat VPSK RVHP, a týkající se vědeckotechnické spolupráce se mají řídit podmínkami, stanovenými Organizačními, metodickými, ekonomickými a právními zásadami vědeckotechnické spolupráce členských států RVHP a činnosti orgánů RVHP v této oblasti;

g) ve smlouvě je přímo stanoveno právo konkrétního státu, které se bude aplikovat na otázky ve smlouvě neupravené.

Ad a) *Naprostá většina diagonálních smluv vůbec neupravuje otázku stanovení rozhodného práva,* tzn. že vůbec neobsahuje žádné kolizní kritérium. Ta se v diagonálních smlouvách začínají objevovat až v posledních letech. Ještě v roce 1984 podle našeho zjištění to bylo jen ve dvou smlouvách.

Ad b) Smlouva obsahuje ustanovení o aplikaci *práva státu strany-koordinátora* na otázky v ní neupravené, např. podle čl. 14 odst. 2 Smlouvy z 26. března 1985 o vědeckotechnické spolupráci při vývoji a vytvoření na základě mikroprocesorů systémů řízení automobilů a prostředků pro

---

[145]) Podrobně tuto problematiku ve vztazích Západ—rozvojové země zkoumá *Kotora M.*: op. cit., především s. 158 a násl.

jejich technickou diagnostiku „na všechny otázky, které nejsou upraveny touto smlouvou se bude aplikovat hmotné právo státu strany-koordinátora, uvedené v programu (příloha 1). Pod pojmem materiální právo státu se rozumí všeobecné předpisy občanského práva a nikoliv předpisy zvláštní, vydané pro vztahy mezi socialistickými organizacemi a podniky státu strany-koordinátora.“ Sluvními stranami uvedené smlouvy jsou ministerstva BLR a SSSR a 12 hospodářských organizací MLR, NDR, PLR, RSR a ČSSR. V příloze 1 — programu vývoje a vytvoření na základě mikroprocesorů systémů řízení automobilů a prostředků pro jejich technickou diagnostiku jsou stanoveny čtyři podprogramy. Podle čl. 14 odst. 2 smlouvy by u každého podprogramu měly být uvedeny organizace, které plní funkci koordinátorů („*storony*-koordinatory“), avšak jsou zde uvedeny státy-koordinátoři („*strany*-koordinatory“), jimiž jsou ČSSR, SSSR, NDR a BLR. Tato smluvní úprava vede ke štěpení obligačního statutu a vždy bude třeba nejprve vyřešit otázku, kterého podprogramu se neupravená otázka týká a podle jeho koordinátora aplikovat jeho právo. V žádném případě není možné aplikovat právo PLR a RSR, protože organizace těchto států podle smluvní úpravy nevykonávají funkci koordinátora.

Ad c) Smlouva obsahuje ustanovení o aplikaci práva státu té *smluvní strany, která má provádět práce* podle programu prací. V tomto případě uvedeme úpravu ve dvou smlouvách, a to čl. 12 odst. 3 Smlouvy z 20. listopadu 1986 o vědeckotechnické spolupráci na téma „Vývoj složení a technologie různých druhů pájek a past“ a Smlouvy z 20. listopadu 1986 o vědeckotechnické spolupráci na téma „Vývoj sestav pájek a různých druhů automatického pájení včetně montáže“, podle kterých „. . . na vztahy, které nejsou upraveny nebo jsou upraveny neúplně touto smlouvou, se bude aplikovat zákonodárství (právní normy) toho státu, jehož strana je povinna provádět práci, stanovenou plánem práce . . .“. Smluvními stranami obou smluv jsou organizace BLR a SSSR a ministerstvo PLR, organizace NDR je smluvní stranou jen druhé smlouvy. V plánu prací první smlouvy je stanoveno 13 etap prací a u všech je uveden koordinátor, a to polská organizace (i když čl. 12 odst. 3 smlouvy vůbec se o koordinátorovi prací nezmiňuje), z čehož vyplývá, že *právem rozhodným této první smlouvy je právo polské*. Zcela odlišná situace je u druhé smlouvy. V plánu prací je stanoveno 30 etap prací a u všech jsou uvedeny řešitelské organizace. Není stanovena funkce koordinátora. Pouze v pěti případech je u etapy prací stanovena jen jediná řešitelská organizace (čtyřikrát sovětská a jedenkrát polská). V tomto případě by bylo možné stanovit rozhodné právo na základě smluvního ustanovení (tzn. provádění prací jedinou organizací). Co však v ostatních 25 případech, kdy u každé etapy prací jsou stanoveny 2—4 řešitelské organizace. V těchto případech

není možné na základě smluvního ustanovení rozhodné právo vůbec stanovit.

Ad d) Na otázky ve smlouvě neupravené se má aplikovat *právo státu smluvní strany — odpůrce* (např. podle čl. 13 odst. 3 Dohody z 30. června 1986 o spolupráci na téma „Vývoj a zavedení moderní technologie a zařízení pro snížení energetické a materiálové náročnosti při výrobě karbidu vápníku"). Takové ustanovení následuje vždy po ustanovení o řešení sporů. Rovněž takováto úprava vede ke štěpení obligačního statutu a je dále neurčitá a značně náhodná. Nelze předem předvídat, která smluvní strana bude stranou žalovanou a též může nastat případ, že bude více žalovaných organizací. A také může nastat situace, že bude třeba vyřešit určitou otázku, která není ve smlouvě upravena, aniž bude podána žaloba u rozhodčího soudu. Podle našeho názoru takové kolizní kritérium je neurčité a pro mnohostranné smlouvy zcela nevhodné.

Ad e) Ustanovení, které odkazuje na *VPSK RVHP,* popř. na *právo státu specializované strany,* je možno nalézt v diagonálních smlouvách o specializaci a kooperaci výroby a o vědeckotechnické a výrobní spolupráci. Jako příklad můžeme uvést § 6 odst. 7 Smlouvy z 22. září 1985 o mnohostranné specializaci výroby izotopových výrobků, smluvními stranami je 10 organizací MLR, NDR, PLR, RSR, SSSR a ČSSR a příslušný státní orgán SSSR. Podle § 1 a 3 VPSK RVHP se tyto aplikují na smlouvy o specializaci a kooperaci výroby mezi hospodářskými organizacemi. Je však možné, aby se aplikovaly i na vztahy s ministerstvy, protože smluvní strany v rámci smluvní volnosti si toto mohou dohodnout. Proto souhlasíme s názorem Pozdňakova, že „... v případě podpisu smlouvy o specializaci a kooperaci výroby ministerstvem jakéhokoliv státu, tak VPSK RVHP se mohou na takovou smlouvu aplikovat pouze tehdy, jestliže tato smlouva obsahuje odkaz na VPSK RVHP".[146]) Podle přílohy 1 citované smlouvy — nomenklatury specializovaných izotopových výrobků se má vyrábět 1386 druhů výrobků, přičemž 1358 druhů výrobků má vyrábět jedna specializovaná strana, v ostatních případech je specializovaných stran více. Opět tedy dochází ke štěpení obligačního statutu.

Ad f) Ve smlouvách o vědeckotechnické a výrobní spolupráci se rozlišuje mezi oblastí vědeckotechnické spolupráce a oblastí specializace a kooperace výroby a pro každou oblast platí jiné kolizní kritérium. Na otázky neupravené ve vztazích vědeckotechnické spolupráce se mají aplikovat *Organizační, metodické* ... (tzv. „Orgmetdokument") a *VPSK RVHP* ve vztazích specializace a kooperace výroby (např. čl. X odst. 8 Dohody z 19. června 1986 o mnohostranné spolupráci při vývoji a organizaci specializované a kooperované výroby moderních výrobků zdravotnické tech-

---

[146]) Pravovoje regulirovanije otnošenij po vněšněj torgovle SSSR, časť 2. Moskva 1986, s. 77.

niky s využitím mikroelektroniky). Při uvedené úpravě kolizní problematiky v podstatě dochází ke štěpení obligačního statutu smlouvy a jedním právním řádem se budou řídit otázky vědeckotechnické spolupráce, jiným otázky specializace a kooperace výroby a jiným eventuální dodávky specializovaných výrobků. Tato úprava se rovněž jeví jako neurčitá a vede ke štěpení obligačního statutu. Dále se jeví problematickým odkaz na na Orgmetdokument, který, jak vyplývá z jeho názvu, neobsahuje hmotněprávní úpravu otázek vědeckotechnické spolupráce, ale jen zásady organizační, metodické atd. a není obecně závazným předpisem.

Ad g) Dosud neexistuje žádná občanskoprávní smlouva (včetně diagonálních), ve které by bylo dohodnuto *právo konkrétního státu,* které by se aplikovalo na otázky ve smlouvě neupravené nebo upravené jen částečně. Zda se taková ustanovení ve smlouvách budou objevovat, ukáže až v budoucnu smluvní praxe.

6. ZÁVĚR

Jak vyplývá z uvedené analýzy ustanovení o řešení kolizní problematiky v mnohostranných diagonálních smlouvách, ve většině z nich není otázka rozhodného práva smlouvy vůbec upravena. A je-li upravena některým z výše uvedených způsobů, pokaždé vlastně vede ke štěpení obligačního statutu jak ve smlouvách o specializaci a kooperaci výroby, vědeckotechnické spolupráci, tak zejména ve smlouvách na celý cyklus.

Stav by se jevil uspokojivý v oblasti, kde existuje přímá úprava, tzn. v oblasti specializace a kooperace výroby. Je však třeba mít na zřeteli, že VPSK RVHP se na vztahy ministerstev neaplikují automaticky, ale jen tehdy, jestliže uzavřená smlouva obsahuje ustanovení o jejich výslovné aplikaci na tyto vztahy.

Považujeme za nezbytné, aby diagonální smlouvy obsahovaly co nejpodrobnější úpravu všech otázek (nebo alespoň těch skutečně nejdůležitějších), aby k vyhledávání rozhodného práva docházelo co nejméně.

Jako *nejvhodnější kolizní kritérium* v mnohostranných občanskoprávních smlouvách (včetně diagonálních) o všech druzích hospodářské a vědeckotechnické spolupráce *se jeví volba práva,* která by měla být výslovná a ustanovení o volbě práva určitého státu by měla obsahovat každá taková smlouva.

Nesouhlasíme se zásadou, že v diagonální smlouvě je rozhodným právem právo smluvního státu, neboť tato zásada odporuje zásadě rovnosti subjektů občanskoprávního vztahu a dále v případě účasti více států nevede k určení rozhodného práva.

Postupné vypracování přímé úpravy ve všech oblastech hospodářské a vědeckotechnické spolupráce[147]) v rámci RVHP, která bude obligatorně aplikovatelná na všechny smluvní vztahy, bude mít za následek, že kolizní úprava bude mít subsidiární charakter.[148]) Pro případ, že diagonální vztahy se budou i nadále vyskytovat, bude potřebné vyřešit jak teoreticky, tak i prakticky aplikovatelnost přímé úpravy i na vztahy s účastí států, tj. subjektů mezinárodního práva.

---

[147]) K otázce perspektivní komplexní úpravy smluvních vztahů vědeckotechnické spolupráce srov. *Neustupná L.:* Právní aspekty vědeckotechnické spolupráce v RVHP. Praha 1986, s. 157 a násl.

[148]) Srov. *Andrea B.:* Zur Stellung und Weiterenentwicklung des Kollisionrechts im System der rechtlichen Regelung der sozialistischen ökonomischen Integration. Staat und Recht 5/1983, s. 379.

VIII. PLATNOST DIAGONÁLNÍCH SMLUV

1. VSTUP SMLOUVY V PLATNOST

Vstup v platnost smlouvy jako mnohostranného nebo dvoustranného právního úkonu označuje, od kterého časového okamžiku jsou smluvní ustanovení pro smluvní strany závazná a tyto jsou povinny plnit smluvní závazky a mohou využívat oprávnění ze smlouvy vyplývající. Smlouva může vstoupit v platnost v přesně stanovenou dobu nebo po splnění určité podmínky.

Podle obecné teorie státu a práva podmínky ve smlouvách jsou vedlejšími ustanoveními smluv, kterými se vznik, změna a zánik smlouvy činí závislým na skutečnosti, o níž v době, kdy byla smlouva podepsána, nebylo většinou známo, kdy nastane. Ustanovení v mnohostranných diagonálních smlouvách je možno považovat za *podmínky odkládací (suspenzívní)*, protože platnost smlouvy se odkládá až do doby splnění podmínky. Podmínka může být splněna uplynutím doby (např. 90 dní od podpisu smlouvy nebo 90 dní poté, co depozitář smlouvy obdrží sdělení o jejím vnitrostátním schválení od poslední smluvní strany), nebo skutečností, že depozitář smlouvy obdržel poslední sdělení o vnitrostátním schválení smlouvy příslušnými státními orgány.

Za nejvhodnější způsob vstupu smlouvy v platnost považujeme její vstup v platnost dnem jejího podpisu, neboť ten je smluvním stranám znám vždy, protože smlouva je podepisována zpravidla mezi přítomnými zástupci smluvních stran a v závěrečných ustanoveních každé smlouvy je uvedeno místo a datum podpisu.[149]) Ve srovnání s první polovinou osmdesátých let se v poslední době zvyšuje počet diagonálních smluv, které vstoupily v platnost dnem jejich podpisu. Mezi ně patří všechny diagonální smlouvy s účastí finských organizací.

V případě, že smlouva vstupuje v platnost až po splnění odkládací podmínky, může proces jejího vstupu v platnost trvat někdy značně dlouhou dobu, což může být způsobeno objektivními i subjektivními překážkami na straně smluvních stran, např. Dohoda z 3. března 1981 o vědeckotech-

[149]) Je nám však známa diagonální smlouva, ve které se uvádí dvě data i dvě místa podpisu: 14. a 18. října 1985, Moskva a Vilnius, a to Dohoda o spolupráci při provádění vědeckotechnických a projekčních prací v oblasti jaderných tepláren a jaderných stanic pro zásobování teplem pro výrobu průmyslové páry a pro potřeby teplofikace.

nické spolupráci při selekci kukuřice se zvláštním zřetelem na získání raných a velmi raných hybridů při pěstování osiva a kukuřice na zrno i na siláž byla podepsána 3. března 1981, ale v platnost vstoupila až 31. května 1985.

Povolení k uzavření diagonální smlouvy v souladu s čs. právní úpravou by mělo mít podle našeho názoru charakter povolení příslušného orgánu státní správy,[150]) protože se jedná o občanskoprávní smlouvu, a v žádném případě by se nemělo jednat o jakékoliv připomínkové řízení a schvalování vládou ČSSR jako v případě mezinárodněprávní smlouvy.[151])

2. TZV. „PŘEDBĚŽNÉ PROVÁDĚNÍ" SMLUV

Institut „předběžného provádění" (rusky „vremennogo primeněnija") je institutem typickým pro mezinárodní právo veřejné a umožňuje státům při sjednávání mezinárodních smluv, aby takové ustanovení bylo součástí smlouvy.[152]) V procesu socialistické ekonomické integrace sjednávání tzv. „předběžného provádění" mělo být více využíváno u mezinárodních smluv na základě usnesení 102. zasedání Výkonného výboru RVHP z ledna 1982,[153]) kdy byl mimo jiné schválen dokument „Náměty k zajištění včasné přípravy, dohodnutí a podpisu mnohostranných dohod a smluv, které vypracovávají orgány RVHP a mezinárodní ekonomické organizace zřízené členskými státy RVHP", a to v těch případech, kdy z nějakých důvodů není možné, aby mezinárodní smlouva vstoupila v platnost dnem jejího podpisu nebo k jinému určitému dni.

Tento dokument uvádí též možnost sjednání „předběžného provádění" občanskoprávních smluv, ale použití této možnosti činí závislým na přípustnosti podle vnitrostátního práva smluvních stran.

Po přijetí tohoto dokumentu sekretariát RVHP provedl u členských států RVHP anketu o vnitrostátní právní úpravě možnosti „předběžného provádění" občanskoprávních smluv, které jejich organizace uzavírají s organizacemi jiných členských států RVHP. Výsledek ankety[154]) ukázal, že „předběžné provádění" nemá v občanskoprávních předpisech členských států RVHP oporu, popř. jim vůbec odporuje.

---

[150]) Podle ustanovení zák. č. 42/1980 Sb.

[151]) Podle Směrnice vlády ČSSR pro sjednávání, ústavní projednávání, provádění a vypovídání mezinárodních smluv, schválené jejím usnesením ze dne 28. ledna 1982 č. 31.

[152]) Srov. čl. 25 Vídeňské úmluvy o smluvním právu z roku 1969.

[153]) Podrobně se zabývá výsledky tohoto zasedání A. Kohout. Srov. *Kohout A.:* Právní otázky na 102. zasedání Výkonného výboru RVHP. Právní zpravodaj čs. zahraničního obchodu 1—2/1982, s. 32 a násl.

[154]) K výsledkům ankety podrobněji srov. *Kohout A.:* Ještě k tzv. „předběžnému provádění" mnohostranných smluv mezi hospodářskými organizacemi členských států RVHP. Právní zpravodaj čs. zahraničního obchodu 2—3/1983, s. 22 a násl.

K „předběžnému provádění“ diagonálních smluv o specializaci a kooperaci výroby i o vědeckotechnické spolupráci mezi hospodářskými organizacemi a státními orgány členských států RVHP není důvodu, neboť orgány i organizace před podpisem smlouvy mají dostatek času k tomu, aby včas získaly státní schválení (pokud je podle vnitrostátního práva potřebné) a smlouvy vstoupily v platnost dnem jejich podpisu a aby mohly být od téhož dne prováděny. Tzv. „předběžné provádění“ občanskoprávních smluv by u hospodářských organizací některých členských států RVHP (před jejich schválením příslušnými státními orgány) mohlo znamenat i plnění neplatné smlouvy.

V praxi takové „předběžné provádění“ může mít nepříznivé následky zvláště v případě, kdy je stanovena velmi krátká doba platnosti smlouvy, např. Dohoda o vědeckotechnické spolupráci na problému „Hospodárnost nerostných surovin a geologické průzkumné práce (INTERGEOEKONOMIKA)“ byla podepsána již 26. října 1984, dosud nevstoupila v platnost (k 15. červenci 1987), dobu platnosti má stanovenu do 31. prosince 1988, takže se může stát, že doba její platnosti uplyne, aniž kdy vstoupila v platnost.

3. DOBA PLATNOSTI SMLOUVY

Doba platnosti je ve smlouvách stanovena různě. Přímo z textu smlouvy by mělo zcela jasně vyplývat, jaká je doba její platnosti a ustanovení o době její platnosti by neměla vyvolávat žádné pochybnosti.

I v této souvislosti je třeba upozornit na nevhodnost tzv. „předběžného provádění“, a to pro případ stanovení doby platnosti pouze obecně (např. pět let) bez bližšího uvedení počátku nebo konce její platnosti, neboť vzniká otázka, zda se bude doba její platnosti počítat již ode dne „předběžného provádění“ či až ode dne jejího vstupu v platnost? Ve druhém případě by to totiž znamenalo, že by doba jejího provádění byla delší než pět let. Podle našeho názoru je třeba počítat dobu platnosti smlouvy (je-li takto stanovena, až od okamžiku, kdy vstoupí v platnost. Výše uvedená Dohoda z 3. března 1981 obsahuje ustanovení o „předběžném provádění“, dobu platnosti má stanovenu na dobu 10 let, byla podepsána 3. března 1981, v platnost vstoupila 31. května 1985. Její platnost skončí tedy až v roce 1995, v praxi to ale bude znamenat, že bude prováděna téměř po dobu 15 let. Přitom v programu prací jsou jednotlivé etapy jejich provádění stanoveny jen do roku 1991.

Doba platnosti smlouvy je ve většině případů stanovena přímo v textu smlouvy a je stanovena do konce určitého kalendářního roku. Jen výjimečně je stanoveno jiné datum, např. Dohoda z 20. září 1985 o vědecko-

technické spolupráci při vývoji a přípravě specializované a kooperované výroby speciálních přístrojů a aparatury automatizace pro elektrárny a energetické systémy má stanovenu dobu platnosti do 30. září 1989. Rovněž výjimečně se vyskytují smlouvy s obecně stanovenou dobou platnosti, viz výše citovaná dohoda z 3. března 1981 — 10 let.

Dále je otázka platnosti upravena v textu smlouvy tak, že je závislá na době plnění programu prací.

V této souvislosti je však možno konstatovat, že někdy je doba platnosti smlouvy v rozporu s dobou provádění prací podle programu. Podle § 8 odst. 1 Dohody ze 7. května 1986 o mnohostranné vědeckotechnické spolupráci organizací[155]) členských států RVHP a Finska v oblasti vývoje prostředků řízení a kontroly tepelných elektráren s cílem připravit obchodní a ekonomickou spolupráci „... tato dohoda se uzavírá na dobu do 31. prosince 1986 ...“, ale podle programu prací má být jejich poslední etapa splněna až v březnu 1988.

Platnost smlouvy může být kdykoliv prodloužena po vzájemné dohodě smluvních stran. Je však třeba se zmínit o tom, že prodlužování platnosti diagonálních smluv neprobíhá bez problémů a protokol o prodloužení smlouvy je podepsán často až řadu měsíců po skončení doby její platnosti, např. platnost Dohody ze 7. dubna 1981 o mnohostranné spolupráci ve výzkumu a vývoji stavby lodí a loďařského strojírenství, jež skončila 31. prosince 1985, byla prodloužena Protokolem č. 1, který byl podepsán teprve 30. března 1987.

4. PŘISTOUPENÍ KE SMLOUVĚ

Smluvní ustanovení umožňují, aby ke smlouvě přistoupily další smluvní strany. V zásadě se vyžaduje splnění jediné podmínky, a to, aby s jejich přístupem vyslovily souhlas dosavadní smluvní strany a svůj souhlas s přístupem sdělily depozitáři smlouvy (tj. sekretariátu RVHP). Přistoupení ke smlouvě má formu písemného protokolu. V příloze k němu pak bývají stanoveny vědeckovýzkumné práce, výroba specializovaných výrobků, které se nová smluvní strana zavázala provádět či vyrábět.

Nás bude především zajímat, zda k diagonální smlouvě může přistoupit jakákoliv nová smluvní strana, nebo zda jejich okruh je nějak omezen.

a) Ke smlouvě mohou přistoupit jak *orgány*, tak i *organizace* členských států RVHP, a to nejen států dosavadních smluvních stran, ale i jiných států (čl. X odst. 4 Dohody z 10. června 1986 o mnohostranné spolupráci při vývoji a organizaci specializované a kooperované výroby moderních

---

[155]) Smluvními stranami jsou však i dvě ministerstva SSSR.

výrobků zdravotnické techniky s využitím mikroelektroniky). Domníváme se, že kdyby požádala o souhlas s přístupem jugoslávská nebo finská organizace, že by tomu nic nebránilo a smluvní strany by s jejím přístupem vyslovily souhlas.

b) Ke smlouvě mohou přistoupit *nové strany*, aniž jsou ve smluvních ustanoveních blíže specifikovány (čl. 17 Dohody z 20. listopadu 1982 o mnohostranné vědeckotechnické spolupráci při vývoji a vytvoření nových perspektivních telefonních přístrojů).

c) Ke smlouvě mohou přistoupit *státní orgány třetích států* (čl. 19 Dohody z 6. března 1987 o vědeckotechnické spolupráci na problému „Zkoumání a hodnocení perspektiv rudonosnosti území členských států RVHP a SFRJ a zdokonalování metod prognózování, vyhledávání, hodnocení a průzkumu ložisek rudných a nerudných nerostných surovin).

d) Ke smlouvě mohou přistoupit *organizace třetích států* (§ 8 odst. 4 Dohody z 13. června 1986 o mnohostranné vědeckotechnické spolupráci organizací členských států RVHP a Finska v oblasti automatizace teplofikačních systémů s cílem připravit obchodní a ekonomickou spolupráci).

e) Existují však i mnohostranné občanskoprávní smlouvy, jejichž smluvními stranami jsou pouze hospodářské organizace, které připouštějí, aby k nim přistoupily státní orgány a tak se změnily na diagonální. Podle čl. VIII Dohody z 29. května 1982 o koordinaci spolupráce ve výzkumu na téma „Zdokonalení technologie ohnivzdorných materiálů pro mimopecní zpracování oceli“[156]) mohou k této dohodě se souhlasem všech smluvních stran přistoupit příslušná ministerstva a hospodářské organizace členských států RVHP v případě, že tato ministerstva a hospodářské organizace zašlou písemnou žádost o přístupu depozitáři dohody, to je sekretariátu RVHP.

5. ZÁVĚR

Mnohostranné diagonální smlouvy (stejně jako ostatní občanskoprávní smlouvy) o hospodářské a vědeckotechnické spolupráci v rámci RVHP by měly vstupovat v platnost dnem jejich podpisu, tím by byla zcela vyloučena možnost zařazování do jejich textu ustanovení o jejich tzv. „předběžném provádění“. Smlouvy by měly obsahovat přesně stanovenou dobu jejich platnosti, která by neměla být vázána na provádění jednotlivých etap prací, ale zároveň by s programem prací měla být v souladu. Rovněž tak by měly obsahovat podmínky o přístupu nových smluvních stran.

---

[156]) Smluvními stranami této dohody jsou pouze hospodářské organizace NDR, RSR, SSSR a ČSSR.

ZÁVĚRY

1. Výskyt diagonálních smluv uzavíraných při uskutečňování hospodářské a vědeckotechnické spolupráce v rámci RVHP odrážel doposud složité otázky spojené s jejich existencí pouze v právní teorii. Ta je v prvé řadě kategoricky odmítala nebo připouštěla jen ve výjimečných případech. Nereagovala však na jejich postupný nárůst a teoreticky neprozkoumala všechny složité otázky spojené s jejich existencí. V této souvislosti považujeme za vhodné připomenout si slova V. I. Lenina, která mají platnost i pro zkoumanou problematiku diagonálních smluv: „Je třeba si uvědomit nespornou pravdu, že marxista musí brát v úvahu skutečný život, přesná fakta skutečnosti, a nelpět na teorii včerejška."[157])

Jak vyplývá z analýzy smluvní praxe, diagonální smlouvy zatím při jejich provádění nepůsobí žádné větší problémy. Dosud u žádného rozhodčího soudu v členských státech RVHP nebyl projednáván spor, který by vznikl při provádění diagonální smlouvy či v souvislosti s ní. Ale to neznamená, že tento stav se nemůže v budoucnu změnit. Přestavba mechanismů řízení národního hospodářství v jednotlivých členských státech RVHP a důraz na chozrasčotní zásady spolupráce může vést k uplatňování odpovědnosti a sankcí při porušení smluvních závazků a tím i k řešení sporů z diagonálních smluv.

Podle našeho názoru není možné nějakým administrativním opatřením „zakázat" uzavírání diagonálních smluv, neboť to by znamenalo pro některé členské státy RVHP a SFRJ zúžení prostoru pro uskutečňování spolupráce. Máme na mysli případ, kdy je uzavírána smlouva na úrovni ministerstev členských států RVHP a z BLR a SFRJ se jí účastní organizace.

Proces přípravy a podpisu mnohostranné smlouvy o hospodářské a vědeckotechnické spolupráci je procesem dlouhodobým a již při přípravě návrhu textu smlouvy mají možnost budoucí smluvní strany reagovat na skutečnost, na jaké úrovni budou ostatní smluvní strany tak, aby smlouva byla uzavřena subjekty jednoho právního systému (tzn. buď subjekty mezinárodněprávními nebo subjekty občanskoprávními). Těžiště smluvní spolupráce by mělo být ještě více zaměřeno na úroveň občanskoprávní.

Uzavírání diagonálních smluv pak připustit jen tam, kde není možné z jakýchkoliv důvodů uzavřít smlouvu o určité otázce spolupráce ani na

---

[157]) *Lenin V. I.:* Spisy, sv. 24, s. 35.

úrovni mezinárodněprávní, ani na úrovni občanskoprávní, tzn. mezi organizacemi.

2. Protože je zřejmé, že diagonální smlouvy budou existovat ještě poměrně dlouhou dobu a v současné době nelze předpokládat, že by se jejich počet výrazně snížil, měla by se právní věda podrobně zabývat otázkami, které jsou teoreticky problematické a v praxi by mohly vyvolávat těžkosti. Jak zdůrazňuje O. Kunz, mezi stěžejní úkoly právní vědy mezinárodního práva patří i úkoly, týkající se výzkumu, „... dalšího upevňování a rozvíjení procesu socialistické ekonomické integrace ...".[158])

Nejsložitější otázky, které z diagonálních smluv vznikají a které vyžadují dalšího zkoumání, jsou:

— odpovědnost při porušení smlouvy včetně sankcí;
— způsob řešení sporů včetně otázky imunity státu;
— výkon rozhodnutí;
— rozhodné právo.

3. Hlavní příčinou uzavírání diagonálních smluv je nejednotná vnitrostátní právní úprava dispozičních oprávnění vnitrostátních subjektů v soustavách řízení národního hospodářství v jednotlivých členských státech RVHP k navazování smluvních vztahů při uskutečňování hospodářské a vědeckotechnické spolupráce. Z Komplexního programu (oddíl 16, bod 7) vyplývá pro členské státy závazek, a to činit opatření, aby v rámci národních soustav plánování a řízení národního hospodářství byly vytvořeny ekonomické, organizační a právní předpoklady pro úspěšné uskutečňování Komplexního programu. Tento závazek se vztahuje nejen na občanské právo, ale též na právo správní, finanční atd. Jak zdůrazňuje E. T. Usenko, v oblasti právní úpravy socialistické ekonomické integrace je stále mnoho rezerv, jejichž využití by otevřelo možnosti snadněji překonávat nedostatky a dosahovat výraznějších úspěchů.[159]) V jiné souvislosti upozorňuje P. Kalenský na to, že „... je zřejmé, že národní právní řády členských států RVHP potřebám integračního procesu vcelku neodpovídají ...".[160])

Provedení potřebných opatření v národních soustavách plánování a řízení národního hospodářství nelze uskutečnit na základě unifikace, která by byla připravena některým orgánem RVHP, ale jen vnitrostátní úpravou, tzn. že většímu počtu vnitrostátních subjektů (hospodářským organizacím) bude poskytnuto oprávnění vstupovat do vztahů při uskutečňování socialistické ekonomické integrace s organizacemi ostatních členských

---

[158]) *Kunz O.:* K současným úkolům čs. vědy mezinárodního práva. Právník 7/1982, s. 563.

[159]) Srov. *Usenko E. T.:* Specializacija i kooperirovanije proizvodstva stran SEV: teoretiko-pravovyje aspekty. Obščestvennyje nauki 1/1983, s. 80.

[160]) *Kalenský P.:* Metody právní regulace občanskoprávních vztahů v socialistické ekonomické integraci. Právník 7/1985, s. 633.

států RVHP. Tento úkol není možno vyřešit okamžitě, ale má dlouhodobou platnost a jeho splnění některými členskými státy bude vyžadovat ještě delší dobu. Tím by vlastně odpadla hlavní příčina uzavírání diagonálních smluv. Avšak je třeba mít na zřeteli, že RVHP není uzavřenou mezinárodní organizací, a tak je třeba počítat s tím, že další státy se mohou stát jejím členem a jejich účast na uskutečňování hospodářské a vědecko-technické spolupráce může vést k nové etapě uzavírání diagonálních smluv.

4. Pojem „diagonální smlouva" je možno vymezit jako smlouvu mezi státem (nebo státy) a jiným subjektem (nebo subjekty) občanského práva, kterou se zakládají, mění nebo ruší jejich vzájemná práva a povinnosti a která má občanskoprávní povahu. Nesouhlasíme s ostatními koncepcemi o právní povaze diagonální smlouvy, a to především s koncepcí o její „smíšené" právní povaze. Nelze připustit štěpení obligačního statutu tak, aby se některé smluvní vztahy řídily mezinárodním právem veřejným a jiné právem občanským některého státu. Veškeré smluvní vztahy musí být spravovány jediným právem, a to právem občanským, protože státy mohou být jak subjekty mezinárodního práva, tak i občanského práva, zatímco hospodářské organizace mohou být subjekty pouze občanského práva. Žádná zatím uzavřená diagonální smlouva neobsahuje rozdělení smluvních závazků na závazky mezinárodněprávní a závazky občanskoprávní.

5. Diagonální smlouvy nelze považovat za smlouvy pouze „organizační" povahy, protože obsahují konkrétní úpravu práv a povinností všech smluvních stran — hospodářských organizací i ministerstev a které mohou mít i značný ekonomický dopad.

6. I když provádění diagonálních smluv zatím v praxi nečiní žádné zvláštní potíže, bylo by pro období jejich uzavírání vhodné vytvořit „typové články", které by zahrnovaly úpravu nejdůležitějších otázek spojených právě s diagonálními smlouvami (odpovědnost, sankce, řešení sporů, výkon rozhodnutí, rozhodné právo a vzdání se imunity), které by byly zařazovány přímo do textu uzavíraných smluv. U již existujících a platných diagonálních smluv by mohly tvořit součást protokolu, kterým by se smlouva doplňovala a upřesňovala, popř. prodlužovala její platnost.

Typových článků by mělo být vypracováno pouze několik (každý by upravoval jednu z výše uvedených otázek), ale pro jejich snadnější aplikovatelnost by se jevilo vhodnější, aby obsahovaly větší počet variant (např. u sankcí), aby si je tak smluvní strany při přípravě textu smlouvy mohly lépe přizpůsobit v souladu s ostatním obsahem smlouvy.

Typové články by měly být vypracovány v rámci práce Stálé komise RVHP pro právní otázky, ale co nejdříve, s využitím poznatků s úpravou této problematiky v platných diagonálních smlouvách.

7. Vzhledem k existující právní úpravě vztahů v oblastech hospodářské a vědeckotechnické spolupráce, které jsou předmětem diagonálních smluv, a dále ke skutečnosti, že na vztahy ministerstev nelze aplikovat vůbec některé právní dokumenty schválené v rámci RVHP (např. Moskevskou úmluvu) a některé je možné aplikovat jen v případě, že se o tom smluvní strany výslovně dohodnou (např. VPSK RVHP), měly by diagonální smlouvy obsahovat co nejpodrobnější úpravu nejdůležitějších otázek (do doby, než budou vypracovány typové články), nebo otázek, které by se při jejich provádění mohly vyskytovat a činit obtíže.

K vyhledávání rozhodného práva by mělo docházet co nejméně. Pro tento případ by každá diagonální smlouva měla obsahovat kolizní ustanovení, ve kterém by bylo stanoveno právo konkrétního státu, které se bude aplikovat. Odmítáme pro nevhodnost aplikace a pro neurčitost na mnohostranné smluvní vztahy jiná kolizní kritéria, jako např. místo uzavření smlouvy, právo státu koordinátora, právo specializované strany, právo státu strany žalované a především kritérium, že by se mělo aplikovat právo státu, který je smluvní stranou smlouvy, protože tímto kritériem by došlo k porušení zásady rovnosti účastníků občanskoprávního vztahu.

8. V procesu socialistické ekonomické integrace by se diagonální smlouvy měly uzavírat jen zcela výjimečně a to jen v těch případech, kdy s ohledem na vnitrostátní právní úpravu oprávnění subjektů vstupovat do smluvních vztahů se subjekty z jiných států, není možné zajistit, aby smlouva byla uzavřena subjekty jedné právní úrovně. Preferovat je třeba uzavírání mnohostranných smluv o hospodářské a vědeckotechnické spolupráci na občanskoprávní úrovni, tj. mezi hospodářskými organizacemi.

КВЕТОСЛАВ РУЖИЧКА

ДИАГОНАЛЬНЫЕ ДОГОВОРЫ В ПРОЦЕССЕ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

РЕЗЮМЕ

Важную роль при углублении и совершенствовании социалистической экономической интеграции играет право. Отношения, возникающие при осуществлении экономического и научно-технического сотрудничества между странами-членами СЭВ и их хозяйственными организациями, осуществляются на договорной основе. Комплексная программа дальнейшего углубления и совершенствования сотрудничества и развития социалистической экономической интеграции стран-членов СЭВ и Комплексная программа научно-технического прогресса стран-членов СЭВ до 2000 года подчеркивает значение многосторонних и двусторонних международных соглашений и гражданско-правовых договоров как самый важный инструмент реализации взаимных прав и обязанностей.

В последнее время на договорной практике можно замечать увеличение количества т. наз. „диагональных договоров", т. е. таких договоров, в которых договаривающимися сторонами являются как международно-правовые субъекты (страны-члены СЭВ — представленные соответствующими министерствами или другими ведомствами), так и гражданско-правовые субъекты (хозяйственные организации стран-членов СЭВ, СФРЮ и Финляндии).

Заключение диагональных договоров юридической наукой и практикой считалось совершенно исключительным и временным явлением. Однако на практике диагональные договоры заключались в дальнейшем и продолжают заключаться в настоящее время.

Заключение диагональных договоров приносит с собой много сложных правовых проблем:

— какой договор следует считать диагональным;

— правовая природа диагональных договоров;

— регулирование ответственности договаривающихся сторон, включая санкции за нарушение договорных обязательств — министерств и хозяйственных организаций;

— решение споров, возникших при исполнении диагональных договоров, включая решение вопроса об иммунитете государства;

— принудительное исполнение арбитражного решения;

— применимое право к диагональным договорам.

Исследованию некоторых из этих сложных вопросов и посвящена настоящая монография. Заключения автора исходят из обобщения содержания многосторонних международных соглашений гражданско-правовых договоров, заключенных странами-членами СЭВ и их хозяйственными организациями в процессе социалистической экономической интеграции в 1980—1987 годах.

1. В первой главе автор уделяет большое внимание значению договорного обеспечения экономического и научно-технического сотрудничества, которое осуществляется на двух уровнях — межгосударственном и гражданско-правовом. В области многостороннего сотрудничества встречаемся с межправительственными и межведомственными

соглашениями, субъектами которых являются правительства, министерства и ведомства стран-членов СЭВ. Многостороннее сотрудничество осуществляется прежде всего на основе гражданско-правовых договоров, субъектами которых являются хозяйственные организации стран-членов СЭВ, организации объединенного труда СФРЮ и организации и фирмы Финляндии. В гражданско-правовые договоры в зависимости от их правовой природы включаются и диагональные договоры.

Автор на вопрос, почему появляются в многостороннем сотрудничестве диагональные договоры, а прежде всего в области научно-технического сотрудничества, отвечает, что это обусловлено различиями в национальных системах планирования и управления экономикой стран-членов СЭВ и правовыми условиями для заключения договоров хозяйственными организациями. Необходимо также принять во внимание, что правовая регламентация научно-технического сотрудничества в большинстве стран-членов СЭВ отсутствует, и на многосторонние гражданско-правовые договоры применяются примерные документы, однако, имеющие факультативный характер.

2. До сих пор в социалистических странах не было написано и выпущено ни одной монографической работы, которая бы комплексно исследовала все сложные вопросы, связанные с существованием диагональных договоров. Юристы-международники занимаются их проблематикой лишь косвенно в связи с другими вопросами социалистической интеграции, но большинство авторов, хотя занимаются правовыми вопросами осуществления сотрудничества, делают вид, что диагональные договоры вообще не существуют или говорят о трудностях, связанных с их существованием. Правовые вопросы, связанные с диагональными договорами, нуждаются в дальнейшем исследовании наукой международного права.

Во второй главе определено понятие „диагональный договор". Автор понимает под понятием „диагональный договор" договор между государством (или государствами) и другим субъектом (или субъектами) гражданского права, на основании которого основываются, изменяются и отменяются их взаимные права и обязанности.

3. По точке зрения автора, диагональные договоры имеют гражданско-правовую природу, потому что государства могут быть субъектами как международного права, так и гражданского права, но хозяйственные организации, согласно законодательства стран-членов СЭВ, могут быть субъектами только гражданского права. Ни в коем случае хозяйственные организации не могут заключить международный договор.

В этой главе отвергаются другие точки зрения по правовой природе диагональных договоров: „смешанные договоры" (А. Н. Талалаев — до сих пор ни в одном заключенном диагональном договоре в рамках СЭВ не дошло к разделению обязательств между министерствами с одной стороны и между хозяйственными организациями с другой стороны), „рамочные или организационные договоры" (М. М. Богуславский — большинство диагональных договоров содержат определение обязанностей всех договаривающихся сторон — министерств и хозяйственных организаций; нарушение таких „организационных" договоров может иметь большие экономические последствия) и буржуазные теории „об ограниченном международном соглашении" и т. д.

4. В четвертой главе исследуется тезис, что диагональные договоры являются последствием развития прямых связей в рамках СЭВ. Развитие прямых связей, образование совместных предприятий и объединений на двусторонней и многосторонней основе между хозяйственными организациями стран-членов СЭВ приносит с собой целый ряд сложных вопросов, какими являются экономические, организационные и правовые условия осуществления таких форм взаимного сотрудничества.

Но постепенное сближение и конечная унификация внутригосударственной пра-

вовой регламентации экономических, организационных и правовых условий навязывания прямых связей при осуществлении научно-технического и производственного сотрудничества его непосредственными исполнителями, т. е. без участия министерств и других центральных органов государственного управления, в будущем может совсем прекратить появление диагональных договоров в рамках СЭВ.

5. На основе собственного анализа многосторонних диагональных договоров о научно-техническом сотрудничестве, о специализации и кооперировании производства и о научно-техническом и производственном сотрудничестве автор представляет количество заключенных действующих диагональных договоров и проводит сравнение по годам их заключения с 1971 г. по 1987 г. Диагональные договоры заключаются прежде всего в области научно-технического сотрудничества.

В настоящее время преобладает вид диагонального договора, в котором договаривающимися сторонами являются хозяйственные организации и одно или два министерства.

Автор доказывает, что количество заключенных диагональных договоров постоянно увеличивается и необходимо также принять во внимание, что большое число из них содержит положения о сроке их действительности до 2000 года.

6. В шестой главе автор исследует содержание диагональных договоров с целью доказать, что они не являются только „организационными договорами", но что большинство из них содержит конкретное урегулирование взаимных прав и обязанностей всех договаривающихся сторон, т. е. министерств и хозяйственных организаций, что обязательства определены только для хозяйственных организаций, а для министерств нет.

Исследуется структура диагональных договоров о специализации и кооперировании производства, о научно-техническом сотрудничестве и о научно-техническом и производственном сотрудничестве и содержание приложений, которые являются неотъемлемыми составными частями этих договоров, потому что и в этих приложениях закреплены обязательства договаривающихся сторон.

Констатируется, что диагональные договоры своим содержанием и структурой отвечают другим многосторонним гражданско-правовым договорам в указанной области.

7. Один из очень сложных вопросов, связанных с диагональными договорами, является вопрос, какое право надо применять к этим договорам.

Если бы мы исходили из теории „смешанной" природы диагональных договоров, то в отношениях между министерствами применялись бы нормы международного публичного права, а в отношениях между министерствами и хозяйственными организациями взаимно бы применялись нормы гражданского права какого-нибудь государства. С таким подходом нельзя согласиться; до сих пор не было заключено ни одного диагонального договора с таким разделением договорных обязательств.

По нашей точке зрения, если правовая природа диагональных договоров является гражданско-правовой, то необходимо к этим договорам применять международное частное право (т. е. гражданское право для регулирования гражданско-правовых отношений с иностранным элементом). Но в том случае мы не соглашаемся с мнением многих юристов-международников, что в диагональных договорах применяется право государства-участника договора, потому что это противоречит основному принципу гражданского права, которым является принцип равенства всех субъектов гражданско-правовых отношений. И в диагональных договорах является необходимым применять такие же коллизионные привязки, какие применяются в других гражданско-правовых отношениях с иностранным элементом.

Автор считает самым эффективным выбор права договаривающимися сторонами.

Все правопорядки стран-членов СЭВ предоставляют возможность своим хозяйственным организациям в договорах об экономическом и научно-техническом сотрудничестве такой выбор права осуществлять. Однако до сих пор не был заключен диагональный договор с выбором права конкретного государства.

Если стороны не изберут право, то приходят во внимание другие коллизионные привязки: право места заключения договора, право места его исполнения, право страны специализирующейся стороны, право страны стороны-координатора и т. п. Но все эти привязки для многосторонних отношений не являются подходящими.

В этой главе исследуется также вопрос применения Московской конвенции, ОУСК СЭВ и примерных документов к отношениям министерств.

8. Вступление в силу договора как многосторонней или двусторонней правовой сделки означает, с какого момента положения договора являются обязательными для договаривающихся сторон. Диагональные договоры вступают в силу в точно определенный момент или после исполнения определенного условия.

Большинство диагональных договоров вступает в силу со дня их подписания. Поскольку по национальному законодательству одной (одних) стороны (сторон) для действия договора требуется одобрение соответствующими компетентными органами данной страны, договор вступает в силу с момента получения секретариатом СЭВ (выполняют функцию депозитария договора) извещения от последней стороны об одобрении.

Далее в восьмой главе автор занимается вопросом т. наз. „временного применения" договора, которое тоже на практике вызывает много затруднений, потому что временное применение гражданско-правовых договоров организациями некоторых стран-членов СЭВ (перед их одобрением государственными органами) могло бы представлять собой исполнение недействительного договора.

Хотя исполнение диагональных договоров до сих пор на практике не вызвало никаких особых затруднений, было бы полезным на период их существования создать „типовые статьи", которые бы содержали регламентацию самых важных вопросов, связанных именно с диагональными договорами (ответственность, санкции, решение споров, принудительное исполнение решений, отказ от иммунитета, применяемое право) и которые бы включались прямо в текст заключаемых договоров.

Типовых статей бы могло быть выработано лишь несколько (каждая бы регулировала один из вышеуказанных вопросов), но для их более легкого применения казалось бы более уместным, чтобы они содержали больше вариантов (например, при санкциях), чтобы договаривающиеся стороны при подготовке текста договора их могли лучше приспособить в соответствии с другими положениями договора.

Типовые статьи должны быть выработаны в рамках работы Постоянной комиссии СЭВ по правовым вопросам и как можно скорее при использовании знаний об урегулировании этой проблематики в действующих диагональных договорах.

Принимая во внимание обеспечение юридической гарантии всех договаривающихся сторон, автор отвергает заключение диагональных договоров. В процессе социалистической экономической интеграции диагональные договоры должны заключаться лишь в исключительных случаях и то лишь в тех случаях, когда, учитывая внутригосударственное законодательство и компетентность субъектов, навязывать договорные отношения с субъектами других государств, невозможно обеспечить, чтобы договор был заключен субъектами одного и того же правового уровня. Целесообразно заключать многосторонние договоры об экономическом и научно-техническом сотрудничестве на гражданско-правовом уровне, т. е. между хозяйственными организациями стран-членов СЭВ или других государств.

ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE
IURIDICA 3/1988/L

DIAGONÁLNÍ SMLOUVY V PROCESU SOCIALISTICKÉ EKONOMICKÉ INTEGRACE

JUDr. KVĚTOSLAV RŮŽIČKA, CSc.

Recenzoval: JUDr. Alexej Kohout

Redakční rada: prof. JUDr. Antonín Růžek, CSc. (předseda), doc. RSDr. Ján Gronský, CSc. (místopředseda), JUDr. Karel Malý, CSc. (tajemník), doc. JUDr. Jaroslav Drobník, CSc., prof. JUDr. Jaromír Kincl, DrSc., prof. JUDr. ing. Eduard Kučera, DrSc., doc. JUDr. Vladimír Němec, CSc., JUDr. Květoslav Růžička, CSc., prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc., JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Vydala Univerzita Karlova, Praha
Prorektor-editor prof. RNDr. Václav Prosser, CSc.
Obálku navrhla Jarmila Lorencová
[D] Graficky upravila Kateřina Řezáčová
Dáno do tisku 18. 11. 1987
Vytiskl Tisk, knižní výroba, n. p., Brno, závod 1
Vydání 1. Náklad 550 výtisků Tem. sk. 02/24 Brož. 10,— Kčs

46 018

Tem. sk. 02/24
Brož. 10,— Kčs